

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
บ้านแก่งเกาะใหญ่ ตำบล ปางมะค่า
อำเภอ ขาณุวรลักษบุรี จังหวัด กำแพงเพชร

จัดทำโดย

นายชาติรี ชูจิตร

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กรกฎาคม 2551

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บ้านแก่งเกาะใหญ่ ตำบล ปางมะค่า

อำเภอ ขาณุวรลักษบุรี จังหวัด กำแพงเพชร

คณะผู้วิจัย

1. นาย ชาติ ชูจิตร	หัวหน้าทีมวิจัย
2. นาย ประเสริฐ แจ่มไทย	ทีมวิจัย
3. นาย สุนทร อินสำโรง	ทีมวิจัย
4. นาย บุญ พุทธเสน	ทีมวิจัย
5. นาย ประทีป จันทรอินทร์	ทีมวิจัย
6. นาย พยอม สมีเพชร	ทีมวิจัย
7. นาย จำนงค์ นามสุโพ	ทีมวิจัย
8. นาย ยอดชาย สมีเพชร	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กรกฎาคม 2551

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุคคยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการ

ดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาใน รูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

การวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นการสร้างกระบวนการการเรียนรู้ และการแก้ไขปัญหาของชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งสามารถทำให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการร่วมกันกำหนดแนวทางการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อการดำรงของวิถีชีวิต คุณภาพชีวิตชุมชนให้มีการขยายตัวในทิศทางที่ดี และเหมาะสมกับวิถีชีวิตของชุมชน ในท้องถิ่น เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายของชุมชน

โครงการศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ เป็นงานวิจัยชาวบ้าน ที่ต้องการทราบถึงบทบาทของชุมชนที่จะนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าในท้องถิ่น มาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนสูงสุด โดยใช้การท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือ ในการที่จะให้ชุมชนสามารถเข้ามาบริหารจัดการ ควบคุมไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม หากผลของการดำเนินการเป็นไปตามเป้าหมาย ชุมชนสามารถยืนหยัดอยู่ได้ มีผลถึงความเป็นอยู่ของชุมชน รวมถึงความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่น

ทีมวิจัยชาวบ้านบ้านแก่งเกาะใหญ่ ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ได้ให้โอกาสนักวิจัยชาวบ้าน ได้สร้างศักยภาพของตนเอง และชุมชนในท้องถิ่น ในการเรียนรู้กระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นอย่างดียิ่ง

ทีมวิจัยชาวบ้าน

บ้านแก่งเกาะใหญ่

สารบัญ

		หน้า
ส่วนที่ 1	บทคัดย่อ	1
ส่วนที่ 2	สรุปโครงการวิจัยโดยย่อ	3
ส่วนที่ 3	การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง	10
ส่วนที่ 4	กระบวนการดำเนินงานวิจัย	18
ส่วนที่ 5	ผลการดำเนินงาน	117
	องค์ความรู้และศักยภาพชุมชน	118
	รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแก่งเกาะใหญ่	157
	สถานการณ์การท่องเที่ยวในตำบลปางมะค่า	170
ส่วนที่ 6	สรุปผลการวิจัย	172
ส่วนที่ 7	ภาคผนวก	184

ส่วนที่ 1

บทคัดย่อ

โครงการศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่

ต. ปางมะค่า อ. ขาณุวรลักษบุรี จ. กำแพงเพชร

แก่งเกาะใหญ่ เป็นชุมชนเล็กๆ ตั้งอยู่ท่ามกลางขุนเขาและป่าไม้ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ในเขตตำบลปางมะค่า อำเภอบางกรวย จังหวัดกำแพงเพชร อยู่ติดกับอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดกำแพงเพชร โดยมีจุดเด่น คือ แก่งน้ำตกเกาะใหญ่ ที่มีลักษณะเป็น โขดใหญ่น้อยทอดตัวเป็นบริเวณกว้างขวางลำน้ำแม่วงก์ นอกจากนี้ชุมชนยังมีจุดเด่นที่สามารถดึงดูด นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบและอยากสัมผัสกลิ่นไอธรรมชาติอีกหลายแห่ง ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวแก่งเกาะ ใหญ่ น้ำตกซับหน้าผา ยอดเขาจอกกบ แหล่งดูนก แก่งน้ำตกลานนกยูง และลำห้วยต่างๆ ที่ไหลผ่าน ผืนป่าชุมชน (Food Bank) ซึ่งทุกคนในชุมชนให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้มาก โดยเฉพาะกับป่าชุมชน เนื้อที่ประมาณ 2,100 ไร่ ซึ่งเป็นป่าเต็งรังและเป็นป่าเบญจพรรณที่ยังคง ความอุดมสมบูรณ์ โดยทางชุมชนได้มีการเสนอขอจัดตั้งป่าชุมชนของหมู่บ้านขึ้น ซึ่งได้รับการ อนุมัติจากกรมป่าไม้ และเกิดระบบการจัดการโดยคณะกรรมการป่าชุมชนของหมู่บ้าน มีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และการบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรม จากการที่นักท่องเที่ยวได้มาพักผ่อนหย่อนใจที่แก่ง เกาะใหญ่เพิ่มมากขึ้น ทำให้คนในชุมชนคาดหวังว่าการท่องเที่ยวจะนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกของคน ในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงให้ช่วยกันรักษาป่าชุมชนผืนใหญ่ที่สุดในจังหวัดกำแพงเพชรให้คงอยู่ รวมทั้งช่วยกระตุ้นระบบเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น โดยการสร้างรายได้เสริมจากการจัดการ ท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชนต่อไป

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงเกิดขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ เหมาะสมกับชุมชน และใช้เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการเตรียมความพร้อมให้กับคนในชุมชน ให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวได้ และ เพื่อพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนให้สามารถจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนได้ โดยมีคำถามวิจัย “ศักยภาพของชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ในการจัดการท่องเที่ยวนั้น เป็นอย่างไร และชาวบ้านจะสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยชุมชนเองได้หรือไม่ อย่างไร” โดยการ ศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เน้นให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่กระบวนการคิด วิเคราะห์ วางแผน ศึกษาเรื่องราวของตนเอง ตลอดจนลงมือปฏิบัติตาม แผนงานนั้น และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวิจัยดังกล่าว

ผลจากการศึกษาพบว่า ชุมชนแก่งเกาะใหญ่มีรูปแบบการท่องเที่ยวเป็นแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เน้นการศึกษาทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชุมชน และฐานการสื่อความหมายที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน รวมทั้งชุมชนยังได้จัดตั้ง ชมรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนแก่งเกาะใหญ่ เพื่อบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยคนในชุมชน นอกจากนี้ยังเกิดการรวมกลุ่มกันของเยาวชนในพื้นที่ เป็น ชมรม มัคคุเทศก์น้อยที่จะนำเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย เกิดกฎ ระเบียบต่างๆ ในการดูแลป่า และสิ่งที่ค้นพบจากงานวิจัยคือ การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถเป็นเครื่องมือในการชักชวน ชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วม พร้อมทั้งสามารถสร้างสำนึกในการดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ ของชุมชนให้ยังคงอุดมสมบูรณ์ เพื่อลูกหลานในอนาคตต่อไป

กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการทำงานของทีมวิจัยชาวบ้านเริ่มขึ้นด้วยการสร้างความเข้าใจ เรื่องงานวิจัยท้องถิ่นให้กับชาวบ้านในชุมชน เพื่อสร้างแนวร่วมในการทำงานในการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อนำไปสู่การค้นหาคำตอบ งานวิจัยชาวบ้านส่งเสริมให้ชาวบ้านเกิดกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วม การรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย การคิดเป็นและการใช้ความคิดที่กล้าแสดงออกถึง แนวความคิดในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ถึงแม้จะเป็นความคิดเห็นแบบชาวบ้าน ซึ่งนั่นคือแต่แนวทางที่ดีที่สุด เนื่องจากชาวบ้านทราบข้อมูล เรื่องราว ปัญหา ด้วยตัวเอง และสัมผัสด้วยตนเอง ในการให้ข้อมูล เรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ถึงตัวชาวบ้านจะไม่รู้ข้อมูลมากนัก แต่ก็พยายามหาบุคคล อ่างอิงที่มีข้อมูลนั้นให้กับทีมวิจัย เป็นการแสดงการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน เป็นการสร้างกระบวนการ เรียนรู้ร่วมกัน

ส่วนที่ 2

สรุปโครงการวิจัยโดยย่อ

โครงการศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่

ต. ปางมะค่า อ. ขาณุวรลักษบุรี จ. กำแพงเพชร

ความสำคัญของการวิจัย

แก่งเกาะใหญ่ เป็นชุมชนเล็กๆ ที่อยู่ท่ามกลางขุนเขาและป่าไม้ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ อยู่ในเขตตำบลปางมะค่า อำเภอบางขัน จังหวัดกำแพงเพชร และเป็นชุมชนที่อยู่ติดกับอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จ. นครสวรรค์ และ จ. กำแพงเพชร โดยมีประชากร 100 กว่าหลังคาเรือน มีลำน้ำแม่วงก์ไหลผ่านตามแนวเขตของหมู่บ้าน และเป็นแนวแบ่งเขตรอยต่อระหว่างจังหวัดนครสวรรค์กับจังหวัดกำแพงเพชร อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน เป็นแหล่งน้ำสายหลักที่ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ทั้งการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การทำการประมง รวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้นในการปรับปรุง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชน ซึ่งมีจุดเด่นคือ แก่งน้ำตกเกาะใหญ่ มีลักษณะเป็นโขดหินน้อยทอดตัวเป็นบริเวณกว้างขวาง ลำน้ำแม่วงก์ ทำให้เกิดแก่งน้ำตกขนาดต่างๆ สวยงามตามธรรมชาติ ซึ่งกำลังเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป และมีนักท่องเที่ยวมามากในช่วงเทศกาลต่างๆ เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ เป็นต้น

นอกจากแก่งน้ำตกที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีทรัพยากรป่าไม้ที่สมบูรณ์ อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกันทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน เป็นแนวเขตป่ากันชนของอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ มีเนื้อที่ประมาณ 2,100 ไร่ มีลักษณะเป็นป่าเต็งรังและเป็นป่าเบญจพรรณ เป็นสิ่งที่ทุกคนในชุมชนให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้มาก เป็นเหตุให้คนในชุมชนเสนอให้ขอจัดตั้งป่าชุมชนของหมู่บ้านขึ้น และได้รับการอนุมัติจากกรมป่าไม้ พร้อมทั้งมีระบบการจัดการโดยคณะกรรมการป่าชุมชนของหมู่บ้าน และยังมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และการบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรม

จากการสำรวจภูมิประเทศของพื้นที่ ยังมีจุดเด่นที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบและอยากสัมผัสกลิ่นไอธรรมชาติอีกหลายแห่ง ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่ น้ำตกซับหน้าผา ป่าชุมชน (Food Bank) ลำห้วยต่างๆ ที่ไหลผ่านผืนป่าชุมชนที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ ยอดเขาจากภกภกิจกรรมดูนก แก่งน้ำตกลานนกยูง และองค์ความรู้ภูมิปัญญาในการดูแล รักษาป่าชุมชนของชาวบ้าน

จากการที่นักท่องเที่ยวได้มาพักผ่อนหย่อนใจที่แก่งเกาะใหญ่ เพิ่มมากขึ้น คนในชุมชนเองก็คาดหวัง ต้องการให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกลิ่นไอของธรรมชาติ และรู้จักสภาพพื้นที่ภูมิประเทศของทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งคาดหวังว่าการท่องเที่ยวจะนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงให้ช่วยกันรักษาป่าชุมชน

ผืนใหญ่ที่สุดในจังหวัดกำแพงเพชรให้คงอยู่ ประกอบกับอาชีพภาคการเกษตร โดยการปลูกข้าวโพด มันสำปะหลังที่เป็นอาชีพหลักนั้น ทำรายได้ให้กับชาวบ้านได้ไม่ค่อนัก เนื่องจากฤดูกาลและราคาของผลผลิตที่ไม่ดี ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้ชาวบ้านจึงคิดว่าการท่องเที่ยวจะเป็นการกระตุ้นระบบเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น โดยการสร้างรายได้เสริมจากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชนร่วมกันต่อไป

คำถามวิจัย

คำถามวิจัย ระยะที่ 1

ศักยภาพของชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ในการจัดการท่องเที่ยวขึ้นเป็นอย่างไร และชาวบ้านจะสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยชุมชนเองได้หรือไม่ อย่างไร

คำถามวิจัย ระยะที่ 2

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่นั้นเป็นอย่างไร และชาวบ้านจะสามารถจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเองได้หรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

วัตถุประสงค์ ระยะที่ 1

1. เพื่อสร้างความเข้าใจ และเตรียมความพร้อมของชุมชนร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและชาวบ้าน
2. เพื่อศึกษา รวบรวมข้อมูล องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่

วัตถุประสงค์ ระยะที่ 2

1. เพื่อเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน
3. เพื่อพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนให้สามารถจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้

สถานที่ดำเนินการ

บ้านแก่งเกาะใหญ่ หมู่ที่ 21 ต.ปางมะค่า อ.ขาณุวรลักษบุรี จ.กำแพงเพชร

กลุ่มเป้าหมาย

ชาวบ้านบ้านแก่งเกาะใหญ่ และสมาชิกอาสาสมัครทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม บ้านแก่งเกาะใหญ่ จำนวน 60 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้เส้นทางศึกษาธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน เพื่อนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชน
2. ชุมชนได้พัฒนา ศักยภาพคนในชุมชน เพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. ได้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้
4. ชุมชนมีจิตสำนึก ความตระหนัก ถึงคุณค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน
5. ชุมชนสามารถบริหารจัดการ การท่องเที่ยวได้ด้วยชุมชนเอง
6. เศรษฐกิจชุมชนมีการขยายตัว ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมทั้งมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

นิยามศัพท์

ศักยภาพชุมชน หมายถึง ศักยภาพด้านพื้นที่ ที่มีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยว ที่น่าสนใจ รวมไปถึงศักยภาพของบุคคลในชุมชน ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชน

องค์ความรู้ ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ที่ชุมชนมีอยู่ ทั้งในด้านความรู้ที่เกี่ยวกับการดูแลรักษา ป่าชุมชน การใช้ชีวิตพึ่งพิงอาศัยป่า ความรู้ ความสามารถในด้านต่างๆ ของคนในชุมชนที่เป็นประโยชน์ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยชุมชน บ้านแก่งเกาะใหญ่ ต.ปางมะค่า อ.เขาฉกรรจ์บุรี จ.กำแพงเพชร

วิธีการดำเนินงาน แบ่งงานออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษา รวบรวม ข้อมูลศักยภาพของคนในชุมชน (6 เดือน)

1. สร้างความเข้าใจเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และแนวการจัดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. เก็บรวบรวมข้อมูล ศักยภาพชุมชน องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น
  - สภาพพื้นที่ทั่วไปของบ้านแก่งเกาะใหญ่และข้อมูล ประชากร อาชีพ การสาธารณสุข และวิถีชีวิตชุมชน
  - ประวัติศาสตร์ชุมชน
  - วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของคนในชุมชน
  - องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาของคนในชุมชน
  - ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และเส้นทาง ในการกำหนดแหล่งท่องเที่ยว พิษพรรณ สัตว์ป่า น้ำตก สมุนไพร เส้นทางเดินป่าและข้อมูลแวดล้อมอื่นๆ
  - ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง
  - ข้อมูล ความต้องการ ความพึงพอใจและข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยว
3. สรุป ประมวล วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. การศึกษาดูงานพื้นที่ ชุมชนที่สามารถจัดการท่องเที่ยวได้จริงและประสบความสำเร็จ
5. เวทีกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติ สำหรับชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยว และสำหรับนักท่องเที่ยว
6. ประชุมทีมวิจัยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อวางแผน และสรุปงานทุกกิจกรรมที่ได้ดำเนินการร่วมกัน
7. สรุปบทเรียนการดำเนินกิจกรรมในระยะที่ 1 เพื่อเขียนรายงานวิจัยและวางแผนงานระยะที่ 2

ระยะที่ 2 พัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนในการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งกำหนดแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน (6 เดือน)

1. วางแผนรูปแบบการท่องเที่ยว กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวที่ชัดเจน
2. เวทีพูดคุยการจัดระบบการท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่
3. ประชุมการจัดตั้งกฎระเบียบข้อบังคับ / มาตรการการจัดการท่องเที่ยว

แก่งเกาะใหญ่

4. การจัดทำศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว
5. การอบรมสร้างเสริมทักษะนักสื่อความหมาย / การฝึกปฏิบัติงาน
6. กิจกรรมการจัดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาเพื่อการท่องเที่ยว
7. กิจกรรมนักสืบสายน้ำ / สํารวจคุณภาพลําน้ำแม่वंก
8. กิจกรรมกระตุ้นจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
9. ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน
10. เวทีสรุปรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน
11. การทดลองท่องเที่ยวเบื้องต้น และการนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยว

ผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

ชาวบ้านในท้องถิ่น กลุ่มนักเรียน นักศึกษา หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ภาคธุรกิจ เอกชน รวมทั้งผู้ที่สนใจทั่วไป ในการศึกษาเรียนรู้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

ระยะเวลาการดำเนินงาน

ระยะที่ 2 วันที่ 1 กรกฎาคม 2549 ถึง 31 ธันวาคม 2549 (รวมระยะเวลา 6 เดือน)

ตลอดทั้งโครงการ วันที่ 1 กันยายน 2548 ถึง 28 กุมภาพันธ์ 2550 (รวม 18 เดือน)

บุคคล กลุ่มคน หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง

1. ชาวบ้าน บ้านแก่งเกาะใหญ่
2. สมาชิกอาสาสมัครทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านแก่งเกาะใหญ่
จำนวน 60 คน
3. องค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า
4. หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่वंก ที่ มว. 6 (ซับต้ามิ่ง)
5. หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่वंก ที่ มว. 4 (แม่เรวา)
6. ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกกบ)
7. อำเภอลำปางบุรี

8. โรงเรียนบ้านเกาะแก่อนุสรณ์
9. อุทยานแห่งชาติแม่वंกั

ผู้เสนอโครงการ

นายชาติรี ชูจิตร

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 99 หมู่ที่ 21 บ้านแก่งเกาะใหญ่ ต.ปางมะค่า

อ.ขามเฒ่า จ.กำแพงเพชร 62140

โทรศัพท์ 0 – 6119 – 1903

รายชื่อทีมวิจัย

ทีมวิจัยหลัก

- 1 นาย ชาติรี ชูจิตร
- 2 นาย ประเสริฐ แจ่มไทย
- 3 นาย สุนทร อินสำโรง
- 4 นาย บุญ พุทธเสน
- 5 นาย ประทีป จันทรอินทร์
- 6 นาย พยอม สมีเพชร
- 7 นาย จำนงค์ นามสุโพ
- 8 นาย ยอดชาย สมีเพชร

ทีมวิจัยร่วม

- 1 นาย มนต์ สมีเพชร
- 2 นาย ประกอบ สุวรรณไตร
- 3 นาย พ้า พึ่งพา
- 4 นาย สมจิตร พรหมคง
- 5 นางสาว สมหมาย บุญมา
- 6 นาย เค่นชัย สุวรรณฉายา
- 7 นาย สุชีพ บุญเกิด
- 8 นางสาว สายพิณ โภคทรัพย์
- 9 นาย จำรัส แสนเสียง

- 10 นางสาว ศุภษร อ่อนนวล
- 11 นางสาว ตู๊กตา อ่อนนวล
- 12 นายแทน คล้ายการจ้าง
- 13 นาย สมพอง มาลาศรี

ที่ปรึกษาโครงการ

1. นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบลปางมะค่า
2. กำนันตำบลปางมะค่า
3. ผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์
4. หัวหน้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่वंงก์ ที่ มว. 6 (ซับต้ามิ่ง)
5. หัวหน้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่वंงก์ ที่ มว. 4 (แม่เรวา)
6. หัวหน้าฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกทป)
7. นายอำเภอขามเฒ่าวรลักษบุรี

การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดที่ใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

แนวคิดที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

รالف บัคลีย์ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนานาชาติ มหาวิทยาลัยอริฟฟิธ ออสเตรเลีย ให้แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 5 ประการดังนี้ (อ้างจาก สิ้นธุ์ สโรบล, สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น)

- (1) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการดูแลอย่างยั่งยืน ด้วยรูปแบบและการบริหารที่ถูกต้อง
- (2) เป็นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของธรรมชาติ
- (3) มีการศึกษาเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก
- (4) เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ และ
- (5) สร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว

จากแนวคิดดังกล่าว สถาบันวิจัยและวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้ตัดแปลงความคิดของ รالف บัคลีย์ และพัฒนามาสู่องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน 4 ด้าน ดังนี้

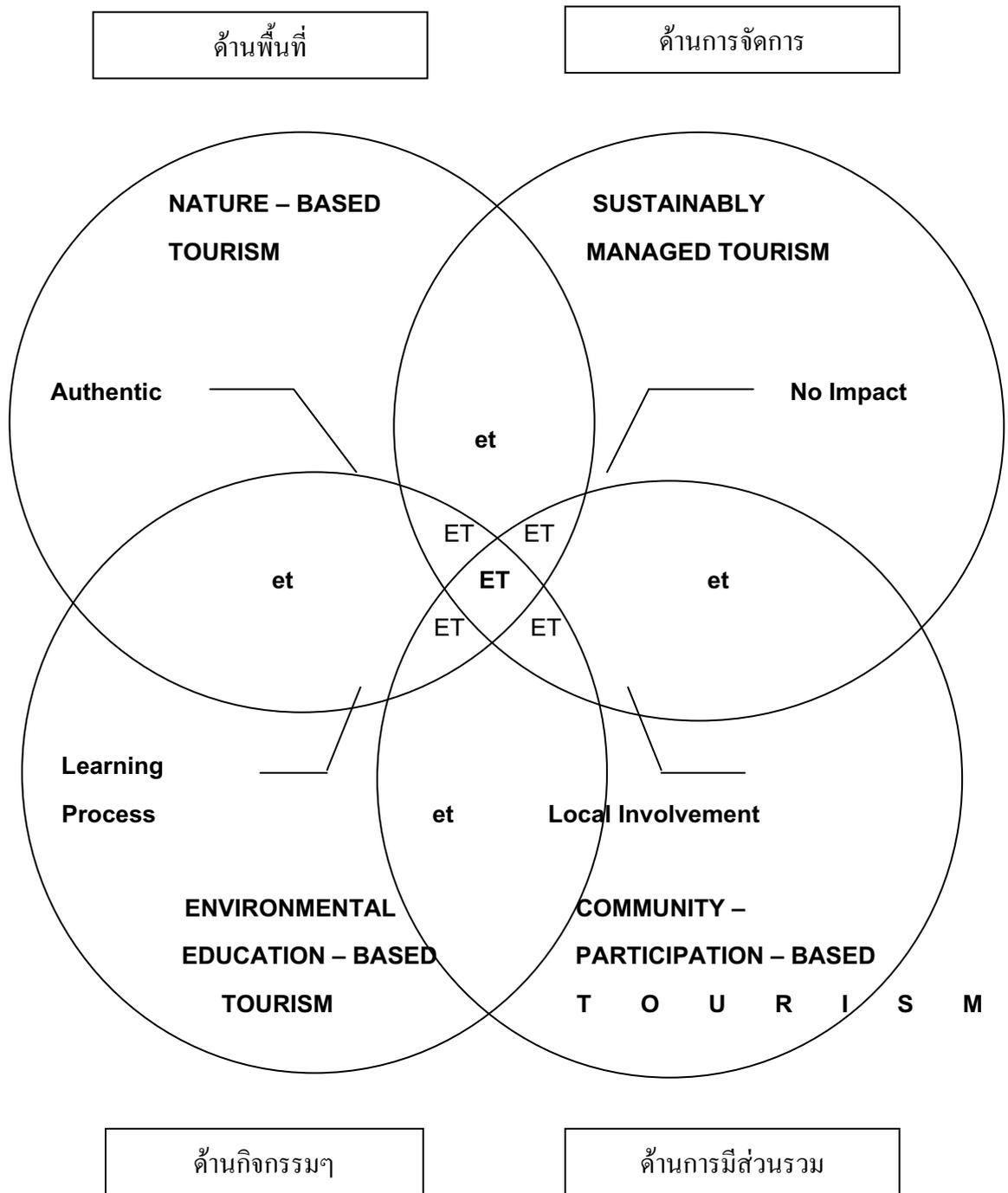
1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงมีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ
2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ และจะต้องไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ ให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อ

นักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยท้องถิ่นเข้ามามีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้าจนถึงองค์กรปกครองท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้เสีย เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

จากองค์ประกอบข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า นิยามดังกล่าวเป็นข้อกำหนดที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่จะเรียกว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ขององค์ประกอบหลักทั้งสี่ด้านดังกล่าวเป็นสำคัญ หากการท่องเที่ยวในพื้นที่ใดมีองค์ประกอบครบสมบูรณ์ทั้งสี่ข้อ ก็จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลงซึ่งอาจนำไปสู่การเข้าไปจัดการและเน้นกระบวนการส่งเสริม เพราะไม่เช่นนั้นจะทำให้แปรเปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ที่ไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แนวคิดที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของ ราล์ฟ บัคลีย์

รูปภาพแสดง หลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนั้น ทีมวิจัยได้พูดคุยและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน จากข้อมูลที่รวบรวมได้ในระยะที่ 1 ประกอบกับแนวคิด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังกล่าวพบว่า

ด้านพื้นที่ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

บ้านแก่งเกาะใหญ่ ต.ปางมะค่า อ.ขามเฒ่า จ.กำแพงเพชร นี้เป็นพื้นที่ที่มีความสามารถในการรองรับและจัดการการท่องเที่ยว สภาพพื้นที่มีความเหมาะสม เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวที่พบ จุดเด่น จุดขาย ของแหล่งท่องเที่ยว ทางธรรมชาติ ป่า เขา ป่าชุมชน พบแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่

- แก่งเกาะใหญ่
- จุดชมวิวยอกเขาจอกกบ
- น้ำตกซับหน้าผา
- แก่งลานนกยูง
- ซับหมอลำ
- ป่าชุมชน
- เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ
- เส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแม่วังค์

ความที่เป็นชุมชนที่มีพื้นที่อยู่ใกล้อุทยานแห่งชาติ ทั้งอุทยานแห่งชาติแม่วังค์ ซึ่งเป็นอุทยานแห่งชาติ ที่ติดอันดับนักท่องเที่ยวนิยมมากที่สุดของจังหวัดกำแพงเพชรนั้น ศักยภาพดังกล่าวนี้ทำให้สถานการณ์นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่มีจำนวนมาก เพราะเอื้อด้านการตลาดประชาสัมพันธ์ ที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเป็นประจำ โดยเฉพาะบริเวณแก่งเกาะใหญ่และมากในช่วงเทศกาล เช่น ปีใหม่ และสงกรานต์ เป็นต้น แต่เรื่องที่ยังขาดและต้องเติมคือการพัฒนาศักยภาพของคนในพื้นที่ให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดการพื้นที่ การจัดการกลุ่ม การจัดการรายได้ และอื่นๆ เพื่อให้ชุมชนเปิดการท่องเที่ยวได้อย่างมีความพร้อม และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนก่อนที่จะเกิดผลกระทบขึ้นจากการท่องเที่ยว

ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนแก่งเกาะใหญ่นั้น ที่ผ่านมา ไม่มีการจัดการท่องเที่ยวที่เป็นระบบ มีเพียงแต่การจัดการและรวมกลุ่มในการดูแลแก่งเกาะใหญ่ เพราะเกิดขึ้นจากการที่มีคนเข้ามาท่องเที่ยว และสร้างปัญหาต่างๆ ไว้ เช่น ขยะ ทำให้ชุมชนรวมกลุ่มกันเป็นคณะกรรมการดูแลแก่ง

เกาะใหญ่ในช่วงเทศกาล ได้แก่ ปีใหม่ และสงกรานต์ โดยมีคณะกรรมการในการดูแลด้านต่างๆ เช่น การดูแลความสงบเรียบร้อย การดูแลด้านที่จอดรถ ร้านค้าขายอาหาร และการพัฒนาแก่งให้สะอาด และนำท่องเที่ยวอยู่เสมอ การจัดการดังกล่าวนี้ชุมชนมีการจัดแบ่งหน้าที่ ในกลุ่มของคณะกรรมการดูแลแก่งเกาะใหญ่ แต่การท่องเที่ยวโดยภาพรวมในเส้นทางอื่นๆ นั้นยังไม่มีจัดการที่เป็นรูปธรรม แต่ทางที่วิจัยได้มีการวางแผนกันว่าในช่วงที่ 2 ของการวิจัยนั้นต้องมีการพูดคุยกันเรื่องการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน โดยนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมในระยะที่ 1 มาวางแผนการจัดการในระยะที่ 2 รวมทั้งนำแนวทางในการจัดการแก่งเกาะใหญ่ มาจัดระบบการท่องเที่ยว ซึ่งมีแนวคิดในการรวมกลุ่มการท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่ เมื่อมีคน แล้วต้องมาคุยเรื่องจัดการที่ต้องดูแล หลังจากนั้นน่าจะได้มีการจัดแบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสม มีการร่างกฎ ระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม สำหรับคนในชุมชน และสำหรับนักท่องเที่ยว โดยมีการกำหนดหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยวดังนี้

- ฝ่ายบริหาร
- ฝ่ายการตลาด การประชาสัมพันธ์
- ฝ่ายการเงิน
- ฝ่ายพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
- ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว
- ฝ่ายต้อนรับ
- ฝ่ายประสานงาน
- ฝ่ายผู้นำเที่ยว นักสื่อความหมาย
- ฝ่ายร้านค้า
- ฝ่ายที่พัก ร้านอาหาร และห้องน้ำ
- ฝ่ายรักษาความปลอดภัย

การวางแผนดังกล่าวนี้ ต้องนำมาพูดคุยกันอีกครั้งในรายละเอียด ซึ่งจะสามารถทำให้การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมีความเป็นไปได้ แต่ทั้งนี้ก็ต้องมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนในด้านต่างๆ ที่ยังขาดอยู่ เช่น ความรู้ในการนำทางท่องเที่ยว การสื่อความหมายทางธรรมชาติ และการจัดการด้านต่างๆ ซึ่งเป็นแผนงานในระยะต่อไปที่จะพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถจัดการท่องเที่ยวได้ โดยทั้งนี้ชุมชนจะยึดแนวทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและเน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ประเด็นสำคัญของการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ภูมิปัญญาดั้งเดิม เกิด

ความรักและความสามัคคีในชุมชน มีการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชน อีกทั้งนำไปสู่ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

ด้านกิจกรรมและกระบวนการ

กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนแก่เกาะใหญ่ นั้นจากข้อมูลที่รวบรวมได้ ชุมชนมีศักยภาพและจุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ สัตว์ป่า ถ้ำ น้ำตก ป่าชุมชน และเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนนั้นจะเน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการท่องเที่ยวเชิงศึกษาเรียนรู้ ผ่านการจัดการป่า การจัดการน้ำ และสัตว์ป่าของชุมชน โดยเน้นให้เกิดการสร้างกระบวนการเรียนรู้และชื่นชมธรรมชาติ ป่าเขา สมุนไพร ต้นน้ำ และธรรมชาติที่มีอยู่จำนวนมากในชุมชน โดยนำเสนอการท่องเที่ยวในเชิงเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ และการท่องเที่ยวเชิงศึกษาเรียนรู้ในแหล่งป่าชุมชนของหมู่บ้าน โดยกลุ่มนักท่องเที่ยวนั้นน่าจะเป็นกลุ่มเฉพาะที่สนใจในการท่องเที่ยวลักษณะดังกล่าว โดยจะได้มีการประสานความร่วมมือกับอุทยานฯ ในการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน

ในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้มีระบบการดำเนินการที่เหมาะสมและเป็นธรรมแก่สมาชิกในชุมชน ควรมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงและยุติธรรม ผลกำไรที่ได้กระจายสู่ชุมชนชนอย่างแท้จริง ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการท่องเที่ยว และควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน โดยไม่ขัดแย้งกับการรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม เปิดโอกาสให้ชาวบ้านทุกครัวเรือนเข้ามามีส่วนร่วม

ในเชิงปฏิบัติ ชาวบ้านบางคนอาจจะรับหน้าที่เป็นผู้ดูแลที่พัก หมุนเวียนกันทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น พานักท่องเที่ยวไปดูนก เดินป่าศึกษาธรรมชาติพืชพรรณไม้ หรือพืชพรรณสมุนไพร ฯลฯ กิจกรรมที่แต่ละคนหมุนเวียนกันรับผิดชอบช่วยให้มีรายได้อย่างทั่วถึง ลดช่องว่างระหว่างคนมีโอกาสดับคนด้อยโอกาส คนรวยกับคนจน และลดความขัดแย้งหรือความแตกแยกในชุมชน

ด้านการมีส่วนร่วม

การท่องเที่ยวในกรอบแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ปัจจุบันมีการพัฒนาแตกแขนงออกไปในหลากหลายรูปแบบ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ฯลฯ การจัดการท่องเที่ยวแต่ละ

ประเภท ล้วนมีรูปแบบการจัดการที่อิงอยู่บนฐานทรัพยากรของชุมชน และสภาพเป็นจริงของชุมชน โดยมุ่งพัฒนาชุมชนไปสู่การพึ่งพาตนเอง ชุมชนสามารถยืนอยู่ได้ด้วยฐานทรัพยากรที่มีอยู่ โดยยึดความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ

จากความสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วม ดังกล่าวนั้นทำให้ชุมชนเล็งเห็นถึงการทำงานที่ต้องเน้นและให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว รวมทั้งการได้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโครงการวิจัยการท่องเที่ยว โครงการอื่นๆ ของ สกว.ภาค ซึ่งต้องเริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมในกระบวนการคิด วางแผน ลงมือปฏิบัติในกระบวนการวิจัย ซึ่งไม่ได้เกิดจากความคิด ความเห็น และความต้องการของใครคนใดคนหนึ่ง โยงมาถึง กระบวนการจัดการท่องเที่ยวที่ต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน กระบวนการ

ทั้งนี้ ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนและมีการเตรียมความพร้อมของชุมชน ด้วยการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพื่อพัฒนาไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชาวบ้านควรเข้าถึงทรัพยากร และมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวของท้องถิ่นโดยตรง รวมทั้งร่วมมือกันรักษาฐานทรัพยากรที่มีอยู่ ให้เป็นมรดกของคนรุ่นลูกหลานและรุ่นต่อ ๆ ไป อาทิ การรักษาป่าต้นน้ำไว้ให้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของชุมชน และเป็นฐานสนับสนุนการเกษตรกรรมซึ่งเป็นรายได้หลักของชุมชน

ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ต้นน้ำควรเข้าใจว่าฐานทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าต้นน้ำมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อวิถีการผลิตและเพื่อให้การปกป้องคุ้มครองป่าไม้มีผลในเชิงปฏิบัติอย่างแท้จริง ชุมชนควรมีกฎระเบียบสำหรับเป็นมาตรการในการอนุรักษ์และคุ้มครองทรัพยากรป่าไม้ที่ชัดเจน โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการทุกขั้นตอนอีกทั้งมีการออกกฎระเบียบร่วมกันให้มีผลบังคับใช้ในชุมชน สามารถปฏิบัติได้จริงเช่นเดียวกับการออกกฎเกณฑ์การจัดการป่าชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน CBT. Community - Based Tourism

ความหมาย

“การท่องเที่ยวโดยชุมชน” หมายถึง ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆมาใช้เป็นต้นทุน หรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืน ผู้คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ”

ส่วนที่ 4

กระบวนการดำเนินงานวิจัย

รายงานผลการดำเนินกิจกรรมงานวิจัย ระยะที่ 1 และ ระยะที่ 2

การศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ตำบลปางมะค่า อำเภอลำปาง จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งดำเนินการโดยทีมวิจัยของชุมชนในท้องถิ่น 18 คน และชาวบ้านที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2548 จนถึงวันที่ 31 พฤษภาคม 2549 ในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 จนถึงเดือนเมษายน 2551 สามารถสรุปกิจกรรมการดำเนินงานในเชิงกระบวนการทำงานได้ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 สร้างความเข้าใจในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1.1.1 เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกับทีมวิจัย และชาวบ้าน เกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 1.1.2 เพื่อให้ทีมวิจัย และชาวบ้าน แสดงแนวคิดในการจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ตนเอง

1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 1.2.1 จัดการประชุมทีมวิจัยร่วมกับชาวบ้าน ในการสร้างความเข้าใจงานวิจัย
- 1.2.2 เชิญผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมกันแสดงแนวคิด วางแนวทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1.3.1 ทีมวิจัยบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 1.3.2 ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 1.3.3 ผู้นำชุมชน
- 1.3.4 ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า

1.4 สถานที่ในการจัดกิจกรรม

อาคารเอนกประสงค์ หมู่ที่ 21 บ้านแก่งเกาะใหญ่
วันที่ 13 ตุลาคม 2548

ผลการดำเนิน

การประชุมครั้งนี้เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างทีมวิจัย และชาวบ้านถึงแนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยได้พูดคุยถึงแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีคนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมนั้น ซึ่งอยู่บนฐานความคิดของชุมชนที่ทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติและเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว เป็นการนำเอาทรัพยากรท่องเที่ยว ทั้งทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชุมชน นำมา เป็นปัจจัยในการดำเนินงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติของสังคมชนบท นั้น มีผลทำให้เกิดประโยชน์กับชุมชนในด้านเศรษฐกิจชุมชน มีการขยายตัว ตอบรับกับกระแสการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคต และคนในชุมชนเองตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว รวมถึงการมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรเหล่านั้นให้ยั่งยืนสืบไป

กระบวนการวิจัยท้องถิ่นยังเป็นการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับคนในชุมชน และเป็นการสร้างสัมพันธภาพของคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวและบุคคลอื่นๆ ซึ่งเป็นเสน่ห์ และแรงจูงใจอย่างหนึ่ง แสดงออกถึงความอบอุ่นที่ชุมชนมอบให้ นอกเหนือจากการเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว

จากการที่ได้พูดคุยกับชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ในเวทีการสร้างความเข้าใจเรื่องงานวิจัยท้องถิ่นและแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนส่วนใหญ่มีแนวความคิดว่าเป็นเรื่องที่ไกลตัวและมองภาพไม่ออกว่าทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของชุมชนเองเหล่านั้น จะสามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างไร เนื่องจากงานวิจัยเป็นเรื่องที่คนในชุมชนไม่เคยได้เรียนรู้ และสัมผัสในกระบวนการทำงานของงานวิจัยท้องถิ่น

ภาพที่ 1 การสร้างความเข้าใจให้แก่ชุมชน

หลังจากกระบวนการงานวิจัยท้องถิ่นเริ่มขึ้น คนในชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่มีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลต่างๆ สามารถตอบสนองความต้องการงานวิจัยท้องถิ่นได้อย่างดี ขณะที่งานวิจัยกำลังดำเนินการอยู่นั้น ก็ได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในการทำงานของชุมชน รวมถึงการสร้างความเข้าใจเรื่องงานวิจัยควบคู่กันไป ซึ่งข้อมูลและเนื้อหาสาระบางอย่างเกือบจะสูญหายไป แต่คนในชุมชนสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมารวบรวมจดบันทึก เพื่อให้งานวิจัยได้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวของคนในชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่เริ่มเข้าใจในงานวิจัยท้องถิ่นมากขึ้น ได้เรียนรู้ และเห็นความสำคัญของกระบวนการติดตามดำเนินงาน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ องค์ความรู้และแนวความคิด นำมาวิเคราะห์การแก้ปัญหา และสามารถระบุเหตุผลของปัญหาได้อย่างดี โดยส่วนใหญ่เห็นว่าทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในเรื่องการท่องเที่ยวได้ ซึ่งต้องอยู่บนฐานแนวคิดของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการดูแลฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ในท้องถิ่นควบคู่กันไป

จากกิจกรรมดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า

1. ชุมชนให้ความสนใจ และพร้อมให้ข้อมูลในเรื่องราวต่างๆ
2. ชุมชนแสดงแนวคิดในเรื่องการจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้พื้นที่ได้
3. ชุมชนสามารถมองเห็นแนวทางการปฏิบัติในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ดี และ พร้อมให้ความร่วมมือ เนื่องจากมีผลต่อเศรษฐกิจชุมชนในอนาคต

กิจกรรมที่ 2 การเก็บข้อมูล สภาพพื้นที่ ประชากร สาธารณสุข อาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตชุมชน

2.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 2.1.1 เพื่อรวบรวมข้อมูล สภาพพื้นที่ ประชากร สาธารณสุข อาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต
- 2.1.2 เพื่อให้ทีมวิจัย และชาวบ้าน ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมงานวิจัย

2.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 2.2.1 มอบหมายงานให้ทีมวิจัยชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ แต่ละหัวข้อ มีจัดการประชุมของทีมวิจัย เพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานเก็บข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ข้อมูลสภาพพื้นที่ และประชากร มอบหมายให้ นายประเสริฐ แจ่มไทย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 21 เป็นคนเก็บข้อมูล เนื่องจากมีข้อมูลพื้นฐานจากงานปกครอง
- ข้อมูลด้านสาธารณสุข มอบหมายให้ นาย บุญ พุทธเสน ซึ่งเคยเป็น อสม.ประจำหมู่บ้าน มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการบริการทางด้านสาธารณสุข
- ข้อมูลด้านอาชีพ ได้มอบหมายให้ นายสมบุญ เกตุเพชร เป็นคนเก็บข้อมูล ซึ่งสามารถทำหน้าที่ได้ดี เนื่องจากคลุกคลีการชุมชน และประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพที่ชุมชนทำกับมาที่สุด
- ข้อมูลด้านวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ได้มอบหมายให้ นายเด่นชัย สุวรรณฉายา นายสมจิตร พรหมคง นายแทน คล้ายกระจ่าย และ นาย ชาตรี ชูจิตร เป็นคนเก็บข้อมูล เนื่องจากมีความคุ้นเคยกับเรื่องดังกล่าว

วิธีการเก็บข้อมูลของทีมวิจัย

จะใช้ช่วงเวลาหลังจากการทำงานประจำวัน โดยใช้วิธีการนั่งพูดคุยกับคนที่มีข้อมูลในเรื่องที่ เกี่ยวข้อง มีการจดบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร มากกว่าที่จะจำ จากนั้นจะต้องนำมารวบรวมในการประชุมประมวลผล และการเขียนรายงานต่อไป

- 2.2.2 รวบรวมข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า และแหล่งต่างๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวโยงเรื่องงานวิจัยในพื้นที่ โดยให้นาย ชาตรี ชูจิตร และนาย ประเสริฐ แจ่มไทย เป็นผู้ติดต่อประสานงาน
- 2.2.3 จัดการประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับทีมวิจัย ชาวบ้าน รวมถึงนำข้อมูลมา รวบรวม ถึงผลการดำเนินงานในการเก็บข้อมูลงานวิจัย

2.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 2.3.1 ทีมวิจัยบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 2.3.2 ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 2.3.3 ผู้นำชุมชน
- 2.3.4 พี่เลี้ยงทีมวิจัย

2.4 สถานที่ในการจัดกิจกรรม

พื้นที่โครงการวิจัยหมู่ที่ 21 บ้านแก่งเกาะใหญ่ และพื้นที่ ใกล้เคียง
ระยะการดำเนินกิจกรรม 1 เดือน

ผลการดำเนินงาน

1. ได้ข้อมูลสภาพพื้นที่ ประชากร สาธารณสุข อาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต และได้อ้างอิงบริบทชุมชน เข้าใจสภาพความเป็นคนในชุมชนที่หลากหลายและแตกต่าง
2. ทีมวิจัย ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยท้องถิ่นและได้เรียนรู้กระบวนการเก็บข้อมูล เข้าใจ และเข้าถึงข้อมูลของชุมชนของตนเองเป็นอย่างดี
3. เป็นการเสริมสร้างทักษะ การทำงานของทีมวิจัย

กิจกรรมที่ 3 เก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 3.1.1 เพื่อรวบรวมข้อมูล ประวัติศาสตร์ชุมชน องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 3.1.2 เพื่อให้ทีมวิจัย และชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมงานวิจัย

3.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 3.2.1 สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยทีมวิจัยได้แบ่งหน้าที่รับผิดชอบดังนี้
  - ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ชุมชนมอบหมายให้ นายชาติรัฐจิตร นายประทีป จันทร์อินทร์ นางจุก นาคประสิทธิ์ เป็นผู้เก็บข้อมูล เนื่องจากมีความรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ของพื้นที่ดี
  - ข้อมูลองค์กรความรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้าน มอบหมายให้ นายสุชีพ บุญเกิด , นายเด่นชัย สุวรรณฉายา เป็นคนเก็บข้อมูลเนื่องจากมีภูมิความรู้เรื่องป่าไม้ดี

วิธีการเก็บข้อมูลในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ทีมวิจัยจะทำการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และบันทึกเทป เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน โดยทีมวิจัยจะใช้เวลาหลังจากทำงานประจำวัน ไปหาผู้ที่มีความรู้และข้อมูลในเรื่องที่เกี่ยวข้อง เมื่อได้ข้อมูลแล้วจะนำข้อมูลมาประชุมกลุ่มย่อย และเรียบเรียงข้อมูลในการประชุมประจำเดือนต่อไป

- 3.2.2 บันทึกเทปในการให้ข้อมูล เพื่อเก็บข้อมูลที่ได้ผล
- 3.2.3 จัดประชุมวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน

3.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.3.1 ทีมวิจัยบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.3.2 ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.3.3 ผู้นำชุมชน

3.3 สถานที่ในการจัดกิจกรรม

พื้นที่โครงการวิจัยหมู่บ้านที่ 21 บ้านแก่งเกาะใหญ่ และพื้นที่ใกล้เคียง

3.4 ระยะเวลา

กิจกรรมนี้ใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรม 1 เดือน

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

1. ได้ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและได้รู้ถึงบริบทชุมชน
2. ทีมวิจัย ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยท้องถิ่น
3. เป็นการเสริมสร้างทักษะ การทำงานของทีมวิจัย

กิจกรรมที่ 4 เก็บข้อมูลทรัพยากรทางธรรมชาติ เส้นทางท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

4.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 4.1.1 เพื่อรวบรวมข้อมูลทรัพยากรทางธรรมชาติ เส้นทางท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง
- 4.1.2 เพื่อให้ทีมวิจัยและชาวบ้าน ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมงานวิจัย

4.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 4.2.1 สํารวจพื้นที่จริงเพื่อวางแผนการจัดการการท่องเที่ยว โดยทีมวิจัยได้มอบหมายงานเก็บข้อมูลดังนี้
  - ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ และเส้นทางท่องเที่ยว ได้มอบหมายให้นาย

มนัส สมิเพ็ชร นายพยอม สมิเพ็ชร นายเด่นชัย สุวรรณฉายา นายทองสุข พุ่มสัมฤทธิ์ และนายประทีป จันทรอินทร์ เป็นทีมวิจัยที่ต้องเก็บข้อมูล เนื่องจากมีความคุ้นเคยในเรื่องที่เกี่ยวข้อง

- ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้มอบหมายให้ นาย ชาตรี ชูจิตร นายประเสริฐ แจ่มไทยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล เนื่องจากต้องมีการประสานงานระหว่างอุทยานแห่งชาติแม่वंก้ในการเข้าเก็บข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวออกเขาโมโกจู ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่वंก้

วิธีการเก็บข้อมูลของทีมวิจัยใช้เวลาหลังจากทำงานประจำวัน และกำหนดวันเวลาในการปฏิบัติงานร่วมกันในวันที่กำหนด โดยการออกสำรวจพื้นที่จริงร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากสถานที่จริง บันทึก ภาพถ่ายเพื่อให้ทีมวิจัยคนอื่นได้รับรู้ข้อมูลนั้นด้วย หลังจากได้ข้อมูลตามที่ได้รับมอบหมายแล้วจะนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ รวบรวมข้อมูล เพื่อเขียนรายงานตามแผนงานที่กำหนด ในการประชุมทีมวิจัยประจำเดือน

4.2.2 กำหนดวางแผนทางการดำเนินงาน

4.2.3 จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อสรุปข้อมูลเส้นทาง และทำแผนท่องเที่ยว

4.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

4.3.1 ทีมวิจัยบ้านแก่งเกาะใหญ่

4.3.2 ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่

4.3.3 เจ้าหน้าที่ป่าไม้

4.3.4 พี่เลี้ยงทีมวิจัย

4.4 สถานที่ในการจัดกิจกรรม

พื้นที่โครงการวิจัยหมู่บ้านที่ 21 บ้านแก่งเกาะใหญ่ และพื้นที่ใกล้เคียง

4.5 ระยะเวลาดำเนินการ

ระยะเวลาดำเนินกิจกรรม 1 เดือน

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กำลังเป็นที่นิยมมีการตอบรับอย่างดีจากกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบ และหลงใหลเสน่ห์กลิ่นไอธรรมชาติ กระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทำให้ชุมชนหลายแห่งที่มีทรัพยากรที่สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติ ผลักดันให้ชุมชนเกิดแนวความคิดในการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นจุดเด่นในท้องถิ่นของตนมาเสนอต่อสาธารณชน ในรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน และคนในท้องถิ่นได้มาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน เป็นการใช้ประโยชน์จากทุนธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดกับชุมชน ซึ่งจะมีผลในการปรับเปลี่ยนคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ทั้งยังส่งเสริมอาชีพของชุมชนเพื่อเป็นการเสริมสร้างรากฐานเศรษฐกิจระดับรากหญ้า ให้มีการขยายตัวได้ระดับหนึ่งที่นอกเหนือจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

จากสภาพภูมิประเทศ สภาพแวดล้อม และทรัพยากรป่าไม้ที่ค้ำชูอย่างอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่วิจัย ทางด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นป่าชุมชน และมีแนวเขตติดกับเขตอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ ศักยภาพของพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สามารถจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ โดยชุมชนพร้อมใจกันที่จะร่วมกิจกรรมในการดำเนินงานให้เป็นรูปธรรม มีการปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในพื้นที่ มีกฎระเบียบข้อบังคับอย่างชัดเจน การบริหารจัดการป่าชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการป่าชุมชน เพื่อให้ชุมชนในท้องถิ่นได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

จากการดำเนินงานเก็บข้อมูลนั้น พบว่าชุมชนมีศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจจำนวนมาก และเหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในการศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ ซึ่งรายละเอียดท่านสามารถอ่านได้ในผลการวิจัย

จากกิจกรรมดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า

1. ได้ข้อมูลทรัพยากรทางธรรมชาติ เส้นทางท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้รู้ถึงบริบทชุมชน
2. ทีมวิจัย ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยท้องถิ่น
3. เป็นการเสริมสร้างทักษะ การทำงานของทีมวิจัย

กิจกรรมที่ 5 การประชุมเพื่อนำข้อมูลมาประมวล

วิเคราะห์

5.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 2.1.1 เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้มาประมวล วิเคราะห์ การดำเนินงาน
- 2.1.2 เพื่อให้ทีมวิจัย และชาวบ้าน ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมงานวิจัย

5.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

การจัดการประชุม ทีมวิจัยชาวบ้าน และผู้นำหมู่บ้าน ได้เสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวในความเห็นของชาวบ้าน และผู้ที่เกี่ยวข้อง สร้างความเข้าใจกับชุมชนในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ซึ่งมีผลทำให้คุณภาพชีวิตของชุมชนได้ดีขึ้น โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน

5.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 5.3.1 ทีมวิจัยบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 5.3.2 ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 5.3.3 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ / ผู้ที่เกี่ยวข้อง
- 5.3.4 พี่เลี้ยงทีมวิจัย

5.4 สถานที่ในการจัดกิจกรรม

อาคารอเนกประสงค์ หมู่ที่ 21 บ้านแก่งเกาะใหญ่

5.5 ระยะเวลาการดำเนินงาน

วันที่ 9 ธันวาคม 2548 และวันที่ 10 มกราคม 2549

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

ทีมวิจัย ชาวบ้าน และผู้นำหมู่บ้าน มองศักยภาพพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยว มองเห็นศักยภาพชุมชนในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวของชาวบ้าน และผู้ที่เกี่ยวข้อง สร้างความเข้าใจอันดีกับชุมชน ในการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนเป็นหลัก และการดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยจิตสำนึกของคนใน

ชุมชน (รายละเอียดการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยว ได้นำเสนอไว้ในบทที่ 3
อภิปรายผลการวิจัย)

กิจกรรมที่ 6 การเตรียมการโครงการศึกษาดูงาน และผลสรุปของโครงการศึกษาดูงาน

เนื่องด้วยโครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ตำบลปางมะค่า อำเภอลำทะเมนชัยบุรี จังหวัดกำแพงเพชร เกิดขึ้นจากการรวมตัวกับของประชาชนในท้องถิ่น ที่จะพัฒนาพื้นที่ให้มีศักยภาพและมีรูปแบบที่สอดคล้องถูกต้องตามแนวการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ยั่งยืน จึงมีความจำเป็นที่นำทีมวิจัยไปดูงานที่มีลักษณะบริบททางกายภาพที่ใกล้เคียงกับชุมชน จึงได้ดำเนินการนำทีมวิจัยไปศึกษาดูงาน ชุมชนหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์และอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ในวันที่ 16 – 17 พฤษภาคม 2549 โดยมีวัตถุประสงค์ให้เห็นรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนต้นแบบ รวมถึงการสร้างความรู้และความเข้าใจในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

กำหนดการดูงาน

วันที่	1	6	พฤษภาคม	2	5	4	9
04.00	น.	ออกเดินทางจากบ้านแก่งเกาะใหญ่					
07.00	น.	ถึงพิชัย โลกและออกเดินทางมุ่งสู่แก่งซอง					
07.45	น.	ถึงแก่งซองศึกษาดูงาน และรับประทานอาหารเช้า					
12.00	น.	รับประทานอาหารกลางวันที่หนองแม่นา					
13.00	น.	แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนหนองแม่นา					
14.30	น.	ศึกษาดูงานที่แก่งบางระจัน					
17.00	น.	เข้าที่พัก					
18.00	น.	รับประทานอาหารเย็น					
20.00	น.	แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสรุปผล					
22.00	น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย					

วันที่	1	7	พฤษภาคม	2	5	4	9
07.00	น.	ออกเดินทางมุ่งสู่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า					

- 10.00 น. ฟังบรรยายสรุปโดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้
- 12.00 น. อาหารกลางวัน ที่ รังทอง
- 13.00 น. ศึกษาดูงาน การสื่อความหมายทางธรรมชาติ ในเส้นทางท่องเที่ยว สำนักอำนาจรัฐ
โรงเรียนการเมือง ผาซุง กังหันลม และพืชผักเมืองหนาว
- 16.00 น. เดินทางกลับ
- 17.30 น. อาหารเย็นที่พิชญ์โลก
- 21.00 น. ถึงชุมชนบ้านปางมะค่า

ก่อนที่จะไปศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านหนองแม่นา ทีมวิจัยได้จัดประชุมเตรียมความพร้อมก่อนการศึกษาดูงาน โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดูงาน และเตรียมประเด็นคำถาม และการแลกเปลี่ยนความรู้ที่จะต้องเก็บเกี่ยวจากการดูงาน

การประสานงานการศึกษาดูงานมอบหมายให้นายชาติร์ ชูจิตร เป็นผู้ประสานงานร่วมกับพี่เลี้ยงโครงการ เพื่อให้ได้กำหนดการที่แน่นอนและแหล่งข้อมูลที่ต้องการให้ทีมวิจัยได้ศึกษา

การเตรียมประเด็นคำถาม และการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน มอบหมายให้นายประเสริฐ แจ่มไทย และนายมนัส สมิเพ็ชร เป็นผู้ที่ตั้งคำถามถึงความเป็นมาเป็นไป ของชุมชนหนองแม่นา โดยมีประเด็นคำถามที่สำคัญดังนี้

- การสร้างแนวร่วมในการบริหารจัดการ กับชาวบ้าน มีกระบวนการอย่างไร
- มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างไร
- การประสานงานกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้เป็นอย่างไร
- มีการจัดการ และบริหารการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอย่างไร
- ผลที่ได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชาวบ้านมีความพึงพอใจหรือไม่อย่างไร

จากการศึกษาดูงาน ทีมวิจัยทุกคนที่ได้เข้าไปสัมผัสกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีแนวคิดที่จะนำเอาสิ่งที่ได้จากการศึกษาดูงานมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนของเราเอง

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

1. ทีมวิจัยเข้าใจแนวทางและจุดประสงค์ของการศึกษาดูงาน เพื่อนำสิ่งที่ได้ไปปรับใช้กับชุมชน ของตนเอง
2. แบ่งหน้าที่รับผิดชอบในขณะที่ศึกษาดูงาน เพื่อต้องการฝึกการทำงานร่วมกัน เพื่อจุดมุ่งหมายเดียวกัน
3. รู้แนวทางและขอบเขตที่จะศึกษาดูงาน รวมถึงหัวข้อที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่นๆ

กิจกรรมที่ 7 การเก็บข้อมูล ความพึงพอใจ และข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยว

7.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 7.1.1 เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
- 7.1.2 เพื่อได้ข้อมูลเสนอแนะของนักท่องเที่ยว

7.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 7.2.1 จัดทำแบบสอบถาม จำนวน 100 ชุด
- 7.2.2 เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยว

7.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 7.2.1 ทีมวิจัยบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 7.2.2 นักท่องเที่ยว
- 7.2.3 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ / ที่ปรึกษาโครงการ
- 7.2.4 พี่เลี้ยงทีมวิจัย

ภาพที่ 25 การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

แบบสอบถาม ถามนักท่องเที่ยวผู้มาใช้บริการแหล่งท่องเที่ยวที่แก่งเกาะใหญ่ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2548 ถึง วันที่ 16 เมษายน 2549 สรุปผลการตอบแบบสอบถามดังต่อไปนี้

1. เส้นทางคมนาคมสู่แหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับดีและปานกลาง นักท่องเที่ยวเสนอแนะให้ปรับปรุงป้ายบอกทางให้ชัดเจนขึ้น และให้ซ่อมแซมถนนบางช่วงที่ชำรุด
2. ป้ายประชาสัมพันธ์เส้นทางไปแหล่งท่องเที่ยว มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง และบางส่วนแนะนำให้ปรับปรุงป้ายบอกทางและความชัดเจนของหนังสือ
3. การดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับพอใจ ดี และปานกลาง
4. ความเหมาะสมในการจัดสถานที่ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับดี ปานกลาง และเสนอแนะให้เพิ่มร่มไม้และที่นั่งพักผ่อนให้มากกว่านี้
5. การจัดระเบียบร้านค้า มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง
6. คุณภาพของอาหารและเครื่องดื่มในแหล่งท่องเที่ยว มีความพึงพอใจในระดับดี ปานกลาง และบางส่วนต้องปรับปรุงด้านความสะอาดของอาหารและสินค้า อาหารบางชนิดแพงเกินไป
7. ความเหมาะสมในราคาสินค้า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป็นราคาปกติ
8. ความสะอาดของบริเวณแหล่งท่องเที่ยว มีความสะอาดในระดับปานกลาง และมีนักท่องเที่ยวบางส่วนให้ปรับปรุงบริเวณเล่นน้ำเพราะว่าขยะ
9. การจัดการพื้นที่เก็บกักน้ำ เพื่อใช้เป็นสถานที่ลงเล่นน้ำ ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง และมีบางส่วนพบว่าบริเวณเล่นน้ำไม่สะอาด
10. ความพึงพอใจที่มีต่อการอำนวยความสะดวกด้านที่จอดรถ ความพึงพอใจระดับปานกลาง
11. สร้างความพึงพอใจในการอำนวยความสะดวกของคณะทำงานที่ให้บริการกับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับดี
12. เมื่อถามว่า ท่านรู้จักแหล่งท่องเที่ยวนี้อย่างไร พบว่านักท่องเที่ยวได้รับคำบอกเล่าจากญาติและคนใกล้ชิด ในระดับสูง รองลงมาเป็นการบอกต่อกันมีเพียงส่วนน้อย รู้จักแหล่งท่องเที่ยวจากโทรทัศน์
13. ความพึงพอใจและความประทับใจที่มีต่อแก่งเกาะใหญ่ อยู่ในระดับดี รองลงมาคือระดับดีมากและปานกลาง เท่ากัน แต่มีบางส่วนเสนอแนะว่าให้

เน้นเรื่องความสะดวกให้มากกว่านี้

14. เมื่อถามนักท่องเที่ยวว่า จะไปที่อื่นต่อหรือไม่ ก็พบว่าแหล่งท่องเที่ยวต่อเนื่องจากแก่งเกาะใหญ่ ที่นักท่องเที่ยวจะไปเที่ยวต่อ ได้แก่ พัทยาชาญ น้ำตกคลองลาน, ชองเย็น (อุทยานแห่งชาติแม่วงก์) และมีนักท่องเที่ยวมากกว่าครึ่ง บอกว่าไม่อยากไปไหนต่อแล้ว เพราะเหตุผลว่าชอบแก่งเกาะใหญ่ และไม่ต้องการเหนื่อย เนื่องจากมีภาระต้องไปทำงานต่อ
15. เมื่อถามว่า จะกลับมาท่องเที่ยวอีกครั้งหรือไม่ ส่วนใหญ่ตอบว่าจะกลับมาท่องเที่ยวอีก มีส่วนน้อยที่ตอบว่าไม่มา
16. นักท่องเที่ยวให้ข้อเสนอแนะ ควรปรับปรุงแก้ไขแก่งเกาะใหญ่แก่ผู้บริหารให้จัดการ มีดังนี้
  - 16.1 ให้แก้ไขสภาพน้ำขุ่น
  - 16.2 เพิ่มป้ายแนะนำ ข้อควรปฏิบัติในบริเวณแก่งเกาะใหญ่
  - 16.3 ควรจัดแบ่งร้านค้าให้เป็นหมวดหมู่
  - 16.4 ให้ความสำคัญความเป็นธรรมชาติให้มากกว่านี้ ให้เพิ่มจำนวนต้นไม้เพิ่มร่มเงา
  - 16.5 จัดภูมิทัศน์ให้เป็นระเบียบสวยงาม และจัดสถานที่รับประทานอาหารภายใต้ร่มเงาของต้นไม้
  - 16.6 ให้จัดทำซุ้มหัดสำหรับพักผ่อน หรือ สถานที่นั่งพักผ่อนให้มากกว่านี้
  - 16.7 ให้เพิ่มจำนวนห้องน้ำ และรักษาความสะอาดของห้องน้ำ
  - 16.8 ให้ควบคุมราคาสินค้า ให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

ให้องค์การบริหารส่วนตำบล เห็นความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวนี้ โดยเพิ่มงบประมาณมาใช้ในการบริหารจัดการ ให้แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับประชาชนทุกคนในท้องถิ่นหรือต่างถิ่น ที่จะมาระบบบริการและประทับใจกลับไป

กิจกรรมที่ 8 เวทีสรุป ประมวลผล วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1

8.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 8.1.1 ประมวลผลข้อมูลที่ได้จากกิจกรรม
- 8.1.2 เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลในการนำไปใช้ในแผนงานต่อไป

8.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

ประชุมกลุ่มย่อย ทีมจัดทำรายงานร่วมกับพี่เลี้ยง 2 ครั้ง และประชุมกลุ่มใหญ่ 1 ครั้ง

8.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 8.3.1 ทีมจัดทำรายงานและหัวหน้าทีม ร่วมกับพี่เลี้ยง (4 คน)
- 8.3.2 ทีมวิจัยกลุ่มใหญ่ (18 คน)
- 8.3.3 ตัวแทนจาก สกว. ภาคเหนือ และมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม และนครสวรรค์
- 8.3.4 พี่เลี้ยงนักวิจัย

8.4 สถานที่ในการจัดกิจกรรม

อาคารเอนกประสงค์ หมู่ที่ 21 บ้านแก่งเกาะใหญ่

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

ได้ข้อมูลสรุปที่ผ่านการประมวล วิเคราะห์ ที่ชัดเจนในระดับหนึ่ง เป็นแนวทางการดำเนินการจัดทำสรุปรายงานความก้าวหน้า การวิจัยระยะที่ 1 ในระดับหนึ่ง

กิจกรรมที่ 9 การศึกษาดูงาน ชุมชนท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จ

9.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 9.1.1 เพื่อได้ศึกษาเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนจากสถานที่จริงและปฏิบัติได้จริง
- 9.1.2 เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเอง
- 9.1.3 เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจ และกำลังใจในการดำเนินงานของท้องถิ่นตน

9.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 9.2.1 ประสานงานกับสถานที่ศึกษาดูงาน
- 9.2.2 วางแผนการศึกษาดูงาน / เดินทางศึกษาดูงาน
- 9.2.3 สรุปผลการศึกษาดูงาน เพื่อนำมาปรับใช้กับพื้นที่ตนเอง

9.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 9.3.1 ทีมวิจัยชาวบ้าน จำนวน 18 คน

9.4 สถานที่ดำเนินการ

ชุมชนน้ำตกแก่งซอง จังหวัดพิษณุโลก ชุมชนหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ และอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

9.5 ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 16 – 17 พฤษภาคม 2549

ภาพที่ 26 การศึกษาดูงาน ชุมชนบ้านหนองแม่นา จ.เพชรบูรณ์

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

ผลการศึกษาดูงาน ทีมวิจัยได้เห็นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทีมวิจัยสามารถเปรียบเทียบศักยภาพพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยว ศักยภาพชุมชนในพื้นที่ในการนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของชุมชนที่ตั้งเป้าหมายไว้ในการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชน โดยคิดถึงความยั่งยืนเป็นหลัก และการดูแลรักษาทรัพยากรเหล่านั้นควบคู่กันไป ซึ่งมีผลทำให้คุณภาพชีวิตของชุมชนได้ดีขึ้น โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาดูงาน

1. ได้แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในรูปแบบกลุ่มองค์กรชาวบ้าน
2. มีแนวคิดในการจัดทำเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา
3. การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างกัน
4. ได้แนวคิดการบริหารจัดการบุคคลให้มีความสำนึกทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นตน

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาดูงาน

1. หลังจากนี้จะนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น ในด้านต่างๆ
2. จัดกิจกรรมเพิ่มเติม ได้แก่
  - สร้างจิตสำนึกในการดูแลทรัพยากร
  - ปลูกป่าเสริมเพิ่มเติม
  - จัดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา
  - จัดทำป้ายสื่อความหมาย / ป้ายบอกทาง
  - การจัดการขยะ โดยทำเตาเผาขยะ
  - การจัดทำสะพานแขวน
  - การจัดทำซุ้มเห็ด
3. รวมกลุ่มคนทำงาน ให้เกิดกลุ่มการจัดการท่องเที่ยว มีบทบาทหน้าที่
4. กิจกรรมอบรมยุวมัคคุเทศก์

กิจกรรมที่ 10 ประชุมสรุปงานวิจัยระยะที่ 1 และจัดทำแผนโครงการวิจัยระยะที่ 2

10.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 10.1.1 สรุปงานวิจัยระยะที่ 1
- 10.1.2 แผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน
- 10.1.3 จัดทำแผนการดำเนินการโครงการวิจัยระยะที่ 2

10.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อกำหนดกรอบ และแนวทางในการพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

10.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 10.3.1 ทีมวิจัย บ้านแก่งเกาะใหญ่
- 10.3.2 ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 10.3.3 พี่เลี้ยงทีมวิจัย
- 10.3.4 ตัวแทนจาก สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ภาพที่ 27 เวทีสรุปผลงานวิจัย

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

ได้แนวทางการพัฒนา การบริหารจัดการ กฎระเบียบกติกา ที่จะใช้เป็นข้อบังคับของชุมชนท่องเที่ยว รวมถึงแผนการดำเนินงานวิจัยระยะที่ 2 ผลการสรุปรงานวิจัยที่จะต้องนำไปใช้ในระยะเวลาที่ 2 โดยทีมวิจัย และชุมชน คือ

1. เพื่อพัฒนาเส้นทางและแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน
3. เพื่อพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนให้สามารถจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้

กิจกรรมที่ 11 ประชุมวางแผนรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1.1 เพื่อกำหนดเส้นทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ชัดเจน
- 1.2 เพื่อระดมแนวคิดในการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน

2. วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดการประชุมทีมวิจัยร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่
- 2.2 ประสานงานเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกทบ) และหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่वंงศ์ ที่ มว.6 (ซับต้ามิ่ง) เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ในการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยว

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.2 ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.3 ผู้นำชุมชน
- 3.4 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกทบ)
- 3.5 เจ้าหน้าที่ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่वंงศ์ ที่ มว.6 (ซับต้ามิ่ง)

4. สถานที่ในการจัดกิจกรรม

อาคารเอนกประสงค์ หมู่ที่ 21 บ้านแก่งเกาะใหญ่ ต. ปางมะค่า

ภาพที่ 28 ประชุมวางแผนรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว

ภาพที่ 29 ประชุมวางแผนรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สรุปจากกิจกรรม

1. ชุมชนอยากเห็นความสำเร็จในการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นได้เอง
2. ชุมชนแสดงออกถึงความนึกคิด และร่วมกันกำหนดทิศทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. เจ้าหน้าที่ป่าไม้ในพื้นที่ให้การสนับสนุนแก่ชุมชนด้วยดี เนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติงานของนโยบาย

กิจกรรมที่ 12   สำรวจเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติเพื่อการจัดการท่องเที่ยว

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน

- 1.1 เพื่อกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวที่ชัดเจน
- 1.2 เพื่อกำหนดระยะเวลาในการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว
- 1.3 เพื่อสำรวจพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสื่อความหมายทางธรรมชาติได้
- 1.4 เพื่อศึกษาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ พร้อมทั้งหาแนวทางแก้ไขได้

2. วิธีดำเนินกิจกรรม

- 2.1 นำทีมวิจัยชาวบ้าน , เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ออกสำรวจแหล่งท่องเที่ยว และเส้นทางที่อยู่ในพื้นที่
- 2.2 จัดประชุมเพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้มา เพื่อวางแผนการจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- 2.3 มอบหมายงานให้แต่ละคนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย เช่น นายประเสริฐ แจ่มไทย และนายเด่นชัย สุวรรณฉายา เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดหารถเกษตร (อีแต๊ก) ในการนำพาทีมวิจัยเข้าไปสำรวจป่า ,นางสาวสายพิณ โภคทรัพย์ รับผิดชอบในด้านอาหารและเครื่องดื่ม นายพยอม สมิเพชร รับผิดชอบในการอำนวยความสะดวกการเดินทาง (เคลียเส้นทาง)

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.2 เจ้าหน้าที่ป่าไม้
- 3.3 ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.4 ตัวแทนกลุ่มเยาวชนคนรักป่า แก่งเกาะใหญ่

4. สถานที่ในการจัดกิจกรรม

พื้นที่ป่าชุมชน ในเขตหมู่ที่ 21 บ้านแก่งเกาะใหญ่ และแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงศ์ (ในส่วนของติดกับแนวเขตหมู่บ้าน) ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรม 2 เดือน

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม (การสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวครั้งที่ 1)

ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ถือเป็นกิจกรรมหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งนี้หากพื้นที่ใดมีความเหมาะสมในการที่จะทำให้พื้นที่ป่าไม้เป็นแหล่งเรียนรู้นอกตำราเรียนจะทำให้ชาวบ้านในพื้นที่นั้นมีการพัฒนาทางด้านแนวความคิด และการบริหารจัดการได้ดี บางครั้งดูแล้วในพื้นที่ป่าไม้ไม่มีสิ่งดึงดูดใจเป็นจุดขาย แต่หากชาวบ้านใช้ความเป็นชาวบ้านของ

ตนเอง นำเสนอข้อมูล และเรื่องราวของพื้นที่ตนเองให้นักท่องเที่ยวได้รู้ ได้สัมผัส นั่นคือเสน่ห์แห่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ

จากการลงพื้นที่สำรวจเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่พบว่า เส้นทางที่อยู่ในพื้นที่ป่านั้นเกิดขึ้นมานานแล้ว เป็นเส้นทางที่เมื่อประมาณ 50 ปีก่อน ใช้เป็นเส้นทางในการลำเลียงไม้สัมปทานออกไป ซึ่งปัจจุบันเส้นทางดังกล่าว เป็นเส้นทางที่ชาวบ้านในพื้นที่ใช้เพื่อการหาเก็บของป่าเพื่อยังชีพของตนเอง พร้อมทั้งยังเป็นเส้นทางที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ใช้เป็นเส้นทางในการลาดตระเวนรักษาป่า

สภาพเส้นทางพอใช้การได้ การเดินทางต้องใช้รถเกศตร หรือต้องเดินเท้าก็ได้แล้วแต่สภาพของพื้นที่ป่า โดยทั่วไปแล้วชาวบ้านผู้ใช้เส้นทางยังขาดความสนใจกับสภาพสิ่งแวดล้อม หรือธรรมชาติสองข้างทาง เนื่องจากไม่มีสิ่งดึงดูดใจ หรือดำเนินการที่จะพัฒนาเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติ อาจเป็นเพราะว่าชาวบ้านมีความคุ้นเคยกับสภาพป่ามาเนิ่นนาน ประกอบกับความคิดของชาวบ้านส่วนใหญ่จะมองเรื่องการทำมาหากินเลี้ยงปากท้อง การที่จะมีแนวคิดนอกเหนือจากวิถีชีวิตแล้วคงต้องใช้เวลา หรือต้องมองเห็นการดำเนินกิจกรรมนั้นเป็นรูปธรรมแล้ว จึงจะเริ่มให้ความสนใจ และมีแนวคิดที่จะพัฒนาเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติต่อไป

วัตถุประสงค์เส้นทางศึกษาธรรมชาติ

1. ด้านการศึกษา เป็นที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และพื้นฐานของระบบนิเวศ
2. ด้านการอนุรักษ์ เป็นที่ที่มนุษย์ได้เรียนรู้ถึงสาเหตุ และผลของความสัมพันธระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อหาหนทางที่จะทำให้ธรรมชาติอยู่ได้อย่างยั่งยืน
3. การสื่อความหมาย เป็นการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันระหว่างสิ่งมีชีวิต และสิ่งแวดล้อม โดยการสัมผัส กลิ่น ไชธรรมชาติโดยตรง
4. การศึกษาวิจัย เป็นการเปิดโอกาสให้มีการเข้าไปศึกษา โดยการสำรวจ ทดลองในสภาพป่าไม้ที่แท้จริง

การสำรวจพื้นที่จริงเพื่อการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวบ้านแก่งเกาะใหญ่ ทีมวิจัยได้จัดเก็บข้อและได้รวบรวมข้อมูลในส่วนของแหล่งท่องเที่ยวในระยะแรก โดยทีมวิจัยได้กำหนดสถานที่ที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลัก ไว้ดังนี้ ยอดเขาจอกกบ , แก่งลานนกยูง , น้ำตกซับหน้าผา โดยทีมวิจัยได้นำครวมเพื่อเข้าพื้นที่สำรวจ ครั้งที่ 1 โดยจุดเริ่มต้นที่แก่งเกาะใหญ่ ใช้รถเกศตร(อีแต๊ก) เป็นพาหนะในการเข้าไปสำรวจ พร้อมด้วยอาหารและเครื่องดื่ม ตลอดจนอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น มีด ขวาน จอบ

ภาพที่ 30 การเดินทางสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว

ทีมวิจัยชาวบ้านได้มีการมอบหมายหน้าที่ของแต่ละคนไว้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนยิ่งขึ้น นักวิจัยชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีสมุดบันทึกและปากกาดินสอเพื่อจดบันทึกในสิ่งที่ตนเองพบเห็น หรือ แม้แต่การพูดคุยเนื้อหาสาระความรู้ในระหว่างเดินทางสำรวจ ทีมวิจัยก็จะจดบันทึกไว้ เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาเก็บรวบรวมอีกครั้ง เมื่อเวลาประชุมทีมวิจัย ส่วนใหญ่ที่ทีมวิจัยจดบันทึกจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับพืชพรรณไม้, สมุนไพร และสรรพคุณของพืชแต่ละชนิด นักวิจัยบางคนวาดแผนที่ประกอบ และ ระยะเวลาทาง รวมทั้งจับเวลาในการเดินทาง เพื่อจะได้ทราบระยะเวลาที่เดินทาง จะใช้เวลาานเท่าใด เพื่อเป็นการนำเอาข้อมูลทุกส่วนมาประกอบ ในการจัดทำเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวต่อไป

การสำรวจพื้นที่ครั้งนี้จะมีนักวิจัยชาวบ้านที่รับผิดชอบในการขับรถเกะจร(อีต๊อก) และเคลียเส้นทาง ตลอดที่เดินทางสำรวจ มีกลุ่มแม่บ้านกับกลุ่มเยาวชนจะจัดเตรียมอาหารกลางวันและเครื่องดื่มต่างๆ ในการสำรวจ นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในพื้นที่ ที่เดินทางกับทีมวิจัยในครั้งนี้ เนื่องจากมาความชำนาญและรู้เส้นทางได้ดี

ภาพที่ 31 เส้นทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยว

ในวันที่สำรวจเส้นทางนั้น นักวิจัยชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกคนและทุกคนได้เดินทางไปถึงจุดหมายของการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ นักวิจัยชาวบ้าน และทีมงานทุกคนอยากรู้อยากเห็นว่าทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนเป็นอย่างไร และจะสามารถจัดท่องเที่ยวโดยชุมชนได้หรือไม่ แต่เมื่อทุกคนได้พบเห็นแล้ว ทำให้เกิดแนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ชัดเจนมากขึ้น

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรมสำรวจพื้นที่ ครั้งที่ 2

เส้นทางการเดินทางศึกษาดูงาน เส้นทางที่ 2 “เส้นทางป่าชุมชน”

การสำรวจพื้นที่จริงครั้งที่ 2 เป็นการเดินเท้าตามเส้นทางที่รถเกศตรไม่สามารถนำพาเข้าไปได้ การเดินสำรวจในครั้งนี้เป็นการเดินเท้าสำรวจในเขตป่าชุมชนที่อยู่ใกล้หมู่บ้าน สภาพโดยทั่วไปของป่าชุมชนเป็นป่าไม้ที่เริ่มฟื้นตัวจากการรुक้าของชาวบ้านเมื่อประมาณ 30 ปีก่อน ประเภทป่าเป็นป่าเบญจพรรณ หรือป่าผลัดใบ

ป่าเบญจพรรณ มีลักษณะเป็นป่าโปร่ง ประกอบด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ และขนาดกลางหลายชนิด บางแห่งมีต้นไม้ชนิดต่างๆ ขึ้นอยู่กระจัดกระจายทั่วไป พื้นดินมักเป็นดินร่วนปนทราย ในฤดูแล้งต้นไม้ส่วนมากจะผลัดใบ และมักจะเกิดไฟป่าไหม้ลูกกลมแทบทุกปี เมื่อเข้าฤดูฝนต้นไม้จะผลิใบและกลับมาเขียวชอุ่มเหมือนเดิม พันธุ์ไม้ชนิดที่สำคัญ ได้แก่ สัก ประดู่ แดง มะค่าโมง ตะแบก เสลา อ้อยช้าง ส้าน ยมหอม ยมหิน มะเกลือ สมพล เก็ดดำ เก็ดแดง ฯ นอกจากนี้ยังมีไม้ไผ่ที่สำคัญอีกหลายชนิด เช่น ไผ่ป่า ไผ่บง ไผ่ซาง ไผ่รวก ไผ่ไร่

โครงการป่าชุมชนหมู่ที่ 21 บ้านแก่งเกาะใหญ่ หรือเรียกชื่อใหม่ว่า โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ตามแนวพระราชดำริ เถลิงพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2547 โดยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อให้ชุมชนในท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการ ดูแลเฝ้าระวังป้องกัน รักษาฟื้นฟูให้เกิดความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ดิน และน้ำ และสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ จากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

ภาพที่ 50 ประชุมวางแผนการสำรวจพื้นที่จริง

ภาพที่ 51 สำรวจพื้นที่จริง

กิจกรรมที่ 13 ประชุมการจัดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาแก่งเกาะใหญ่

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1.1 เพื่อเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ปลาที่อยู่ในแหล่งน้ำแม่วงก์
- 1.2 เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของตำบลให้เป็นที่รู้จัก

2. วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดการประชุมทีมวิจัยร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่
- 2.2 ประสานงานเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกทบ) และผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ในการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยว
- 2.3 เตรียมร่างกฎระเบียบข้อบังคับเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาก่อน เพื่อความสะดวกในการวางกรอบ โดยมอบหมายให้ นายชาติ ชูจิตร และนายสุนทร อินสำโรง เป็นผู้เตรียมร่างกฎระเบียบ

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.2 ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.3 ผู้นำชุมชน
- 3.4 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกทบ)
- 3.5 ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า

4. สถานที่ในการจัดกิจกรรม

อาคารเอนกประสงค์ หมู่ที่ 21 บ้านแก่งเกาะใหญ่

ภาพที่ 59 การร่วมกันแสดงความคิดเห็น
ออกกฎระเบียบเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาแก่งเกาะใหญ่

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

ผลจากการที่ทีมวิจัยชาวบ้านได้ไปศึกษาดูงานรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บ้านหนองแม่นา ต.หนองแม่นา อ. เขาค้อ จ. เพชรบูรณ์ ทีมวิจัยได้แนวคิดในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ และมีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน คือการกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา เพื่อเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีจุดสนใจหลายๆ กิจกรรม ทีมวิจัยได้ร่วมกันปรึกษาในการที่จะกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาที่แก่งเกาะใหญ่ โดยการนำเรื่องการเสนอจัดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาเสนอต่อที่ประชุมหมู่บ้าน

ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่มีความคิดเห็นเป็นเรื่องที่ดี ที่จะมีการกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาที่แก่งเกาะใหญ่ ซึ่งเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย นอกเหนือจากการมาเที่ยวพักผ่อนเล่นน้ำอย่างเดียว การประชุมในครั้งนี้ มีผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลเข้าร่วมประชุมด้วย

ในการประชุมครั้งนี้ หัวหน้าโครงการวิจัยได้ให้ที่ประชุมแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการออกกฎกติกาในการกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา

กิจกรรมที่ 14 เวทีพูดคุยการจัดระเบียบแหล่งท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1.1 เพื่อเป็นการระดมความคิดจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในตำบลปางมะค่า
- 1.2 เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในตำบล
- 1.3 เพื่อเป็นการหาหนทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวในสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคตอันใกล้
- 1.4 เพื่อเป็นการวางแผนและวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดเวทีประชุมการจัดระเบียบชุมชนเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่
- 2.2 ประสานงานผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.2 ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.3 นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลปางมะค่า และคณะผู้บริหาร
- 3.4 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่าทุกหมู่
- 3.5 ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า
- 3.6 ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนปางมะค่าวิทยาคม
- 3.7 กำนันตำบลปางมะค่า
- 3.8 ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทุกหมู่บ้าน
- 3.9 สารวัตรสถานีตำรวจภูธรตำบลปางมะค่า
- 3.10 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกทบ)
- 3.11 เครือข่ายการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชน สกว.สำนักงานภาค

4. สถานที่ในการจัดกิจกรรม

บริเวณแหล่งท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่ หมู่ที่ 21 ต. ปางมะค่า

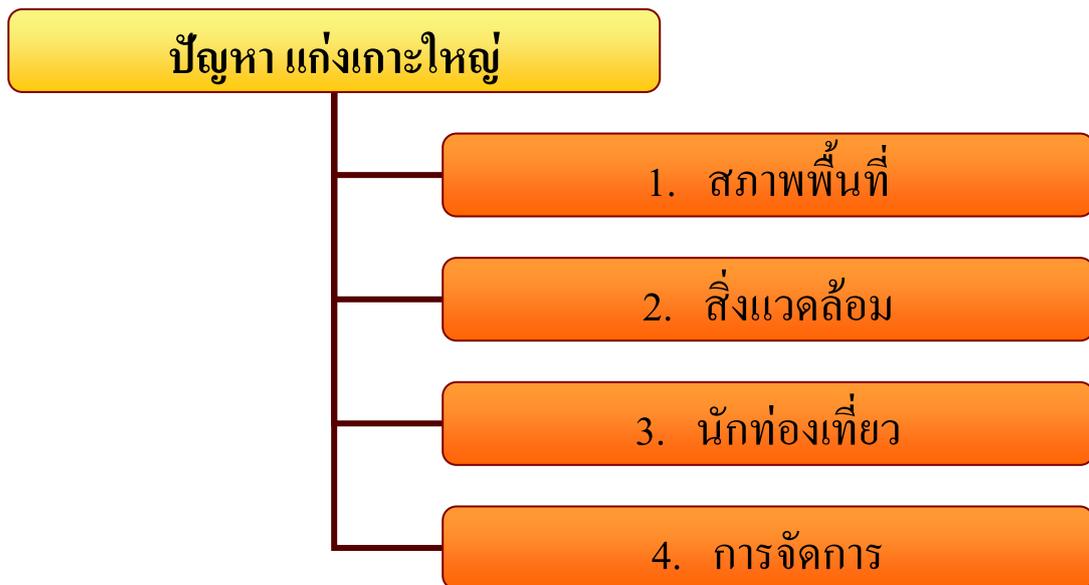

ภาพที่ 61 นายกองค้การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า
เข้าร่วมเวทีจัดระเบียบแก่งเกาะใหญ่

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

เวทีการจัดระเบียบชุมชนเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่ เป็นการจัดเวที
ค่อนข้างเป็นทางการ โดยคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า เป็นแกนนำในการที่เรียน
เชิญผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดระเบียบของแหล่งท่องเที่ยวในตำบล เวทีการประชุมวันนั้นได้รับความ
ร่วมมือจากหน่วยงาน และองค์กรต่างๆ อย่างดี ในการที่จะช่วยกันระดมความคิดเห็นในการจัดการ
แหล่งท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่ให้มีความปลอดภัย น่าท่องเที่ยว เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนของชุมชนใน
ตำบลทุกคน

จากการรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่เสนอแนวความคิดในเวทีประชุม พบว่า สถานการณ์ของ
แหล่งท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่มีผลออกมาเชิงลบ พอสรุปประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

ภาพที่ 62 แผนภูมิสภาพปัญหาแก่งเกาะใหญ่

ภาพที่ 63 ผู้เข้าร่วมเวที แสดงความคิดเห็น

ประเด็นสภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยว

	ปัญหาประเด็น	ลักษณะปัญหา	สภาพปัญหา
1.	ด้านพื้นที่	ภูมิทัศน์ (การจัดสวน)	ทรุดโทรม / ขาดการดูแล
		สถานที่พักผ่อน / ร่มเงา	มีน้อยมาก
		ป้ายแนะนำเส้นทาง / ป้ายประชาสัมพันธ์	ไม่มีป้าย
		ร้านค้า / ของที่ระลึก	ไม่มีร้านค้า และสินค้า
		สิ่งอำนวยความสะดวก	ไฟฟ้ายังไม่ถึง
2.	ด้านสิ่งแวดล้อม	ปริมาณน้ำที่แก่งเกาะใหญ่น้อย	ช่วงฤดูแล้ง
		น้ำขุ่น / ไม่ระบาย	มีตะกอนมาก
		เศษแก้ว / ขวดแตก	พบได้ทั่วไป
		ขยะ / เศษอาหาร	การกำจัดไม่มีประสิทธิภาพ
		ต้นไม้ / ร่มเงา	มีน้อย / ขาดการดูแลเอาใจใส่
3.	ด้านนักท่องเที่ยว	แหล่งมั่วสุม / สุรา / ยาเสพติด	อยู่ห่างไกล / การตรวจตรายาก
		ทะเลาะวิวาท / ทำร้ายร่างกาย	อยู่ห่างไกล / การตรวจตรายาก
		มั่วสุมทางเพศ	อยู่ห่างไกล / การตรวจตรายาก
		ชู้กระชอกทรัพย์สินจากนักท่องเที่ยว	อยู่ห่างไกล / การตรวจตรายาก
4.	ด้านการจัดการ	ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว	เมื่อเกิดปัญหา ไม่ค่อยได้รับความสะดวก
		ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ	การละเลย / ฝ่าฝืน ของนักท่องเที่ยว
		ความไม่เป็นระบบ	ไม่มีการวางระบบการทำงาน
		การประชาสัมพันธ์	ไม่มีผู้ให้การสนับสนุน
		การจัดทำสื่อเผยแพร่	ไม่มีผู้ให้การสนับสนุน

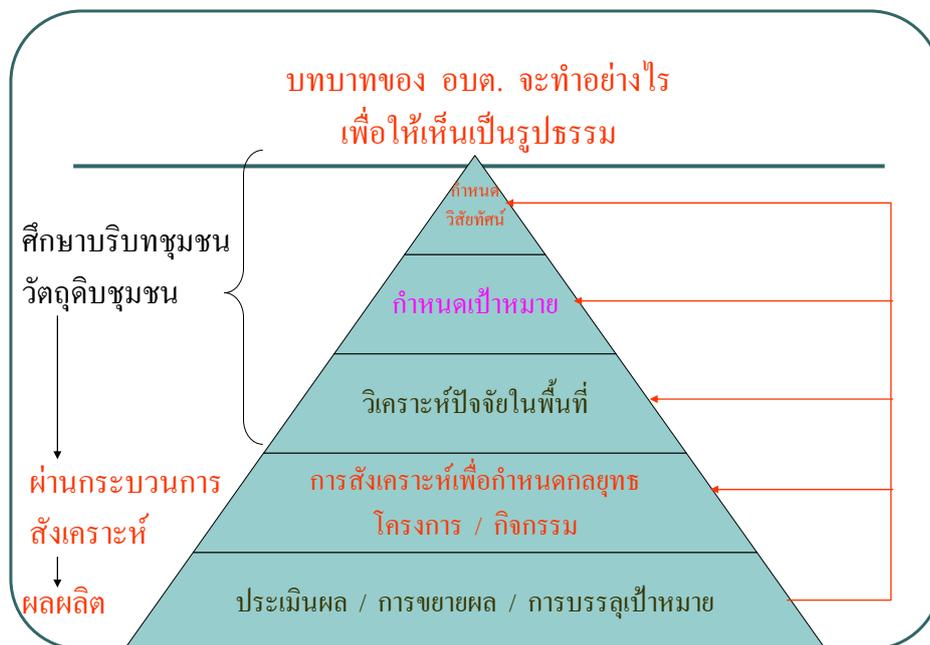
ภาพที่ 64 ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดระเบียบแก่งเกาะใหญ่

ภาพที่ 65 ผู้เข้าร่วมเวที แสดงความคิดเห็น ส่วนใหญ่เป็นผู้นำหมู่บ้านทั้งสิ้น

ภาพที่ 66 นายค อบต.ปางมะค่า และปลัด อบต.ปางมะค่า
ร่วมกันแสดงแนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ภาพที่ 67 แผนภูมิแสดงบทบาทการทำงานขององค์กรปกครองท้องถิ่น

ผลจากการจัดเวทีจัดระเบียบชุมชนเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่ องค์การบริหารส่วนตำบลได้นำเรื่องราว และข้อมูลที่ได้จากการพูดคุย จะนำไปพิจารณาให้ความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ผู้บริหารสถานศึกษาในเขตตำบลปางมะค่าได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเด็กนักเรียนที่อยู่ในการดูแลของโรงเรียนอยู่ ทางโรงเรียนจะคอยควบคุมอย่างใกล้ชิด และจะวางมาตรการในการที่จัดจัดการกับเด็กนักเรียนที่ชอบสร้างปัญหาของสังคมด้วย

กิจกรรมที่ 15 การศึกษาดูงานพื้นที่ที่มีประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านวังอ้อ อ.เขื่อนใน จ. อุบลราชธานี

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1.1 เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยว
- 1.2 เพื่อศึกษาพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชนในท้องถิ่น
- 1.3 เพื่อเป็นการเก็บเกี่ยวประสบการณ์การดำเนินงานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 1.4 เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน

2. วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดการประชุมทีมวิจัย
- 2.2 ประสานงานพี่เลี้ยงโครงการ เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้น
- 2.3 วางแผนกำหนดงาน และติดต่อประสานงานกับชุมชนบ้านวังอ้อ
- 2.4 จัดทำเอกสาร มอบหมายหน้าที่ ให้ทีมวิจัยทุกคนที่ได้ไปศึกษาดูงานได้เตรียมประเด็นที่ต้องการเรียนรู้จากประสบการณ์

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.2 พี่เลี้ยงโครงการ
- 3.3 เครือข่ายการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชน

4. สถานที่ในการจัดกิจกรรม

บ้านวังอ้อ ต. หัวดอน อ.เขื่อนใน จ.อุบลราชธานี

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

การศึกษาดูงานในพื้นที่ที่มีประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการเปิดโลกทัศน์และมุมมองในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น ที่ทีมวิจัยและพี่เลี้ยงโครงการเลือกที่จะศึกษาดูงานที่แห่งนี้เพราะจากการได้ศึกษาบริบทชุมชนและพื้นที่แล้วพบว่า มีความใกล้เคียงกับหมู่บ้านแก่งเกาะใหญ่ เนื่องจากการเริ่มต้นของบ้านวังอ้อ เริ่มจากการจัดการเรื่องป่าชุมชน แล้วนำการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าผสมผสานกันอย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และที่สำคัญคือชุมชนบ้านวังอ้อ เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างดีเยี่ยม ทำให้ผู้ที่เข้าไปท่องเที่ยว หรือได้ไปศึกษาดูงานเกิดความประทับใจ อันเป็นจุดเด่นของชุมชนบ้านวังอ้อ

ภาพที่ 68 พิธีการบายศรีสู่ขวัญบ้านวังอ้อ

จากการที่ทีมวิจัยได้ศึกษาดูงานบ้านวังอ้อแล้ว ทีมวิจัยได้กระบวนการเรียนรู้ในการทำงาน และมีแนวความคิดที่จะนำสิ่งที่ได้จากการศึกษาดูงานไปปรับใช้กับพื้นที่ของตนเอง โดยที่ทีมวิจัยจะไปดูงานพยายามที่จะแสวงหาความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งบ้านวังอ้อแห่งนี้ มีสภาพภูมิประเทศคล้ายกับบ้านแก่งเกาะใหญ่ค่อนข้างมาก มีทรัพยากรป่าไม้เหมือนกัน

ประเด็นคำถาม เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจที่ทีมวิจัยแก่งเกาะใหญ่อยากทราบผลการดำเนินงาน

1. จุดเริ่มต้นการท่องเที่ยวบ้านวังอ้อ เกิดจากสิ่งใด
2. ศักยภาพพื้นที่ของการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่น จุดขาย มีสิ่งใดบ้าง
3. การกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยว
4. การปรับแนวคิดจากป่าชุมชน ไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างไร
5. กระบวนการวิจัยทำอะไร
6. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีวิธีการดึงชุมชนเข้ามาได้อย่างไร
7. การประชาสัมพันธ์ การจัดทำสื่อเผยแพร่ ใช้วิธีการใด
8. การประเมินผลของการดำเนินการ มีวิธีติดตามประเมินอย่างไร
9. ปัจจัยความสำเร็จ ที่คิดว่าทำให้ชุมชนบ้านวังอ้อสามารถจัดการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จคือสิ่งใด
10. แผนการและ โครงการที่ชุมชนบ้านวังอ้อคิดจะทำหลัง โครงการวิจัยจบ

ภาพที่ 69 การสื่อความหมายทางธรรมชาติบ้านวังอ้อ

การศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวมีกิจกรรมการเดินป่า และการสื่อความหมายทางธรรมชาติ เป็นแนวทางหนึ่งที่ทีมวิจัยแก่งเกาะใหญ่ต้องนำมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเอง จาก การศึกษาดูงานพบว่า สภาพของพื้นที่ป่าชุมชนบ้านวังอ้อ ไม่ได้แตกต่างไปจากบ้านแก่งเกาะใหญ่

หากมองให้ดีแล้ว พื้นที่ป่าชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่จะมีความเหมาะสมมากกว่า แต่วิธีการบริหารจัดการกับพื้นที่ป่าพื้นที่วิชัยบ้านแก่งเกาะใหญ่ยังต้องศึกษา และวางแผนการดำเนินที่ชัดเจนจากข้อมูลที่จัดเก็บและรวบรวม เพื่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ในอนาคต

กำหนดการศึกษาดูงาน

โครงการศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ระยะที่ 2

ต. ปางมะค่า อ. ขาณุวรลักษบุรี จ. กำแพงเพชร

วันที่ 10 – 12 ตุลาคม 2549

ณ หมู่บ้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บ้านวังอ้อ

ต. หัวดอน อ. เขื่อนใน จ. อุบลราชธานี

วันที่ 10 ตุลาคม 2549

เวลา 06.00 - 15.00 น.	ออกเดินทางจากบ้านแก่งเกาะใหญ่ มุ่งสู่ บ้านวังอ้อ จ. อุบลราชธานี
15.00 - 18.00 น.	ถึงบ้านวังอ้อ ศึกษาดูงานรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเข้ารับฟังการนำเสนอการจัดการท่องเที่ยวด้วยประสบการณ์
18.00 - 19.00 น.	รับประทานอาหารเย็นกับชุมชนบ้านวังอ้อ
19.00 - 21.00 น.	แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ และแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
21.00 น.	พักผ่อน

วันที่ 11 ตุลาคม 2549

เวลา 07.30 - 08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
08.00 - 12.00 น.	ศึกษาดูงานในพื้นที่ป่าชุมชน / การสื่อความหมายทางธรรมชาติและกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวอื่นๆของ บ้านวังอ้อ
12.00 - 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 - 14.00 น.	แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ สรุปบทเรียน และแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
14.00 - 17.30 น.	เดินทางสู่สุดแผ่นดิน ผาแต้ม อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี ศึกษาดูงาน ร่องรอยก่อนประวัติศาสตร์ / แหล่งโบราณคดี
17.30 - 18.30 น.	รับประทานอาหารเย็น
18.30 - 20.30 น.	เข้าที่พัก / สรุปบทเรียนจากประสบการณ์
20.30 น.	พักผ่อน

วันที่ 12 ตุลาคม 2549

- เวลา 07.00 - 08.00 น. รับประทานอาหารเช้า
- 08.00 - 10.00 น. ศึกษาดูงานปρασาทหินเขาพนมรุ้ง บนเทือกเขาบรรทัด จ.บุรีรัมย์
ศึกษาร่องรอยประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ของอารยธรรมขอมโบราณ
กว่า 1,500 ปี โดยวิทยากรของอุทยานฯ
- 10.00 - 12.00 น. เดินทางมุ่งสู่ชุมชนบ้านด่านเกวียน อ.ด่านเกวียน จ.นครราชสีมา /
- 12.00 - 13.00 น. รับประทานอาหารกลางวันที่บ้านด่านเกวียน
- 13.00 - 14.30 น. ศึกษาดูงานการทำเครื่องปั้นดินเผา และผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่เป็น
เอกลักษณ์ ของชุมชนบ้านเกวียน / เลือกซื้อสินค้าของฝาก
- 20.30 น. ถึงบ้านแก่งเกาะใหญ่ โดยสวัสดิภาพ

ภาพที่ 70 การแลกเปลี่ยนความรู้

สรุปสิ่งที่ได้จากการศึกษาดูงานบ้านวังอ้อ

1. ได้แนวทางการทำงาน ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. ได้แนวความคิดที่จะนำกลับมาปรับใช้กับพื้นที่ของตนเอง เช่น การจัดเส้นทางเดินทางให้มีความหลากหลาย ทั้งแบบการศึกษาเรียนรู้ แบบยังชีพ หรือแบบผจญภัย
3. ได้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในการจัดการท่องเที่ยว
4. ได้เรียนรู้การทำงานขององค์กรชาวบ้านในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มคนหลายกลุ่ม เพื่อที่จะดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ
5. ได้รู้ขั้นตอนการรองรับนักท่องเที่ยวของบ้านวังอ้อ ซึ่งเป็นแบบให้การดำเนินการของตน
6. ได้สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีจุดประสงค์เดียวกัน ในการทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ยังคงอยู่อย่างยั่งยืน โดยใช้การท่องเที่ยวเครื่องมือในการเรียนรู้ และการอนุรักษ์ควบคู่กันไป
7. ได้กำลังใจจากชุมชนบ้านวังอ้อ ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง

ปราสาทหินพนมรุ้งเป็นเป้าหมายที่ทีมวิจัยวางแผนเพื่อศึกษาการนำเสนอข้อมูลและการสื่อความหมายทางประวัติศาสตร์ เพื่อต้องการในทีมวิจัยได้มองเห็นวิธีการดำเนินงานของของนักสื่อความท้องถิ่น ที่สามารถนำเสนอเรื่องราวให้นักท่องเที่ยวได้ชมและได้เห็นภาพตาม

ภาพที่ 71 การศึกษาการสื่อความหมายทางประวัติศาสตร์ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง

ภาพที่ 72 การแนะนำการเป็นนักสื่อความหมาย

สิ่งหนึ่งที่ทีมวิจัยมองว่า การจะมองบุคคลใดย่อมมองแค่รูปลักษณ์ภายนอกเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องมองการทำงานของบุคคลนั้นด้วย การที่กล่าวเช่นนี้ เนื่องจาก นักสื่อความหมายที่ทีมวิจัยติดต่อ เป็นผู้พิการ ในเบื้องต้นคณะทีมวิจัยไม่แน่ใจว่านักสื่อความหมายจะดำเนินการได้ และอาจทำให้ทีมวิจัยเกิดการเรียนรู้ได้ค่อนข้างน้อย แต่หลังจากที่ได้รับฟังการสื่อความหมายทางประวัติศาสตร์แล้ว ไม่ใช่ว่าทีมวิจัยส่วนใหญ่คิด นักสื่อความหมายนั้นมีวิธีการนำเสนอข้อมูลที่ชัดเจนสามารถทำให้ทีมวิจัยเข้าใจหลายสิ่งในเรื่องประวัติศาสตร์ และที่สำคัญทีมวิจัยได้มองเห็นการดำเนินงานของนักสื่อความหมายนั้นว่า เราไม่อาจมองคนหรือตัดสินจากสิ่งที่เราเห็นได้ เป็นหลักแนวความคิดที่ทีมวิจัยต้องนำมาปรับใช้ในกระบวนการวิจัยต่อไป

บ้านด่านเกวียน

บ้านด่านเกวียน อ.ด่านเกวียน จ.นครราชสีมา เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่ ทีมวิจัยต้องแวะลงศึกษาดูงาน จากชื่อเสียงงานเครื่องปั้นดินเผา และของที่ทำจากวัสดุจากธรรมชาติของบ้านด่านเกวียนว่ามีฝีมือประณีตสวยงาม และมีความคิดสร้างสรรค์ เป็นงานที่ทำจากมือ ช่างงานจากวัสดุธรรมชาติ ที่เป็นของตกแต่งบ้าน ของใช้ประจำบ้านเรือน ทำให้ทีมวิจัยแก่เกาะใหญ่ มีความสนใจเป็นพิเศษ เนื่องจากใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในป่า มีการเอาสิ่งเหล่านั้นมาสร้างสรรค์เป็นชิ้นงาน ที่พร้อมจำหน่ายให้ผู้ที่เข้ามาเที่ยวชม

ภาพที่ 73 สินค้าที่ระลึกจากวัฒนธรรมชาติ

ภาพที่ 74 สินค้าชุมชนบ้านด่านเกวียน

ภาพที่ 75 ชิ้นงาน จากวัสดุธรรมชาติ

ทีมวิจัยจึงมีแนวความคิดที่จะสร้างสรรค์ออกแบบชิ้นงานที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่แก่งเกาะใหญ่บ้าง เพื่ออนาคตหากการดำเนินงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ รายได้อีกอย่างของชุมชนคือการมีรายได้จากการทำงานฝีมือจากเศษวัสดุธรรมชาติ ที่มีอยู่มากมายในป่า โดยที่ชุมชนไม่ต้องไปหาซื้อให้ยุ่งยาก เพียงแต่ต้องได้รับการฝึกฝนในการทำชิ้นงาน วางรูปแบบการตลาดให้ชัดเจน ซึ่งอาจจะประชาสัมพันธ์ควบคู่กับการท่องเที่ยวไปเลยได้

กิจกรรมที่ 16 กิจกรรมสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงาน

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1.1 เพื่อร่วมกันสรุปบทเรียนการศึกษาดูงานมาปรับใช้
- 1.2 เพื่อให้ได้เรียนรู้และสัมผัสการจัดการท่องเที่ยวจริง
- 1.3 เพื่อให้ได้เห็นภาพการทำงาน และการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน
- 1.4 เพื่อให้เกิดแนวความคิดในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

2. วิธีดำเนินการกิจกรรม

- 2.1 จัดการประชุมทีมวิจัยที่ไปศึกษาดูงาน และทีมวิจัยไม่ได้ไปศึกษาดูงาน
- 2.2 ให้ทุกคนบอกถึงสิ่งที่เรียนรู้จากการศึกษาดูงาน และเสนอข้อคิดเห็น
- 2.3 นำข้อมูลที่ได้มาสรุปบทเรียน และวางแผนในการจัดการท่องเที่ยว

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้าน
- 3.2 เจ้าหน้าที่ป่าไม้
- 3.3 พี่เลี้ยงโครงการ

4. สถานที่จัดกิจกรรม

ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกทบ) หมู่ที่ 21 ต.ปางมะค่า

ภาพที่ 76 เวทีสรุปบทเรียนการศึกษาดูงานบ้านวังอ้อ

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

จากการประชุมพูดคุยกันของทีมวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านวังอ้อ มีจุดแข็งคือ เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีความเสียสละ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงานของหมู่บ้านเสมอ จุดเริ่มของ

บ้านวังอ้อจะเริ่มต้นด้วยการจัดตั้งป่าชุมชน มีการจัดการเป็นรูปแบบคณะกรรมการป่าดงใหญ่ ซึ่งบ้านแก่งเกาะใหญ่ก็เริ่มจากการมีป่าชุมชนเหมือนกัน

ถ้ามองด้านศักยภาพของพื้นที่แล้ว บ้านแก่งเกาะใหญ่มีความเป็นป่าไม้และได้บรรยากาศมากกว่าบ้านวังอ้อมาก แต่ถ้ามองด้านการจัดการป่าไม้แล้ว บ้านวังอ้อ มีการทำงานและการจัดการที่ชัดเจนกว่า และชุมชนบ้านวังอ้อ ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ สังกัดการณ์การที่ทีมวิจัยแก่งเกาะใหญ่เข้าไปศึกษาดูงาน ทีมวิจัยได้มองเห็นการทำงานของบ้านวังอ้อ มีการแบ่งส่วนการทำงานและประสานงานได้อย่างดีเยี่ยม ชุมชนก็ให้การต้อนรับอย่างเป็นกันเอง จนเรารู้สึกอบอุ่น

กิจกรรมการท่องเที่ยวของบ้านวังอ้อที่ทีมวิจัยแก่งเกาะใหญ่ให้ความสนใจมาเป็นพิเศษคือการเดินป่าศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ป่าชุมชน โดยมีฐานความรู้ที่แสดงการจัดการท่องเที่ยวแบ่งเป็น 7 ฐาน คือ ฐานแผนที่ ฐานอนุรักษ์ไก่อ่า ฐานสมุนไพร ฐานทำลาย (เตาเผาถ่าน) ฐานอนุรักษ์ป่าชุมชน ฐานเถาวัลย์ และฐานลำซบาย ซึ่งนักสื่อความหมายบ้านวังอ้อ ได้นำเสนอข้อมูลของฐานแต่ละฐานให้ทีมวิจัยแก่งเกาะใหญ่ได้ทราบ เป็นการนำเสนอโดยชุมชนเอง ใช้ความเป็นธรรมชาติของชาวบ้านแสดงออกมาให้นักท่องเที่ยวได้เห็น ซึ่งนั่นคือ ความมีเสน่ห์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ทีมวิจัยแก่งเกาะใหญ่จะต้องนำมาปฏิบัติให้พื้นที่ของตนเองให้จงได้

ภาพที่ 77 สรุปรบทเรียนการศึกษาดูงาน

ทีมวิจัยแก่งเกาะใหญ่ได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานวิจัยชาวบ้าน และสอบถามในสิ่งที่ทีมอยากรู้อยากเข้าใจ เพื่อเป็นแนวทางการทำงานของทีมวิจัยแก่งเกาะใหญ่ต่อไป

ผลสรุปจากการศึกษาคุณภาพ ทีมวิจัยได้ข้อมูลเปรียบเทียบในด้านสภาพแวดล้อม ด้านทรัพยากร ด้านการจัดการ และด้านบุคลากร ชุมชนบ้านวังอ้อมมีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสอดคล้องกับการดำรงชีวิตของชุมชน ชุมชนเห็นความเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติ มีผลทำให้สิ่งที่เคยมีขาดหายไป ทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบมากมาย แต่แล้วไม่นานชุมชนก็สามารถทำให้สิ่งเหล่านั้นกลับมางได้ สิ่งที่สำคัญที่สุดของขั้นตอนนี้ คือชุมชน เมื่อชุมชนใดมีความเข้มแข็งแล้ว การจะทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ก็จะสำเร็จลุล่วงด้วยดี และมีประสิทธิภาพ

แก่งเกาะใหญ่ก็เช่นกัน หากชุมชนมีความเข้มแข็งเหมือนอย่างชุมชนบ้านวังอ้อม การดำเนินงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ก็จะเป็นเรื่องง่าย การดำเนินในด้านต่างๆ ก็เป็นไปได้อย่างดี ซึ่งทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่คาดหวังไว้เช่นนั้น เพราะงานวิจัยชุมชนก็ต้องการให้ชุมชนพัฒนาตัวเองควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชนตนเองด้วย

กิจกรรมที่ 17 กิจกรรมการอบรมให้ความรู้และฝึกปฏิบัติการนักร้องสื่อความหมายทางธรรมชาติ

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1.1 การเสริมสร้างทักษะการเป็นนักร้องสื่อความหมายทางธรรมชาติ
- 1.2 เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของชุมชนในการเป็นนักร้องสื่อความหมายทางธรรมชาติ
- 1.3 เพื่อ โอกาสของชุมชนในการเรียนรู้เกี่ยวกับประสบการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดการประชุมทีมวิจัยร่วมกับชาวบ้าน
- 2.2 ประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า ในการสนับสนุนงานธุรการติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนงบประมาณบางส่วนในการดำเนินงานกิจกรรม โดย ทีมวิจัยได้มอบหมายให้ นายชาติรี ชูจิตร เป็นผู้ติดต่อประสานงาน เนื่องจากเป็นสมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบลอยู่แล้ว และเข้าใจงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นอย่างดี
- 2.3 ประสานงานขอใช้สถานที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่ม่วงก้ ที่ มว.6 (ซับตามิ่ง) ในการใช้เป็นสถานที่ฝึกอบรม โดยมอบหมายให้ นายสุนทร อินสำโรง เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และนายชาติรี ชูจิตร ในการติดต่อประสานงาน
- 2.4 ในการกำหนดเส้นทางและพื้นที่ในการฝึกอบรมภาคสนาม มอบหมายให้ นายประเสริฐ

แจ่มไทย, นายพยอม สมีเพชร, นายบุญ พุทธเสน และทีมวิจัยชาวบ้าน

- 2.5 ในการจัดสถานที่ฝึกอบรม มอบหมายให้นายจ้านงค์ นามสุโพ, นายยอดชาย สมีเพชร และกลุ่มเยาวชนคนรักกีฬา ช่วยกันในการย้ายสิ่งของ และจัดสถานที่ฝึกอบรม
- 2.6 ในประสานงานติดต่อวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญในการจัดกิจกรรมการสื่อความหมายทางธรรมชาติ แจ้งให้พี่เลี้ยงโครงการวิจัยฯ ดำเนินงานติดต่อประสานงาน
- 2.7 วางแผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมนักสื่อความหมาย ร่วมกับพี่เลี้ยงโครงการวิจัยฯ และทีมวิจัยชาวบ้าน เพื่อดำเนินการฝึกอบรม

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.2 กลุ่มเยาวชนคนรักกีฬา แก่งเกาะใหญ่
- 3.3 ผู้แทนครูจากโรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์
- 3.4 ผู้แทนครูจากโรงเรียนปางมะค่าวิทยาคม
- 3.5 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกบ)
- 3.6 เจ้าหน้าที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่वंกั ที่ มว.6 (ซับต้ามิ่ง)
- 3.7 เครือข่ายการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 3.8 องค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า

4. สถานที่ในการจัดกิจกรรม

กำหนดให้ใช้ 2 แห่ง คือ

1. หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่वंกั ที่ 4 (แม่เระวา) ต.แม่เลย์ อ.แม่वंกั จ. นครสวรรค์ เป็นสถานที่ในการฝึกอบรมให้เรื่องความรู้ และรับฟังการบรรยายจากวิทยากร
2. พื้นที่ในป่าชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ หมู่ที่ 21 ต.ปางมะค่า อ. ขาณุวรลักษบุรี จ. กำแพงเพชร เป็นสถานที่ฝึกภาคสนาม ในพื้นที่จริง และเป็นเส้นทางที่เตรียมการเพื่อจัดทำเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติแก่งเกาะใหญ่

ภาพที่ 78 แผนที่เส้นทางศึกษาธรรมชาติแก่งเกาะใหญ่

ภาพที่ 79 เครือข่ายนักวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน(ภาคเหนือ)
ร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์
และเป็นวิทยากรให้ความรู้ในการสื่อความหมายทางธรรมชาติ

ภาพที่ 80 นายกองคํการบรหการส่วนตำบลปางมะค่า
ประธานเป็ดการฝึกอบรมนั้กสื่อความหมายทางธรรมชาติ

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

ปัจจุบันกระแสความนิยมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบ และหลงใหลกลิ่นไอบริสุทธิ์จากธรรมชาติ ตามภูมิประเทศของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการได้สัมผัสวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนที่พร้อมรับการมาเยือนจากนักท่องเที่ยว ด้วยความอบอุ่นจริงใจ และสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่ได้มาเที่ยวชมด้วยความประทับใจ

หลายชุมชนที่มีความพร้อมในเรื่องการจัดท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนมีอยู่ ผสมกับความพร้อมของคนในชุมชน ในการให้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง ผลของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น คือ การที่ชุมชนมีรายได้เสริมจากการดำเนินกิจกรรม นอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลัก และคนในชุมชนย่อมมีความตระหนักเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ชุมชนสูงสุดกับชุมชน เป็นการนำเอาเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน มาเป็นเครื่องมือในการที่จะให้ชุมชนอยู่ได้ และทรัพยากรธรรมชาติ ก็ไม่ถูกทำลาย

ภาพที่ 81 วิทยากรให้ความรู้แก่ผู้เข้าฝึกอบรมนักสื่อความหมาย

บ้านแก่งเกาะใหญ่ หมู่ที่ 21 ต. ปางมะค่า อ. ขาณุวรลักษบุรี จ. กำแพงเพชร มีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยได้ทำการศึกษาวิจัย เก็บข้อมูลในทุกๆด้าน ในการที่จะนำเสนอบริบทชุมชนของตนเองมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยชุมชนสามารถเป็นเจ้าของดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเองได้

สิ่งสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ในการรองรับนักท่องเที่ยว นักสื่อความหมายถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ในการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากจะต้องเป็นผู้นำเสนอสื่อความหมายทางธรรมชาติและวิถีชีวิตให้นักท่องเที่ยวได้อย่างเข้าใจ และทราบถึง สิ่งที่ตนเองนำเสนอ

เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นไปได้อย่างดี ต้องมีการฝึกอบรมนักสื่อความหมายทางธรรมชาติ เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการ ในการนำเสนอ ในการสื่อความทางธรรมชาติ ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ และที่สำคัญจะต้องนำเยาวชนในท้องถิ่นเข้าร่วมการอบรมครั้งนี้ เพื่อเป็นการสานต่อการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ดำเนินไปได้อย่างสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินชีวิต ตามวิถีของตนใน หมู่บ้านแก่งเกาะใหญ่ และใกล้เคียง อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 82 การฝึกทักษะนักสื่อความหมายภาคสนาม

กำหนดการเสริมศักยภาพชุมชน มัคคุเทศก์ท้องถิ่นและนักสื่อความหมายทางธรรมชาติ

วันที่ 21 – 22 ธันวาคม 2549

ณ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่วังกะที่ มว. 4 (แม่เรวา) แก่งเกาะใหญ่

วันที่ 21 ธันวาคม 2549

- เวลา 08.00 – 08.30 น. ลงทะเบียน
- 08.30 – 09.00 น. พิธีเปิดการเสริมศักยภาพชุมชน มัคคุเทศก์ท้องถิ่นและนักสื่อความหมายทางธรรมชาติ
กล่าวรายงาน โดย หน.โครงการวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนแก่งเกาะใหญ่
กล่าวเปิดโดย นายกองค้การบริการส่วนตำบลปางมะค่า
- 09.00 – 10.30 น. กล่าวต้อนรับ / บริบทพื้นที่ชุมชน
โดย หน.หน่วยพิทักษ์ฯ มว. 4 แม่เรวา / อ.ประวิทย์ จันทรศรีรักษา
- 10.30 – 10.45 น. อาหารว่าง
- 10.45 – 12.00 น. บริบทพื้นที่ชุมชน สู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชน
โดย คุณจักร กิณีสี นักสื่อความหมาย จากกวี้นพะเยา จ.พะเยา

- 12.00 – 13.00 น.   รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 – 16.00 น.   การเตรียมพร้อมการเป็นนักสื่อความหมายทางธรรมชาติ
โดย คุณพิเชฐ ภูมิพาณิชย์ นักสื่อความหมายจากอุทยานฯ ภูหินร่องกล้า
จ.พิษณุโลก
- 16.00 – 17.00 น.   การกำหนดเส้นทาง และสถานีสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว
บ้านแก่งเกาะใหญ่
- 18.00 – 19.00 น.   รับประทานอาหารเย็น
- 19.00 – 21.30 น.   ประสบการณ์จากการสื่อความหมาย / กิจกรรมสันตนาการ
โดย คุณอรุณ อุลัย นักสื่อความหมาย จาก ดอยหลวงเชียงดาว จ.เชียงใหม่
- 21.30 น.   พักผ่อน

วันที่ 21 ธันวาคม 2549

- เวลา 06.30 – 07.30 น.   ตื่นนอน / ภารกิจส่วนตัว
- 07.30 – 08.00 น.   รับประทานอาหารเช้า
- 08.00 – 09.00 น.   เดินทางสู่เส้นทางศึกษาธรรมชาติบ้านแก่งเกาะใหญ่ ต.ปางมะค่า
- 09.00 – 12.00 น.   การฝึกปฏิบัติการสื่อความหมายการท่องเที่ยวโดยชุมชน (พื้นที่จริง)
โดย ทีมวิทยากร
- 12.00 – 13.00 น.   รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 – 15.00 น.   เสนอแนะ / แลกเปลี่ยน การเป็นนักสื่อความหมายทางธรรมชาติ
- 15.00 – 15.30 น.   พิธีปิด / มอบประกาศนียบัตร
- 15.30 น.   เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

ภาพที่ 83 การสื่อความหมายทางธรรมชาติในพื้นที่ป่าชุมชน

ภาพที่ 84 การแนะนำการเป็นนักสื่อความหมาย โดยผู้มีประสบการณ์

ภาพที่ 85 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษาสื่อความหมายทางธรรมชาติ แก่งเกาะใหญ่

การฝึกอบรมนักศึกษาสื่อความหมายทางธรรมชาติแก่งเกาะใหญ่ ในวันที่ 21 – 22 ธันวาคม 2549 เป็นเสมือนการรวมกลุ่มของผู้ที่อยากจะให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดในพื้นที่ของตนเองให้จงได้ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนคาดหวังว่า ทีมวิจัย และชาวบ้าน ตลอดจนกลุ่มเยาวชนจะทำให้ได้ สิ่งหนึ่งที่ได้ไม่ใช่เพียงแต่ความรู้ที่วิทยากร หรือเจ้าหน้าที่ป่าไม้แนะนำ แต่ยังได้ประสบการณ์ และการสร้างแนวร่วมในการทำงาน ในการที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป พร้อมทั้งยังเป็นการประชาสัมพันธ์การดูแลรักษาทรัพยากรในท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและจัดการได้ด้วยตนเอง

นอกเหนือจากกิจกรรมการฝึกอบรมนักศึกษาสื่อความหมายแล้ว ทีมวิจัยแก่งเกาะใหญ่ยังได้รับความร่วมมือ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ของนักวิจัยโครงการท่องเที่ยวโดยชุมชนหลายที่ มาช่วยเหลือให้การดำเนินงานของการฝึกอบรมนักศึกษาสื่อความหมาย โดยนักวิจัยเหล่านั้นได้เสนอแนะ และข้อปฏิบัติในการดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จ

ภาพที่ 86 สรุปบทเรียนนักสื่อความหมาย

ภาพที่ 87 ท่านกำนันหญิงตำบลปางมะค่า
เป็นเกียรติมอบเกียรติบัตรให้แก่ผู้เข้าฝึกอบรม

ผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมอบรมนักสื่อความหมายธรรมชาติ

หลังจากจบการฝึกอบรมนักสื่อความหมายทางธรรมชาติแก่งเกาะใหญ่แล้ว มีการเคลื่อนไหวกของกลุ่มเยาวชนในพื้นที่แก่งเกาะใหญ่ ซึ่งกลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้ได้เห็นการทำงานของทีมวิจัย และกลุ่มชาวบ้านที่มีการทำเรื่องป่าชุมชนมาตลอด และอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าชุมชนในพื้นที่เอาไว้ แต่เมื่อทีมวิจัยให้โอกาสให้กลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้ ให้เข้าร่วมการฝึกอบรมนักสื่อความหมายทางธรรมชาติด้วย ยิ่งทำให้กลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้จุดประกายความคิด ในการที่จะช่วยนำเสนอเรื่องราวของพื้นที่ ในรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งทีมวิจัยและชาวบ้าน หวังไว้ว่า นอกถ้าใหม่ของชุมชนที่จะพัฒนาเป็นนักสื่อความหมายตัวน้อยที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และทีมวิจัยคาดหวังว่าการท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือในการสร้างสำนึกเดิมความรู้เรื่องทรัพยากร ธรรมชาติในชุมชนให้กับเยาวชนรุ่นหลังได้ต่อไป

กิจกรรมที่ 18 ประชุมวางแผนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ระยะที่ 2 (6 เดือนหลัง)

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1.1 เพื่อชี้แจงรายละเอียดและสร้างความเข้าใจให้แก่ทีมวิจัยในงานที่จะดำเนินงานต่อไป
- 1.2 เพื่อระดมแนวคิดและทบทวนแผนงานที่วางไว้ให้เข้าใจตรงกัน
- 1.3 เพื่อให้ทีมวิจัยได้เสนอแนวทางการดำเนินงานของกิจกรรมตามช่วงเวลาที่เหมาะสมกับอาชีพการงานของทีมวิจัย

2. วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดการประชุมทีมวิจัยร่วมกับพี่เลี้ยงโครงการ และชาวบ้านที่สนใจ
- 2.2 ประสานงานเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกบ) , ครูโรงเรียนบ้าน เกาะแก้วอนุสรณ์

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.2 ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.3 ผู้นำชุมชน
- 3.4 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกบ)
- 3.5 ครู จาก โรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์

4. สถานที่ในการจัดกิจกรรม

อาคารอเนกประสงค์ หมู่ที่ 21 บ้านแก่งเกาะใหญ่

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

สิ่งที่ได้จากการประชุมพูดคุยกันเกี่ยวกับกิจกรรมงานวิจัยท้องถิ่น การร่วมกันประชุมครั้งนี้เป็นการนำเอาแผนงานที่วางแผนการดำเนินการในช่วง 6 เดือนหลัง เพื่อให้ผู้ที่เข้าร่วมประชุมรับรู้แผนงานที่จะทำ ซึ่งมีบางเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้โดยตรง ในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบพื้นที่ป่าไม้ในพื้นที่วิจัย รวมถึงครูจากโรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์ด้วย ซึ่งจะมีกิจกรรมงานวิจัยต้องให้เด็ก และเยาวชนที่อยู่ในโรงเรียนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม

การประชุมวางแผนงานนั้น มีผลทำให้เกิดแรงขับเคลื่อนจากแนวความคิดของทีมวิจัยชาวบ้าน และผู้ร่วมประชุม ที่จะดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนออกมาให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้นมา และสามารถนำสิ่งที่ได้จากผลลัพธ์ของแผนงานที่วางไว้เหล่านั้น มาเป็นองค์ประกอบของการท่องเที่ยวได้

จากการที่ชุมชนในพื้นที่ได้ร่วมกันกำหนดทิศทางในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อจะนำพาให้ชุมชนนั้นบรรลุเป้าหมายของชุมชน คือการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน โดยไม่มีผลกระทบ หรือข้อเสียอื่นใดตามมาภายหลัง และที่สำคัญต้องไม่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนต้องร่วมกันมือกัน ในการวางแผนการใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นอย่างรู้คุณค่า และยั่งยืน

ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่ส่วนใหญ่ให้ความสนใจสอดคล้องกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนในพื้นที่ของตนเอง ทีมวิจัยชาวบ้านได้นำเสนอแนวความคิดเป็นอย่างดี คือเรื่องการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานอาจจะไม่เต็มที่ อาจจะต้องมีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ เนื่องจากทีมวิจัยส่วนใหญ่ต้องอาศัยสภาพดิน ฟ้า อากาศ และน้ำ ในการประกอบอาชีพของตนเอง อาจมีผลทำให้กิจกรรมบางกิจกรรมต้องล่าช้าลงไป ก็ขอให้ทุกคนที่เข้าร่วมประชุมเข้าใจถึงสถานการณ์นี้ด้วย

แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวของคนในชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่เข้าใจในงานวิจัยท้องถิ่นมากขึ้น ได้เรียนรู้ และเห็นความสำคัญของกระบวนการติดตามดำเนินงาน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ องค์ความรู้และแนวความคิด นำมาวิเคราะห์การแก้ปัญหา ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นตามมาในอนาคต โดยส่วนใหญ่เห็นว่าทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในเรื่องการท่องเที่ยวได้ ซึ่งต้องอยู่บนฐานแนวคิดของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการดูแลฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ในท้องถิ่นควบคู่กันไป โดยดูแลร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในพื้นที่ เพื่อความสมบูรณ์ของพืชพรรณกลับมาอีกครั้ง

กิจกรรมที่ 19 ประชุมวางแผนกิจกรรมนักร้องสายน้ำและสำรวจคุณภาพน้ำ

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน

- 1.1 เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของสายน้ำในชุมชน
- 1.2 เพื่อการศึกษาค้นคว้า เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมตามแหล่งน้ำ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจให้แก่ชุมชนและเยาวชนในพื้นที่
- 1.3 เพื่อสำรวจคุณภาพในลำน้ำของชุมชน
- 1.4 เพื่อพัฒนาคนในชุมชนในการเป็นนักสื่อความหมายประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 1.5 เพื่อเป็นการบูรณาการเรียนการสอนของโรงเรียนและชุมชน ในการร่วมกันศึกษาหาความรู้

2. วิธีดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดประชุมชี้แจงกำหนดการที่จะดำเนินกิจกรรม
- 2.2 มอบหมายงานให้แต่ละคนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย เช่น นายประเสริฐ แจ่มไทย และนายพะยอม สมิเพชร เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดหารถเกศตร (อีแต๊ก) ในการรับส่งเด็กนักเรียนและเยาวชนของโรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์ และโรงเรียนศรีเกษตรพัฒนา , นางสาวสายพิณ โภคทรัพย์ รับผิดชอบในด้านอาหารและเครื่องดื่ม , นางสาวสิริกานต์ สอดศรี (ครูโรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์) เป็นผู้รับผิดชอบในการ

คัดเลือกเด็กและเยาวชนที่มีทักษะ เข้าร่วมกิจกรรม , เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เป็นผู้รับผิดชอบในด้านการรักษาความปลอดภัยในแก่เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม และนายชาติรี ชูจิตร เป็นผู้ประสานงานกับโรงเรียน พร้อมจัดหาสื่อการเรียนการสอนของมูลนิธิโลกสีเขียว อุปกรณ์ในการทำกิจกรรมน้อกสปีสายน้ำ

- 2.3 การดำเนินกิจกรรมน้อกสปีสายน้ำ ทีมงานวิจัยได้ใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนของมูลนิธิโลกสีเขียว เนื่องจากตัวกิจกรรมน้อกสปีสายน้ำ สามารถทำความเข้าใจให้แก่เด็กและเยาวชนได้ง่าย และผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะมีความสุขสนุกสนานในการค้นหาสัตว์น้ำจืดขนาดเล็กตามสื่อการสอน
- 2.4 ผลของกิจกรรมน้อกสปีสายน้ำ จะทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถรู้ว่าคุณภาพน้ำในลำน้ำของชุมชนมีคุณภาพเป็นอย่างไร และผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะมีความตระหนัก ในสิ่งแวดล้อมของลำน้ำนี้ได้ด้วยใจที่อยากจะมีส่วนร่วมกันรักษาสภาพแหล่งน้ำนี้ให้สะอาดต่อไป

3. สถานที่ในการจัดการประชุม

บริเวณ บ้านพัก นายชาติรี ชูจิตร หัวหน้าโครงการวิจัย

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

ก่อนหน้าที่จะจัดการประชุมวางแผนกิจกรรมน้อกสปีสายน้ำ หัวหน้าโครงการวิจัย ได้เข้าหารือกับผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์ และผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านศรีสมบรมณ์ ถึงกระบวนการงานวิจัยในกิจกรรมตรวจสอบคุณภาพน้ำ และน้อกสปีสายน้ำ ผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง 2 แห่ง มีความยินดีที่โครงการวิจัยฯ จะได้นำเด็กนักเรียนในโรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ที่ไม่มีสอนในห้องเรียน และเป็นความรู้ใหม่ที่ ครูอาจารย์ในโรงเรียนจะต้องอาศัยข้อมูลจากงานวิจัยท้องถิ่นประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้เด็กนักเรียนในพื้นที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง

ในโรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์

การประชุมวางแผนกิจกรรมนักสืบสายน้ำในครั้งนี้จะเห็นได้ว่ามีผู้เข้าร่วมประชุมมาจากโรงเรียนเข้าร่วมประชุมด้วย ทำให้ทีมวิจัยเริ่มต้นตัวในการทำงานมากขึ้น เพราะผลลัพธ์ของกิจกรรมไม่ได้อยู่ที่ชุมชนเพียงอย่างเดียว สามารถขยายผลสู่โรงเรียนในพื้นที่ได้ด้วย อาจสรุปได้พอสังเขปว่าเป็นการบูรณาการร่วมกันระหว่างชุมชนและโรงเรียน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน

กิจกรรมนักสืบสายน้ำเป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าหาสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในลำน้ำ (สัตว์น้ำจิ๋วขนาดเล็ก) โดยใช้สื่อประกอบการทำกิจกรรมของมูลนิธิโลกสีเขียว ซึ่งหัวหน้าโครงการวิจัย ได้เคยเรียนรู้จากกิจกรรมมาแล้ว และเชื่อว่าจะมีผลทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตระหนักถึงความสำคัญของสายน้ำมากขึ้นไม่มากก็น้อย

การกำหนดวันที่ทำกิจกรรม เป็นวันที่ 1 สิงหาคม 2550 ณ บริเวณแหล่งท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่ โดยจะมีเด็กนักเรียนจากโรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์, โรงเรียนบ้านศรีสมบุญ และโรงเรียนศรีเกษตรพัฒนา ทั้งหมด 3 โรงเรียน โรงเรียนละ 10 คน พร้อมทั้งครูผู้รับผิดชอบ มีทีมวิจัยชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้

ข้อเสนอแนะในการประชุมวางแผนคือ ช่วงนี้เป็นช่วงฤดูฝน อาจจะทำให้การดำเนินการของกิจกรรมไม่ได้ เนื่องจากปริมาณน้ำฝนมาก น้ำอาจขึ้นสูง และอาจน้ำขุ่น ซึ่งสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นปัญหาหลักของการทำกิจกรรมนักสืบสายน้ำ ทีมวิจัยเองก็ต้องคิดวางแผนการทำกิจกรรมให้ได้ เพื่อผลลัพธ์ของงานวิจัยจะได้มีคุณภาพต่อไป

กิจกรรมที่ 20 ประชุมวางแผนงานพิธีสักการะเจ้าแม่เลย์ เจ้าแม่วงศ์

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1.1 เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเจ้าแม่เลย์ เจ้าแม่วงศ์
- 1.2 เพื่อวางแผนงานการเตรียมงานพิธีสักการะเจ้าแม่เลย์ เจ้าแม่วงศ์
- 1.3 เพื่อระดมแนวความคิดวางรูปแบบการจัดงาน

2. วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดการประชุมที่มวิชัยร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่
- 2.2 ระดมความคิดการรวบรวมข้อมูลเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์
- 2.3 แบ่งงานตามที่ได้รับมอบหมาย โดยมอบให้ นายประเสริฐ แจ่มไทย , นายจ่านงค์ นามสุโพ นายพยอม สมีเพชร , นางสาวสายพิณ โภคทรัพย์ เก็บรวบรวมข้อมูลเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์เพิ่มเติม รวมทั้งประสานคนทรงเจ้า ที่จะมาประกอบพิธีการสักการะ และนายสุชีพ บุญเกิด , นายยอดชาย สมีเพชร , นายบุญ พุทธเสน เตรียมจัดการสร้างศาลเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ โดยประสานกับป่าไม้เพื่อทำการขออนุญาตนำไม้ลี้มนอนไพรในป่า มาใช้ประโยชน์ในการทำศาลเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ สำหรับค่าอาหารระหว่างที่กำลังสร้างศาลเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ ให้นางสมจิตร ทับทิมเพชร และนางสาว สมหมาย บุญมา เป็นผู้รับผิดชอบ โดยค่าใช้จ่ายส่วนนี้ให้ใช้เงินสาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้านช่วยด้วยส่วนหนึ่ง โดยผู้ใหญ่บ้านจะประสานงานให้
- 2.4 ประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า และอำเภอขามเฒ่าบุรี ในการขอรับการสนับสนุนงบประมาณค่าใช้จ่ายที่จะสนับสนุนให้ได้ โดยให้ นายชาติชูจิตร เป็นผู้ประสานงาน ตลอดจนประสานงานทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เช่น โรงเรียนในพื้นที่ , อุทยานแห่งชาติแม่วงศ์ , สื่อมวลชนในจังหวัดกำแพงเพชร , ผู้ใหญ่บ้าน กำนันในตำบล เป็นต้น

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.2 ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.3 ผู้นำชุมชน
- 3.4 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกบ)
- 3.5 ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า

4. สถานที่ในการจัดกิจกรรม

อาคารเอนกประสงค์ หมู่ที่ 21 บ้านแก่งเกาะใหญ่

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

แผนงานกิจกรรมการสักการะเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ ที่ทีมวิจัยชาวบ้านวางไว้ค่อนข้างจะใหญ่พอสมควร เนื่องจากทีมวิจัยคิดว่า การนำความเชื่อความศรัทธาในสิ่งที่เป็นความเชื่อของท้องถิ่น มาทำให้เกิดความเชื่อถือได้ จะต้องมิกิจกรรมที่ครบองค์ประกอบในพิธีการ และชาวบ้านจะต้องเชื่อได้ว่าเจ้าแม่ทั้งสององค์ จะมาสถิตอยู่ในศาลจริง ฉะนั้นทีมวิจัยทุกคนจะต้องสืบค้นข้อมูลของเจ้าแม่ทั้งสององค์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนที่สุด เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และชาวบ้านทุกคนที่เข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนแห่งนี้

สำหรับรูปแบบของศาลที่จะสร้าง หัวหน้าโครงการฯ ได้นำแบบตัวอย่างศาล จากครั้งที่ไปประชุมเวทีริมสระเบียงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ห้วยฮ่องไคร้ จ.เชียงใหม่ มาให้ทีมวิจัยได้พิจารณาหารูปแบบที่เหมาะสมกับพื้นที่ของเรา และสมกับความเชื่อที่ชาวบ้านเคารพอย่างยิ่ง

วัสดุที่จะใช้ในการทำศาล คือ ไม้ที่ล้มขนอนนอนไพรอยู่ในป่าชุมชน ซึ่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่รับผิดชอบก็ยินดีที่จะอนุญาตให้ทีมวิจัยชาวบ้านนำไม้เหล่านั้นมาเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ทั้งนี้ผลของการสร้างศาล เจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ ก็จะมีประโยชน์ในแง่ของความรู้สึกและจิตสำนึกให้หวงแหนป่าไม้แฝงอยู่ในกิจกรรม ซึ่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ก็ให้ความสำคัญ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมครั้งนี้อย่างเต็มที่และเต็มใจ

ผลสรุปของประชุมในการหาพื้นที่ตั้งศาลเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ คือบริเวณทางเข้าป่าชุมชนด้านซ้ายมือที่ยังมีสภาพร่มรื่น ซึ่งเป็นทำเลที่เหมาะสมในการตั้งศาลมาก เนื่องจากเป็นจุดที่

ชาวบ้านเข้าไปให้ประโยชน์ในป่าชุมชนจะผ่าน และสามารถกราบไหว้บูชาได้อย่างสะดวก รวมถึงเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวทางใจได้ให้แก่ชาวบ้านได้ระดับหนึ่ง

การสร้างศาลให้สมฐานะเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ ต้องใช้แรงงานหลายคน ทีมวิจัยได้วางแผนการทำงานเป็นส่วนๆ โดยให้คนที่พอมีเวลาก็ให้มาช่วยในส่วนที่ทำได้ เช่น แบ่งคนไปช่วยขนไม้ในป่า , แบ่งคนมาช่วยเลื่อยไม้ทำส่วนต่างๆ ของตัวศาล , แบ่งคนไปปรับสถานที่ตั้งศาล เป็นต้น โดยมีผู้รับผิดชอบคือ นาย ประเสริฐ แจ่มไทย ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ดูแลการทำงานทั้งหมดในการสร้างศาลเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์

สำหรับกำหนดการที่ทีมวิจัยได้วางไว้เป็นวันที่ 7 สิงหาคม 2550 ณ บริเวณศาลเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ โดยจะประสานงานให้ นายอำเภอขามเฒ่าวรลักษณบุรี มาเป็นประธานในพิธีการสักการะเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ นอกจากนี้ยังประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า เพื่อขอรับการสนับสนุนค่าอาหารกลางวัน สำหรับรองรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด

จึงสรุปได้ว่า

การประชุมวางแผนการดำเนินกิจกรรมสักการะเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่แสดงแนวความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนทั้งสิ้น เพราะทุกคนที่เข้าประชุมมีเจตนาที่จะให้ทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ในพื้นที่ของตนเองคงอยู่อย่างถาวร โดยอาศัยสิ่งที่เป็นความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน คือ เจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ มาจัดสร้างให้เป็นรูปธรรม สามารถมองเห็นได้ สามารถจับต้องได้ สามารถอธิษฐานต่อหน้าเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ได้ เป็นการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าไม้ และในทางกลับกัน ถ้าใครที่คิดที่จะทำลายป่าไม้ หรือคิดอะไรที่มีมิติร้ายต่อหมู่บ้านและชุมชน ก็จะต้องมีอันเป็นไปตามความเชื่อที่เป็นตำนานของผืนป่าเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์

กิจกรรมที่ 21 กิจกรรมกระตุ้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมพิธีการสักการะเจ้าแม่เลย์ เจ้าแม่วงศ์

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1.1 เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ในแก่คนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง
- 1.2 เพื่อเป็นการสืบสานตำนานความเชื่อแห่งผืนป่าแม่วงศ์
- 1.3 เพื่อเป็นการสร้างสถานที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้แก่คนในพื้นที่ได้เคารพบูชา
- 1.4 เพื่อเป็นการอนุรักษ์ป่าไม้โดยใช้ฐานความเชื่อดั้งเดิม

2. วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดตั้งศาลเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ พร้อมจัดพิธีการสักการะเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ ตามความเชื่อดั้งเดิม และการจัดเครื่องสักการะ เครื่องเซ่นไหว้ และการรำอัญเชิญ ในสถานที่เหมาะสม
- 2.2 การทำพิธีอัญเชิญเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ โดยคนทรงเจ้าที่สามารถกระทำพิธีได้
- 2.3 การจัดทำแผ่นป้ายนำเสนองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และป้ายแนะนำแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ กิจกรรมการท่องเที่ยว โดยชุมชนให้ผู้เข้าร่วมงานได้รับชม และรับทราบ
- 2.4 การจัดกิจกรรม โครงการปลูกป่าเพื่อแม่ ควบคู่กับพิธีสักการะเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ โดยเรียนเชิญนายอำเภอชาณุวรลักษบุรี มาเป็นประธานในพิธี , นายองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า และหัวหน้าส่วนราชการหลายหน่วยงานเข้าร่วมในกิจกรรมในงานนี้
- 2.5 การปลูกต้นไม้ เพิ่มพื้นที่ป่าไม้ โดยมีเด็กนักเรียนจากโรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์ และโรงเรียนบ้านศรีเกษตรพัฒนา โดยในงานจะเตรียมกล้าไม้ไว้ 350 ต้น เพื่อให้ผู้เข้าร่วมงานทุกคนได้ร่วมกันปลูกต้นไม้เพื่อแม่

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.2 ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.3 นายอำเภอชาณุวรลักษบุรี
- 3.4 นายองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า และคณะผู้บริหาร
- 3.5 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า
- 3.6 หัวหน้าปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า
- 3.7 เจ้าหน้าที่ศูนย์ท่องเที่ยวกีฬา และนันทนาการจังหวัดกำแพงเพชร
- 3.8 กำนันตำบลปางมะค่า
- 3.9 ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
- 3.10 สื่อมวลชน จากจังหวัดกำแพงเพชร
- 3.11 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกทบ)
- 3.12 เครือข่ายการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชน สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 3.13 เจ้าหน้าที่หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ มว. 4 (ซับต้ามิ่ง)
- 3.14 ชาวบ้านใกล้เคียง
- 3.15 โรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์
- 3.16 โรงเรียนบ้านศรีเกษตรพัฒนา

4. วัน และ สถานที่ในการจัดกิจกรรม

วันที่ 7 สิงหาคม 2550 ณ บริเวณที่ตั้งศาลเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่वंกั ทางแยกก่อนเข้าป่าชุมชน หมู่ที่ 21 ต. ปางมะค่า

กำหนดการโครงการสร้างสำนักการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

โครงการปลูกป่าชุมชน เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

และการบูชาสักการะเจ้าแม่वंกั แก่งเกาะใหญ่

ณ บริเวณพื้นที่ป่าชุมชนโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ หมู่ที่ 21

ต. ปางมะค่า อ. ขามวรุณราชบุรี จ. กำแพงเพชร

วันที่ 7 สิงหาคม 2550

เวลา 08.30- 09.00 น. พร้อมกันที่บริเวณจัดงาน ณ บริเวณพื้นที่ป่าชุมชน โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ หมู่ที่ 21 ต. ปางมะค่า อ. ขามวรุณราชบุรี จ. กำแพงเพชร/รับของที่ระลึก

เวลา 09.00 - 09.30 น. พิธีเปิดงาน
โดย นายอำเภอขามวรุณราชบุรี
ชี้แจงวัตถุประสงค์ ในการจัดกิจกรรมเพื่อการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เวลา 09.30 - 10.00 น. พิธีการสักการะเจ้าแม่वंกั (ศาลเจ้าแม่वंกั)

เวลา 10.00 - 11.30 น. การนำเสนอโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศ , เส้นทางศึกษาธรรมชาติ และแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว ในการจัดกิจกรรมเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ ตำนาน ความเชื่อ เจ้าแม่वंกั โดยนายชาติรี ชูจิตร

เวลา 11.30 - 12.00 น. ร่วมกันปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

เวลา 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

มนุษย์มีความผูกพันอยู่กับป่าอย่างแน่นแฟ้นจนไม่อาจจะแยกป่า ออกจากวงจรชีวิตได้ ป่าเป็นสังคมพืช สัตว์ และมนุษย์ เป็นแหล่งกำเนิด แหล่งขยายพันธุ์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นชุมทรัพย์ แร่ธาตุ ผลผลิตพืชพันธุ์หลายชนิด ทั้งอาหารเครื่องใช้ไม้สอย ตลอดจนยาสมุนไพร ที่เกี่ยวข้องผูกพันกันอย่างสอดคล้อง ต่อเนื่องมานานนับศตวรรษ

คติความเชื่อเรื่อง “ผี” นั้นชาวบ้านเชื่อกันว่า ผีมีอยู่สองกลุ่มใหญ่ กลุ่มหนึ่ง เป็นผีประเภทแม่คุณความดีช่วยปกป้องคุ้มครองภัยพิบัติทั้งปวงที่จะมากล่ำกราย ตลอดจนดูแลรักษาชุมชนให้เกิดสันติสุข ขณะเดียวกัน ก็อาจบันดาลให้เกิดความเดือดร้อนยุ่งยากได้ หากผู้ใดล่วงละเมิด ขาดความเคารพ ขำเกรง หรือมีพฤติกรรมอันไม่พึงปรารถนาของชุมชน กลุ่มผีดังกล่าว มีผีเจ้า ผีนาย ผีบ้าน ผีเรือน ผีเจ้าที่ ผีปู่ ย่า ตา ยาย หรือผีที่ชาวบ้านนับถือเฉพาะถิ่น ซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป ซึ่งชาวบ้านที่ได้ก่อตั้งหมู่บ้านขึ้นมา ณ บริเวณใดก็ตาม ย่อมจะต้องสร้างศาล หรือหลักเมือง เพื่อเป็นจุดศูนย์รวมแรงศรัทธาทางใจของชาวบ้าน และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจ

ภาพที่ 91 นายอำเภอชาณุวรลักษบุรี ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีสักการะ

ภาพที่ 92 การร่ายรำเชิญเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์

ชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อและศรัทธาในสิ่งที่มองไม่เห็นอย่างจริงจัง แม้ว่าบางคนจะเชื่อบ้าง แต่ก็ยอมปฏิบัติตนต่อข้อห้ามที่ชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดขึ้นมา โดยดี ข้อห้ามต่างๆ เช่น ห้ามตัดไม้ ห้ามล่าสัตว์ หรือแม้แต่ห้ามประพาศปฏิบัติสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม ในพื้นที่ป่าชุมชน หรือป่าแม่वंงก์ ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้ชาวบ้านทุกคนเคารพในสิทธิส่วนบุคคล ไม่ก้าวล่วงซึ่งกันและกันต่างก็ให้เกียรติกันเป็นสำคัญ อาจกล่าวได้ว่า เจ้าแม่เลย์ เจ้าแม่वंงก์ สามารถกำหนดบทบาทพฤติกรรมอันเป็นศักยภาพของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างหนึ่ง

กิจกรรมการสักการะเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่वंงก์ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มิวิสัยคาดหวังไว้ว่า ผลจากการทำกิจกรรมจะทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้าน มีจิตสำนึกที่ดีในการร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตนเอง โดยอาศัยฐานความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน ในการนับถือสิ่งที่มองไม่เห็น เพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจในการดำรงชีวิต แต่ก่อนชาวบ้านในหมู่บ้านไม่มีหรือได้เห็นรูปเคารพของเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่वंงก์ ชาวบ้านเพียงแต่ตั้งใจอธิฐานจิตในการบนบานสานกล่าวเท่านั้น แต่ถ้าชาวบ้านได้มองเห็นรูปเคารพอย่างเป็นทางการแล้ว ความมั่นใจส่วนหนึ่งจะต้องเกิดขึ้นในจิตของตนเอง เนื่องจากสิ่งที่ตนเองเคารพและศรัทธาสามารถมองเห็นได้ จับต้องได้ ทำให้ตนเองเกิดความมั่นใจในสิ่งที่ตนเองบนบานสานกล่าว สร้างความเชื่อถือในใจได้อย่างสุขใจ

ภาพที่ 93 พิธีการบวงสรวงเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่वंงก์

องค์การบริหารส่วนตำบลก็มีบทบาทอย่างยิ่ง ในการที่จะทำให้งิจกรรมสำเร็จลุล่วงได้ดี เนื่องจากเป็นหน่วยงานราชการที่ใกล้ชิดชาวบ้านมากที่สุด การที่องค์กรปกครองท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมครั้งนี้ ทำให้ชาวบ้านได้เห็นว่องค์กรปกครองท้องถิ่นมองเห็นความสำคัญของ

จิตสำนึกของชุมชนอย่างมาก พยายามที่จะให้ชุมชนที่ใกล้ชิดทรัพยากรป่าไม้ได้มีจิตใจในการช่วยกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติของตำบลให้คงอยู่อย่างยั่งยืน โดยพยายามสนับสนุนส่งเสริม และเชื่อมโยงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้เข้ามาช่วยสนับสนุนชุมชน เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายของชุมชน

กิจกรรมการสร้างจิตสำนึกในการร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้กุศโลบายทางความเชื่อและความศรัทธาของชุมชนในครั้งนี้ ทำให้กลุ่มเด็กนักเรียน และเยาวชน ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม ได้สัมผัสบรรยากาศของพิธีการสักการะเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ ที่ตนเองเคยได้ยินจากคำบอกเล่า จากพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย หรือคนแก่คนแก่ของหมู่บ้าน ถึงตำนานความเชื่อในองค์เจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ ว่ามีความศักดิ์สิทธิ์เพียงใด สิ่งหนึ่งที่เด็กและเยาวชนได้รู้ได้เห็น คือสถานที่และรูปเคารพของเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ มีตัวตนจริง เมื่อตนเองจะเข้าป่า หรือเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่า ก็จะต้องนึกถึงองค์เจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ ที่ตนเองเคยมาทำพิธีสักการะเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์

ภาพที่ 94 นายอำเภอชาณุวรลักษบุรี ทำการบวงสรวงเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์

กิจกรรมในครั้งนี้ได้รับเกียรติจาก นาย ออมสิน สุพิทานนท์ นายอำเภอชาณุวรลักษบุรี ให้เกียรติมาเป็นประธานในพิธีสักการะเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ พร้อมทั้ง นายน้อย วงศ์วิทยานันท์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า และนายสรุสสิทธิ์ วงศ์วิทยานันท์ อดีตสมาชิกวุฒิสภาของจังหวัดกำแพงเพชร ตลอดจนแขกผู้มีเกียรติหลายท่าน ให้เกียรติร่วมงานในครั้งนี้ ทำให้บรรยากาศในงานพิธีดูคึกคัก เนื่องจากมีผู้ให้ความสนใจค่อนข้างมาก สิ่งหนึ่งที่ทำให้ผู้ร่วมงานได้เห็นความตั้งใจของชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่ และใกล้เคียง ที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของตำบลปางมะค่าให้คง

อยู่ต่อไป โดยใช้ความศรัทธาของ เจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ มาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจให้แก่คนในชุมชนเกิดความตระหนักในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน อย่างคุ้มค่า

ประวัติเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์

การเก็บข้อมูลประวัติเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ของทีมวิจัย โดยที่ทุกคนได้พยายามช่วยกันสืบค้นข้อมูลเรื่องราว และประวัติศาสตร์ที่มาของเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ จากคำบอกเล่าของคนทั่วไปในพื้นที่ ทั้งฝั่งนครสวรรค์ และฝั่งกำแพงเพชร พอที่จะทราบข้อมูลเบื้องต้นได้ว่า เจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์เป็นที่ เป็นนื่องกัน โดยทั้งสองพระองค์เป็นพระสนมของเสด็จพ่อ ร.5 (รัชกาลที่ 5) ครั้นเมื่อพระองค์เสด็จ ประพาสต้นทางภาคเหนือ บางทีว่าเป็นลูกหลานของคนที่ย้ายมาอยู่ในป่าเมื่อสมัยก่อน เมื่อเสียชีวิต ไป ดวงวิญญาณก็ยังคงวนเวียนอยู่ในพื้นที่แห่งนั้น ค่อยปลีกปกรักษาคุ้มครองพ่อแม่พี่น้องของตนเอง เพื่อไม่ให้ได้รับอันตรายจากสิ่งต่างๆ เพื่อให้การใช้ชีวิตในป่าอย่างปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง

เจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ไม่มีใครที่จะอธิบายได้ว่ามีประวัติที่มาอย่างชัดเจนได้ ดังนั้นทีมวิจัยพอสรุปได้ว่า การที่ทุกคนในชุมชนให้ความเคารพนับถือสิ่งเหล่านั้น อันเนื่องจากวิถีชีวิตของคน สมัยก่อนยังคงยึดถือสิ่งที่ไม่เป็น เช่น เจ้าป่า เจ้าเขา ผีป่า เทพเจ้า ภูตผีปิศาจ เป็นธรรมชาติของคนเราที่ต้องมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจ เพื่อความสบายใจในการทำกิจกรรมต่างในการดำรงชีวิต เจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นเรื่องที่ชาวบ้าน สร้างความเชื่อให้มีตัวตนขึ้นมา เพื่อความสบายใจของชาวบ้านสมัยก่อน

จึงสรุปได้ว่า

กิจกรรมการสักการะเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์เป็นกิจกรรมที่สร้างการตื่นตัวให้ชาวบ้านเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากวันที่ทำกิจกรรมมีกลุ่มชาวบ้านมาในงานหลายกลุ่ม ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี กิจกรรมนี้อย่างน้อยก็ได้ทำให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่ ได้เห็นเจตจำนงของชาวบ้านที่จะช่วยกันรักษาทรัพยากรป่าของชุมชนไว้ เพื่อตนเองและลูกหลานสืบต่อไป สิ่งที่เป็นความเชื่อที่ไม่สามารถมองด้วยเปล่าได้ ไม่ว่าจะชื่ออะไร จะเป็นสิ่งใด การทำให้จิตใจของชุมชนมีความสบายใจในการกระทำกิจกรรมต่างๆเหล่านั้น เป็นเรื่องราวที่ถูกถ่ายทอดออกมาเพื่อต้องการให้ ตนเองและครอบครัวได้รับความปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง

กิจกรรมที่ 22 เวทีวางแผนการจัดกิจกรรมการตลาดท่องเที่ยว ครั้งที่ 1

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1.1 เพื่อการวางแผนการดำเนินงานจากข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว เส้นทางเดินป่าและการสื่อความหมาย
- 1.2 เพื่อการนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวที่จะกำหนดการตลาดท่องเที่ยว
- 1.3 เพื่อเป็นการแสดงความคิดเห็นในการจัดตลาดท่องเที่ยว

2. วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดการประชุมทีมวิจัย
- 2.2 ประสานงานพี่เลี้ยงโครงการ เพื่อนำนักศึกษา คณะวิทยาการจัดการ สาขาวิชาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จ. พิษณุโลก มาร่วมตลาดท่องเที่ยว
- 2.3 มอบหมายงานให้ทีมวิจัยร่วมกันรับผิดชอบ เช่น นายสุนทร อินสำโรง เจ้าหน้าที่ป่าไม้ รับผิดชอบเรื่องการสื่อความหมายของทีมวิจัย และกลุ่มมัคคุเทศก์น้อย , นาย ประเสริฐ แจ่มไทย นายพยอม สมิเพชร นายเด่นชัย สุวรรณฉายา ดูแลเรื่องเส้นทางเดินป่า , นางสาว ศุภิตา อ่อนนวล ดูแลเรื่องอาหารของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และทีมวิจัยทุกคนหาก พอมีเวลาเพียงพอ ก็ให้ช่วยเหลืองานตามสมควร
- 2.4 จัดเตรียมเอกสาร และประสานงานผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยให้ นายชาติรี ชูจิตร และนายจ่านง นามสุโพ เป็นผู้ดำเนินการ

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.2 พี่เลี้ยงโครงการ
- 3.3 เครือข่ายการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชน

4. สถานที่ในการจัดกิจกรรม

บริเวณ บ้านพัก นายชาติรี ชูจิตร หัวหน้าโครงการวิจัย

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

จากการประชุมการเตรียมการตลาดท่องเที่ยวถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ทีมวิจัยทุกคนต้องให้ความสนใจ เนื่องจากเป็นตรวจสอบความพร้อมของทีมวิจัย ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ข้อมูลทุกอย่าง ทักษะของทีมวิจัยในการเป็นนักสื่อความหมาย และองค์ประกอบของชุมชนทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องโยงกับการจัดการท่องเที่ยว อาจจะต้องนำมาใช้ในกิจกรรมการตลาดท่องเที่ยวให้ครั้งแรกนี้

การใช้เวทีในการวางแผนการตลาดท่องเที่ยว เปรียบเสมือนการทบทวนบทเรียนของตนเองที่ผ่านมาส่วหนึ่ง ว่ากระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ทีมวิจัยชาวบ้านร่วมกันทำมาต้องนำกลับมาใช้ และอาจจะต้องนำสิ่งที่ได้จากกิจกรรมการตลาดท่องเที่ยวมาปรับใช้ในการจัดการท่องเที่ยว นับว่าเป็นใหม่ที่ชุมชนจะทำการรองรับการตลาดในครั้งนี้ สิ่งที่ทีมวิจัยอยากได้เรียนรู้ คือประสบการณ์ในการรองรับนักท่องเที่ยวว่าจะมีประสิทธิภาพอย่างไร จะมีเสียงสะท้อนจากคณะผู้มาทดลองท่องเที่ยวอย่างไรและคนในจะมีความตื่นตัวมากน้อยเพียงใด ที่สำคัญข้อมูลของชุมชนที่ทีมวิจัยต้องนำเสนอออกไปจะทำได้ดีหรือไม่ ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ทีมวิจัยตระหนักถึงอยู่พอสมควร

ภาพที่ 95 การประชุมวางแผนของทีมวิจัย

สำหรับเส้นทางทีมวิจัยได้กำหนด เริ่มต้นจากสามแยกทางเข้าแก่งเกาะใหญ่ เดินทางโดยรถเกศตร เข้าสักการะเจ้าแม่เลย์เจ้าแม่วงศ์ เข้าพื้นที่ป่าชุมชนไปตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติ แล้วมุ่งหน้าไปยอดเขาจกกบ และรับประทานอาหารกลางวันที่เชิงเขาจกกบ ขากลับจะแวะชมการสกัดน้ำมันมินต์ ของลุงสำรวย ทวีทรัพย์ โดยใช้เวลาในการทดลองนำเที่ยวประมาณ 1 วัน

สิ่งหนึ่งที่ทีมวิจัยคำนึงถึงคือ การแจ้งไปที่โรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์ เพื่อขอความร่วมมือในการนำเยาวชนที่เคยผ่านการอบรมนักสื่อความหมาย(มัคคุเทศก์น้อย) ให้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ด้วย เพื่อเป็นเสริมสร้างทักษะการเป็นนักสื่อความหมายให้เพิ่มมากขึ้น โดยให้หัวหน้า

โครงการวิจัย ไปประสานงาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชน กับ โรงเรียนใน พื้นที่วิจัย

การแบ่งบทบาทในการรับผิดชอบการทดลองท่องเที่ยวได้แบ่งกลุ่มงานออกเป็น 4 ฝ่าย ได้แก่

1. ฝ่ายต้อนรับ และอาหาร มอบหมายให้ นางสาว ตักดา อ่อนนวล เป็นผู้รับผิดชอบดูแลงาน ต้อนรับคณะนักศึกษาจาก คณะวิทยาการจัดการ สาขาวิชาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จ. พิษณุโลก ตลอดจนเป็นผู้ฝึกสอนเยาวชนให้แสดงการร่ายรำให้คณะนักศึกษาม และสำหรับอาหารกลางวันให้ทำเป็นข้าวห่อใบตองและปลาทอดกับหมูทอด
2. ฝ่ายนักสื่อความหมาย และความปลอดภัย มอบหมายให้ นายสุนทร อินสำโรง และ นายประเสริฐ แจ่มไทย เป็นผู้ที่รับผิดชอบร่วมกับทีมวิจัย และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่สามารถนำเสนอได้ พร้อมทั้งเข้าพื้นที่ในเส้นทางที่จะนำทดลองท่องเที่ยว เพื่อช่วยกันตรวจสอบความพร้อม
3. ฝ่ายรถเกศตรนำเที่ยว มอบหมายให้ นายเด่นชัย สุวรรณฉายา และ นายพยอม สมี่เพชร เป็นผู้รับผิดชอบ ในการจัดหารถเกศตร เพื่อรองรับคณะนักศึกษา พร้อมทั้งร่วมกันเข้าพื้นที่ในเส้นทางที่จะนำทดลองท่องเที่ยว เพื่อช่วยกันตรวจสอบความพร้อม
4. ฝ่ายประสานงานและเอกสารทั้งหมด มอบหมายให้ นายชาติรี ชูจิตร และนายจ่านามสุโพ เป็นผู้ดำเนินงาน

กิจกรรมที่ 23 กิจกรรมการรู้คุณค่าของสายน้ำ / นักสืบสายน้ำ

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1.1 เพื่อสร้างความตระหนักในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างรู้คุณค่าให้กับคนในชุมชน
- 1.2 เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่และสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน
- 1.3 เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดี และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ
- 1.4 เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน
- 1.5 เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับสายน้ำให้แก่ชุมชน
- 1.6 เพื่อเสริมทักษะการเป็นนักสื่อความหมายทางธรรมชาติ

2. วิธีดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดกิจกรรม นักสืบสายน้ำร่วมกับชาวบ้าน กลุ่มเยาวชน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และทีมวิจัย
- 2.2 เก็บข้อมูลสำรวจแหล่งน้ำ ของกิจกรรม
- 2.3 ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ โรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์ โรงเรียนบ้านศรีเกษตร และโรงเรียนบ้านศรีสมบูรณ์ เพื่อเป็นการเรียนรู้ร่วมกันเข้าร่วม กับทีมวิจัย โดยมอบหมายให้นายสุนทร อินสำโรง เป็นผู้ประสานงาน
- 2.4 จัดเตรียมอุปกรณ์ และสื่อต่างๆ โดยใช้สื่อการเรียนการสอนของ มูลนิธิโลกสีเขียว โดยมอบให้นายชาติรี ชูจิตร เป็นผู้ดำเนินการ
- 2.5 ทีมวิจัยชาวบ้าน ดำเนินการในเรื่องการจัดสถานที่ในการทำกิจกรรม โดยมอบหมายให้นายประเสริฐ แจ่มไทย เป็นผู้รับผิดชอบหลัก

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้าน
- 3.2 เจ้าหน้าที่ป่าไม้
- 3.3 ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.4 ตัวแทนนักเรียนจาก โรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์ โรงเรียนบ้านศรีเกษตร โรงเรียนบ้านศรีสมบูรณ์ และครูผู้ควบคุม จำนวน 30 คน

4. วัน / สถานที่จัดกิจกรรม

วันที่ 28 พฤศจิกายน 2550 ณ แหล่งท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่ หมู่ที่ 21

กำหนดการโครงการสร้างสำนึกคุณค่าของสายน้ำ

กิจกรรมนักสืบสายน้ำ

ณ แหล่งท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่ หมู่ที่ 21 ต. ปางมะค่า อ.ขามเฒ่า จ.กำแพงเพชร

วันที่ 28 พฤศจิกายน 2550

เวลา 08.00 - 08.30 น. พร้อมกันที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่ / ลงทะเบียน

เวลา 08.30 - 09.00 น. ชี้แจงวัตถุประสงค์ ในการจัดกิจกรรมเพื่อการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดย หน.โครงการวิจัย / ผอ.โรงเรียนเกาะแก้วอนุสรณ์

เวลา 09.00 - 12.00 น. กิจกรรมนักสืบสายน้ำ และสรุปผลกิจกรรม / นัดพบการ
(10.30 น. อาหารว่าง)

เวลา 12.00 - 12.45 น. รับประทานอาหารกลางวัน

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

การขาดความตระหนัก และจิตสำนึกในการช่วยกันดูแลแหล่งน้ำของคนในชุมชนก่อนจะน้อยไป ส่วนใหญ่มองว่าไม่สำคัญเพราะพื้นที่ในชุมชนของเราอยู่ในพื้นที่ที่มีป่าไม้มาก และเป็นพื้นที่ต้นน้ำ ความคิดดังกล่าวถือว่าเป็นเรื่องที่ดีเลย เราต้องคิดถึงคนที่อยู่ปากน้ำเขาจะได้รับผลกระทบอย่างไรบ้างหากเราใช้ประโยชน์จากน้ำโดยไม่คำนึงถึงผลเสีย

โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นการสร้างบุคลากรในชุมชนให้มีศักยภาพพัฒนาตนเองทั้งด้านความคิด ความสามารถในการนำเสนอเรื่องราวในท้องถิ่นของตนเอง เป็นกระบวนการที่ทำให้ชุมชนสามารถคิดแก้ปัญหา และหาทางแก้ไขควบคู่กัน ไปอย่างมีแบบแผน และการมีส่วนร่วมของชุมชน

กิจกรรมนักสืบสายน้ำเป็นกระบวนการเรียนนอกห้องเรียน รูปแบบของกิจกรรมจะทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความตระหนักถึงคุณค่าของสายน้ำมากยิ่งขึ้น ทั้งยังทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รู้จักสัตว์ขนาดเล็กที่อาศัยอยู่ในลำน้ำของชุมชน ซึ่งสัตว์น้ำเหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้ถึงความสมบูรณ์ของสายน้ำได้ ผลที่ได้จากกิจกรรมจะนำมาซึ่งข้อมูลที่ชุมชนสามารถจะนำมาหาแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับคุณภาพของสายน้ำแม่วงก์สืบต่อไป

การดำเนินกิจกรรมน้กลีบสาหร่ายน้ำ เริ่มด้วยผู้นำกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับรู้สภาพปัญหาที่อาจจะยังไม่เกิดขึ้นในอนาคตของสาหร่ายน้ำ การดำเนินของกิจกรรมเป็นการสร้างความตระหนัก และความเข้าใจในสาหร่ายน้ำของชุมชน หากเรายังไม่มีการเคลื่อนไหว หรือไม่ทราบข้อมูลของสาหร่ายน้ำในพื้นที่ เราจะไม่สามารถวางแผนการป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ ก่อนดำเนินการผู้นำกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมช่วยกันระดมความคิดเห็นก่อนที่จะลงมือปฏิบัติงานจริง อันเนื่องจากผู้ร่วมกิจกรรมมีช่วงอายุต่างกัน ซึ่งต่างมีการวางกรอบกติกาในการดำเนินกิจกรรม

ภาพที่ 97 การดำเนินกิจกรรมน้กลีบสาหร่ายน้ำ

ข้อตกลงร่วมกันเพื่อความปลอดภัยในการดำเนินกิจกรรม

	ภัยที่อาจเกิดขึ้น	การป้องกัน	เหตุฉุกเฉิน
1.	หกลื่น	เดินด้วยความระมัดระวัง	แจ้งผู้ดูแล /ครู
2.	สัตว์มีพิษ	ไม่รบกวน/อยู่ห่างๆ	
3.	เศษแก้วแตก/ขวดแตก	เก็บออก/ทิ้งให้เป็นที่/แจ้งเพื่อนๆ	
4.	เดินสะดุดหินใต้น้ำ	สำรวจก่อนว่าปลอดภัย	
5.	จมน้ำ	ไม่ลงเล่นน้ำ/หลีกเลี่ยงบริเวณน้ำลึก	

จากนั้นเป็นอธิบายกระบวนการของกิจกรรม และบอกถึงวิธีการเก็บข้อมูลจากสัตว์จัดขนาดเล็กที่มีอยู่มากมายในแหล่งน้ำของชุมชน โดยแบ่งกลุ่ม ออกเป็น 4 กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มออกสำรวจสัตว์น้ำจัดขนาดเล็กในแหล่งน้ำ แล้วจดบันทึกว่าสำรวจพบสัตว์น้ำจัดขนาดเล็กระเภทใดบ้าง ตามคู่มือจำแนกสัตว์น้ำจัดขนาดเล็ก โดยแต่ละกลุ่มจะมีพี่เลี้ยงคอยดูแลผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างใกล้ชิด

อุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรม

1. คู่มือสัตว์น้ำจัดขนาด เล็ก ของมูลนิธิโลกสีเขียว เป็นคู่มือการเรียนรู้ของกิจกรรม
2. สวิงช้อนปลารูปทรงสี่เหลี่ยม ขนาด 5 นิ้ว ใช้สำหรับช้อนสัตว์น้ำขนาดเล็กในลำน้ำ
3. กะละมัง หรือถาดสีขาว ใช้แช่สัตว์น้ำขนาดเล็ก
4. ช้อนพลาสติกสีขาว
5. ถ้วยน้ำจิ้มสีขาว
6. แวนชวย
7. พู่กัน ใช้เขียนสัตว์น้ำขนาดเล็กๆ

ผลสรุปจากกิจกรรมพบว่า

ทีมนักสืบสายน้ำจึงใช้สัตว์น้ำจัดขนาดเล็กรเป็นเครื่องมือในการวัดคุณภาพน้ำได้เป็นอย่างดี วิธีการนี้ได้ใช้ในการเฝ้าระวังสายน้ำในชุมชนด้วยตัวเองได้ เป็นวิธีการที่ง่ายและเห็นผลที่ชัดเจน สัตว์น้ำจัดขนาดเล็กรเป็นดัชนีชี้วัดภาพที่บอกคุณภาพน้ำที่เชื่อถือได้ เพราะในธรรมชาติสัตว์เหล่านี้ต้องอาศัยออกซิเจนในการหายใจ ซึ่งสัตว์แต่ละชนิดใช้ออกซิเจนในปริมาณที่แตกต่างกัน และปริมาณออกซิเจน คือองค์ประกอบสำคัญที่ใช้เป็นตัวชี้วัดคุณภาพของแหล่งน้ำบริเวณนั้นได้ หากพื้นที่บริเวณใดที่มีปริมาณออกซิเจนละลายในน้ำสูง และว่าเป็นน้ำบริเวณนั้นสะอาดและคุณภาพดี

ความมหัศจรรย์ของสัตว์น้ำจัดคือ กลไกการปรับตัวให้อยู่ได้ในสภาวะน้ำที่มีออกซิเจนแตกต่างกัน อาทิ ตัวอ่อนแมลงเกาะหินที่อาศัยเหงือกข้างลำตัวในเพิ่มออกซิเจนในน้ำ แต่หากออกซิเจนลดน้อยลง พวกมันจะใช้ลำตัวโยกขึ้น-ลง (ท่าทางคล้ายคนวิดพื้น) เป็นวิธีการเพิ่มออกซิเจนให้มากขึ้น แต่ทว่าหากออกซิเจนลดน้อยลงจนถึงระดับหนึ่ง ความทนทานต่อการอยู่รอดของพวกมันก็อาจน้อยลงเรื่อยๆ จนไม่สามารถมีชีวิตอยู่รอดต่อไปได้ หรือไม่ก็เคลื่อนตัวเองออกไปอยู่ในที่ที่เหมาะสมกับสัตว์น้ำจัดประเภทนั้น

ผลการประเมินคุณภาพน้ำโดยใช้ตัวชี้วัดกลุ่มสัตว์น้ำจัดพบว่า แหล่งน้ำในลำน้ำแม่วังก็มีคุณภาพน้ำที่ดี มีความสะอาดของสายน้ำ สังเกตได้จากผู้เข้าร่วมกิจกรรมพบสัตว์จัดขนาดเล็กรที่

เป็นตัวบ่งชี้ความสะอาดของสายน้ำหลากหลายชนิด ซึ่งเกือบทุกชนิดพบอยู่ทั่วไปในบริเวณแก่งเกาะใหญ่

ภาพที่ 98 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนักสืบสายน้ำ

ผลอภิปรายแนวทางในการอนุรักษ์ลำน้ำของครูและผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ปัจจุบัน นโยบายกระทรวงศึกษาธิการและหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา ได้มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และเชื่อมโยงกับเรื่องใกล้ตัวในท้องถิ่นได้ นับเป็นแนวทางการศึกษาสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ความที่น้ำเป็นของใกล้ตัวและสำคัญกับชีวิต โรงเรียนในพื้นที่ จึงสามารถเชื่อมโยงเรื่องคุณภาพน้ำให้เข้ากับวิชาต่างๆ และกิจกรรมเสริมหลักสูตรอื่นๆ ได้ โดยไม่เป็นการเพิ่มภาระแก่โรงเรียนมากเกินไป และพร้อมที่จะให้การสนับสนุนให้คำปรึกษา ชุมชน ทำให้งานศึกษาและดูแลลำน้ำ มีความต่อเนื่องและยั่งยืนสืบไป

ด้วยกิจกรรมนี้ นักเรียนจะตระหนักว่า ตนสามารถเก็บข้อมูลในท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อมที่เชื่อถือได้เอง ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น นักเรียนจะรู้จักการใช้วิจารณ์ญาณประเมินเหตุและผลอย่างรอบคอบ และรู้จักระดมความคิดสร้างสรรค์ เพื่อหาแนวทางดูแลลำน้ำภายในชุมชนของตนเอง

โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน กิจกรรมสำรวจคุณภาพน้ำกิจกรรมนี้ ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมของสมาชิกในชุมชนเป็นสำคัญ ด้านหนึ่งนักเรียนจะได้รู้จักคุณค่าของผู้ใหญ่ในชุมชน และ ผู้เฒ่าผู้แก่ในท้องถิ่น ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิตและการดูแลลำน้ำ ในขณะที่เดียวกัน นักเรียนจะได้บอกเล่าถึงสิ่งที่ตน ได้เรียนรู้ต่อผู้ใหญ่ทำให้เกิดการสืบทอดเกิดการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ไปพร้อมกันด้วยเป็นการสร้างความสัมพันธ์รอยต่อระหว่างวัยไม่ให้มีช่องว่างมากเกินไป

กิจกรรมที่ 24   **กิจกรรมการทดลองท่องเที่ยว ครั้งที่ 1**

โดย นักศึกษา คณะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการโรงแรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จ. พิษณุโลก

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1.1 เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การนำเที่ยวของชุมชน และมัคคุเทศก์น้อย
- 1.2 เพื่อเสริมทักษะการเป็นนักสื่อความหมายทางธรรมชาติให้กับชุมชน
- 1.3 เพื่อให้เห็นภาพการทำงานของชุมชน ในการรองรับการท่องเที่ยวได้ และเตรียมพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขในการจัดการท่องเที่ยว
- 1.4 เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน ก่อนเปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวจริง

2. วิธีดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดการทดลองท่องเที่ยวในพื้นที่จริง โดยนักศึกษา คณะวิทยาการจัดการ สาขาวิชา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จ. พิษณุโลก จำนวน 10 คน
- 2.2 การนำพาผู้ทดลองท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่จริง และให้ทีมวิจัยปฏิบัติงานจริง ตามโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่วางไว้
- 2.3 นำข้อมูลที่ได้มาสรุปทบทเรียน และวางแผนในการจัดการท่องเที่ยว

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้าน
- 3.2 เจ้าหน้าที่ป่าไม้
- 3.3 พี่เลี้ยงโครงการ
- 3.4 เครือข่ายการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชน สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3.5 นักศึกษา คณะวิทยาการจัดการ สาขาวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จ. พิษณุโลก

4. วัน / สถานที่จัดกิจกรรม

วันที่ 2 ธันวาคม 2550 ณ แหล่งท่องเที่ยว และเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ที่กำหนดในโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

กิจกรรมการตลาดท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยนักศึกษา โปรแกรมวิชาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จ.พิษณุโลก รวมจำนวนผู้เข้าร่วมทดลอง 14 คน ทำให้ทีมวิจัยและชาวบ้านได้รู้จักการท่องเที่ยวมากขึ้นกว่าเดิม ก่อนหน้านั้นชาวบ้านเคยแต่จัดการกับแหล่งท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่เพียงอย่างเดียว รองรับนักท่องเที่ยวแบบไม่ได้มีการระบบ และเป็นขั้นตอน มีการจัดการเพียงแค່ผ่านๆ ไม่ได้เน้นหนักในการให้ข้อมูลของชุมชน หรือของดีที่อยู่ในพื้นที่ออกมาแนะนำเสนอ

ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่ที่ผ่านมาชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมเพียงคอยจัดที่จอดรถ และดูแลความเรียบร้อยภายในแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น นับจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้ามาทำให้ชุมชนรู้จักที่จะนำสิ่งที่เป็นของดีชุมชน และเรื่องราวต่างๆ ออกมาแนะนำเสนอให้ผู้สนใจได้รับรู้รับชม ตามสภาพพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่

ภาพที่ 99 การต้อนรับคณะนักศึกษา

สิ่งที่ได้จากการทดลอง คือประสบการณ์ที่สำคัญของทีมวิจัย ในการที่จะเตรียมตัวรองรับสิ่งใหม่ที่จะเกิดขึ้นในชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่จะทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพ และมีแนวคิดที่จะพัฒนาท้องถิ่น และตนเองให้มีประสิทธิภาพในสิ่งต่างๆ ไม่เพียงแต่เรื่องการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว

ภาพที่ 100 กิจกรรมการทดลองท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวครั้งนี้ได้รับความร่วมมือด้วยดี จากโรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์ ที่อนุญาตให้เยาวชนที่เข้าฝึกอบรมนักสื่อความหมาย (มัคคุเทศก์น้อย) จำนวน 12 คน เข้าร่วมกิจกรรมทดลองท่องเที่ยวด้วย เพราะโรงเรียนมองเห็นเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการพัฒนาชุมชน เยาวชนก็เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน กิจกรรมนี้จึงเหมือนการสร้างทักษะการพัฒนาตนเองของเยาวชน ซึ่งทางโรงเรียนเกาะแก้วอนุสรณ์ ก็ให้ความสำคัญและยินดีให้ความร่วมมือในทุกเรื่องที่เป็นการสร้างโอกาสให้เยาวชนและชุมชน

จากการทดลองท่องเที่ยวทีมวิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามจากผู้เข้ามาทดลองท่องเที่ยว โดยสรุปผลวิเคราะห์จากการทดลองนำเที่ยว (ในภาคผนวก)

ภาพที่ 101 การทดลองท่องเที่ยว ครั้งที่ 1

ในการทดลองท่องเที่ยวครั้งนี้ ทีมวิจัยชาวบ้านได้เรียนรู้กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวได้ระดับหนึ่ง โดยทุกคนสามารถทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้เป็นอย่างดี เพียงแต่ทีมวิจัยยังขาดประสบการณ์ในการเสริมสร้างทักษะและการจัดการอยู่พอสมควร การทดลองท่องเที่ยวในครั้งแรกนี้ ทำให้ทีมวิจัยชาวบ้านต้องนำข้อมูลการนำเสนอ และข้อแลกเปลี่ยนซักถามจากนักท่องเที่ยว มาปรับปรุงให้เหมาะสมกับพื้นที่ ตลอดจนข้อบกพร่องในเรื่องทักษะของทีมในการจัดการท่องเที่ยวของทีมวิจัย เพื่อให้สามารถรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

กิจกรรมที่ 25 เวทีสรุปบทเรียนการจัดการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ครั้งที่ 1 และการวางแผนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ครั้งที่ 2

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1.1 เพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่ทีมวิจัยในงานที่จะดำเนินงานปรับปรุงการดำเนินการ
- 1.2 เพื่อระดมแนวคิดและทบทวนแผนงานที่วางไว้ให้เข้าใจตรงกัน
- 1.3 เพื่อเป็นการแสดงความคิดเห็นในการจัดทดลองท่องเที่ยว
- 1.4 เพื่อสรุปบทเรียนการจัดการท่องเที่ยว
- 1.5 เพื่อสร้างแนวทางการดำเนินการในการทดลองท่องเที่ยวครั้งต่อไป

2. วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดการประชุมทีมวิจัย และชาวบ้าน ในประประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน
- 2.2 ประสานงานเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกทป) , ครูโรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์
- 2.3 นำเสนอผลสรุปบทเรียนในเวทีประชุม
- 2.4 แสดงความคิดเห็นของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.2 เจ้าหน้าที่ป่าไม้
- 3.3 ผู้แทนครูโรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์

4. สถานที่ในการจัดกิจกรรม

บริเวณ บ้านพัก นายชาติรี ชูจิตร หัวหน้าโครงการวิจัย

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

การสรุปบทเรียน การดำเนินการทดลองท่องเที่ยวที่ผ่านมา ทีมวิจัยพยายามที่จะขยายผลของกิจกรรมเพื่อให้ชุมชนในพื้นที่ได้รับทราบ และรับรู้ ถึงการดำเนินงานของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมต่างก็มีความคิดเห็นต่างกันไม่มาก เพราะทุกคนพอที่จะทราบเรื่องราวการท่องเที่ยวของชุมชนอยู่ก่อนแล้ว แต่ข้อสงสัยหลักที่ชาวบ้านพูดถึงมากที่สุด คือ จะเองบประมาณจากแหล่งใดมาช่วยหนุนเสริม ในการที่จะดำเนินการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเข้าชมหรือเรียนรู้ให้มากขึ้น ซึ่งทีมวิจัยได้ชี้แจงทำความเข้าใจกับชาวบ้านว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมองเรื่องความพร้อมของบุคลากรเป็นหลัก หากคนในชุมชนมีความพร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น เรื่องการพัฒนาสิ่งปลูกสร้างก็ไม่ใช่ว่าปัญหาเนื่องจากหน่วยงานที่จะให้การสนับสนุนจะมองเรื่องการบริหารจัดการที่ดีก่อน หากชุมชนมีความพร้อมในเรื่องการบริหารงาน สภาพพื้นที่อำนวยให้เกิดกิจกรรม ทรัพยากรมีจุดเด่น องค์ประกอบเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่หน่วยงานที่จะสนับสนุนมองเป็นอันดับต้นๆ

การทดลองท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ สิ่งหนึ่งที่จะบอกให้ชาวบ้านได้ทราบว่า ทีมวิจัย และผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินการเองได้ระดับหนึ่ง และทีมวิจัยเองก็ได้ข้อเสนอแนะจากกลุ่มที่เข้ามาทดลองท่องเที่ยวแล้ว

พอสมควร ข้อมูลเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องต้องมาช่วยกันระดมความคิดเห็น เพื่อสร้างแนวทางการแก้ไขปรับปรุงไปในทางที่ดีขึ้น

ประเด็นหลักที่ชวนคุยในเวทีประชุมชาวบ้าน

1. เรื่องข้าวห่อใบตอง ที่มีปริมาณค่อนข้างมากจนเกินไป ผู้ทดลองท่องเที่ยวบอกว่า เสียคาย ข้าวที่เหลือ
2. รถเกศตรที่เป็นพาหนะนำเที่ยว มีควันค่อนข้างมาก
3. เยาวชนที่เป็นนักสื่อความหมาย ทำหน้าที่ได้ดีมาก แต่ยังคงรวมกลุ่มกันเป็นกันอยู่ไม่ค่อยกระจาย
4. ทางขึ้นยอดเขาจากกบ ควรจัดพื้นที่พักเหนื่อยให้เป็นบริเวณเฉพาะจุด และให้มีเรื่องเล่าระหว่างพักเหนื่อย
5. ผลิตภัณฑ์จากมินต์ อยากให้มีป้ายแสดงวิธีการผลิตน้ำมันมินต์ และสถานที่จำหน่ายเป็นทางการ
6. ความเป็นกันเองของนักสื่อความหมายและชุมชนดีมาก
7. ข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือการให้องค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า เข้าร่วมทดลองท่องเที่ยวในครั้งต่อไป เพื่อจะได้รับทราบข้อมูลในพื้นที่

ประเด็นหลักที่ชวนพูดคุยสามารถนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขผลการดำเนินงาน เพื่อให้เหมาะสมกับรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชุมชนเรามีอยู่ โดยทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องจะประสานกับผู้ที่เข้าร่วมทดลองท่องเที่ยวในครั้งต่อไป เพื่อให้ทีมวิจัย กลุ่มเยาวชน และชาวบ้านได้ฝึกการทำหน้าที่ในแต่ละฝ่ายในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการทักษะและเพิ่มขีดความสามารถของตนเอง ตลอดจนสร้างความคุ้นเคยกับนักท่องเที่ยว

กิจกรรมที่ 26 เวทีการสังเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน

- 1.1 เพื่อเป็นการวางแผนและวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 1.2 เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการมีส่วนร่วมพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการท่องเที่ยว
- 1.3 เพื่อเป็นการบูรณาการเรียนการสอนของโรงเรียนและชุมชน โดยใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน
- 1.4 เพื่อเป็นการระดมความคิดจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในตำบลปางมะค่า

2. วิธีดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดเวทีประชุมการสังเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 2.2 นำเสนอข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โครงการวิจัยการศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 2.3 ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเชิญผู้บริหาร โรงเรียน , อุทยานแห่งชาติ , เจ้าหน้าที่ป่าไม้ , องค์กรบริหารส่วนตำบล , พี่เลี้ยงโครงการวิจัย และ สกว. เข้าร่วมเวทีสังเคราะห์

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.2 ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.3 ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์
- 3.4 สมาชิกองค์กรบริหารส่วนตำบลปางมะค่า หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 21
- 3.5 ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 21
- 3.6 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกบ)
- 3.7 หัวหน้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่วังก์ ที่ มว. 6 (ซับต้ามิ่ง)
- 3.8 เจ้าหน้าที่โครงการหลวง โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ โครงการ 2 บ้านปางมะนาว
- 3.9 เครือข่ายการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชน สกว.สำนักงานภาค
- 3.10 พี่เลี้ยงโครงการ
- 3.11 กลุ่มเยาวชนมัคคุเทศก์น้อย โรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์

ภาพที่ 102 เวทีการสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ผลของการดำเนินกิจกรรม

การจัดเวทีการสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นกิจกรรมงานวิจัยชุมชน เพื่อนำฐานข้อมูลสภาพพื้นที่ที่เอื้อต่อการทำกิจกรรมท่องเที่ยว และ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ผ่านกระบวนการวิจัยชุมชน ที่จะนำพาให้ชุมชนสามารถค้นหาคำตอบ ในสิ่งที่ชุมชนตั้งเป้าหมายและคาดหวังไว้ นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง โดยให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันวิเคราะห์บทเรียนที่ทีมวิจัยดำเนินการอยู่ และร่วมกันสังเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อนำไปปรับใช้ในงานหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

สรุปความคิดเห็นในเวทีสังเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์

ทางโรงเรียนเกาะแก้วอนุสรณ์ มีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง และพร้อมที่จะเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนที่อยู่ในความดูแลของโรงเรียน ได้เข้าร่วมเรียนรู้ในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นประสบการณ์ที่ดี นอกเหนือตำราเรียน เนื่องจากว่า เด็กและเยาวชนก็เป็นคนในหมู่บ้าน การที่ตัวเด็กและเยาวชน ได้ร่วมเรียนรู้กับชุมชนทำให้เกิดความสำนึกรักษ์ท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสร้างโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เข้าฝึกอบรบมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เพื่อเป็นการพัฒนาทักษะ และฝึกการนำเสนอเรื่องราวของตนเองได้ ซึ่งบางครั้งทางโรงเรียนไม่สามารถให้โอกาสเด็กและเยาวชนเหล่านี้ได้เต็ม ทางโรงเรียนเชื่อว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นการสร้างคนในชุมชนให้รู้จักคิดเป็นแก้ปัญหาเป็น และยังสามารถพัฒนาตนเองได้ดีได้ระดับหนึ่ง

ภาพที่ 103 การแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุม

- หัวหน้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่वंก ที่ มว. 6 (ซับต้ามิ่ง)

อุทยานแห่งชาติแม่वंก มีโครงการที่จะทำให้ชุมชนที่อยู่รอบแนวเขตอุทยานฯ ได้รู้จักการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกและความตระหนักของทรัพยากรป่าไม้ และการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างคุ้มค่า โดยที่ชุมชนไม่เข้าไปทำลาย หรือทำให้สูญหายไป การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นแนวทางที่ดีในการทำให้ป่าอยู่ได้ หากมีการจัดการได้อย่างมีระบบ ทั้งยังเป็นการสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชนรอบแนวเขตได้ สิ่งที่อุทยานฯ เป็นห่วง คือ ระบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ว่ามีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด ถ้าหากว่าชุมชนมีระบบการจัดการที่ดี โดยใช้กระบวนการวิจัยเข้าไปใช้ในการดำเนินงาน โอกาสที่ชุมชนจะเข้ามาบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ก็มีโอกาสสูง หากชุมชนสามารถจัดการได้จริงก็เปรียบเสมือนว่า เป็นผู้ที่แบ่งเบาภาระของอุทยานฯ ได้ส่วนหนึ่ง อุทยานฯ พร้อมทั้งจะให้โอกาสชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ด้วยความเต็มใจ

ภาพที่ 104 การนำเสนอข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- เจ้าหน้าที่โครงการหลวง โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ โครงการ 2 บ้านปางมะนาว

จากการข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่นำเสนอ ทำให้เห็นว่า ศักยภาพของพื้นที่กิจกรรมท่องเที่ยว มีความพร้อมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน สิ่งที่เป็นห่วงคือ คนในชุมชนมีความพร้อมมากน้อยเพียงไร เพราะชื่อก็บอกได้แล้วว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” คำว่า

โดยชุมชน ก็ต้องเน้นการทำงานที่มีชุมชนเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการกับกิจกรรมนั้นๆ ที่ชุมชนต้องการ กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเหมือนเครื่องมือชนิดหนึ่ง ที่ช่วยให้ชุมชนค้นคิดวิธีการที่จะทำให้งานหรือกิจกรรม ออกไปตามเป้าหมายของชุมชน รูปแบบของกิจกรรมที่นำเสนอ ถือได้ว่าน่าสนใจอย่างยิ่ง เพียงแต่กิจกรรมนั้นจะมีกระบวนการทำงานของชุมชนแฝงอยู่มากหรือน้อยเท่านั้น

- **ตัวแทนกลุ่มเยาวชนมัคคุเทศก์น้อย โรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์**

กลุ่มเยาวชนมัคคุเทศก์น้อย โรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์ มีความตั้งใจที่จะอยากที่จะร่วมเรียนรู้ และอยากที่จะพัฒนาทักษะของตนเอง ซึ่งความองค์ความรู้ต่างๆ มากมาย ได้เรียนจากประสบการณ์จริง เป็นความรู้นอกห้องเรียน เป็นสิ่งใหม่ที่โรงเรียนยังไม่เคยทำกิจกรรมประเภทนี้

ความรู้ที่กลุ่มเยาวชนได้รับมาจากกระบวนการวิจัยของชุมชน พวกเราจะนำองค์ความรู้เหล่านั้น ขยายผลสู่เพื่อนเยาวชนในโรงเรียนต่อไป ทางกลุ่มเยาวชนในโรงเรียนได้เคยปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาถึงการจัดตั้ง “ ชุมนุมมัคคุเทศก์น้อย ” ในโรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์อีกด้วย เพื่อให้เกิดแนวร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

ภาพที่ 105 การสรุปบทเรียนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เวทีการสังเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในครั้งนี้ ทำให้ทีมวิจัยชาวบ้านได้มองเห็นภาพที่หน่วยที่เกี่ยวข้องแสดงความคิดเห็น และเสนอแนวทางการนำไปปรับใช้ของการ

บริการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สิ่งทีทีมวิจัยตระหนักถึงมากที่สุด คือเรื่องการจัดการโดยคนในชุมชนต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยผู้เข้าร่วมประชุมจะแสดงแนวคิดเหมือนกันคือ เรื่องการจัดการ และคนในชุมชน สองประเด็นนี้ทีมวิจัยจะต้องนำมาร่วมกันคิด วางแผนการดำเนินงาน เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ลุล่วงด้วยดี

กิจกรรมที่ 27 การจัดทำศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน

- 1.1 เพื่อเป็นแหล่งศึกษาข้อมูลการท่องเที่ยวเบื้องต้นของชุมชน
- 1.2 เพื่อเป็นศูนย์การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. วิธีดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดประชุมการจัดเตรียมข้อมูล
- 2.2 การรวบรวมข้อมูลเพื่อเตรียมจัดทำแผ่นปิดประกาศที่ศูนย์ข้อมูล มอบหมายให้นาย ชาตรี ชูจิตร เป็นผู้รับผิดชอบ
- 2.3 การจัดสร้างศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ มอบหมายให้นาย ประเสริฐ แจ่มไทย นายพะยอม สมิเพชร นายเด่นชัย สุวรรณฉายา เป็น ผู้รับผิดชอบ โดยใช้วัสดุจากธรรมชาติ และไม้ไผ่
- 2.4 ประสานการเปิดศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นทางการ

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.2 ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.3 ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 21
- 3.4 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกทบ)

4. สถานที่ดำเนินการ

บริเวณหน้าถ้ำเก็บน้ำประปาหมู่บ้าน (สามแยกทางเข้าแก่งเกาะใหญ่) ต.ปางมะค่า

อ. ขามวรดักษบุรี จ.กำแพงเพชร

ผลที่ได้จากกิจกรรม

ผลการประชุมในการจัดทำศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ทีมวิจัยได้มีการวางแผนและร่วมกันระดมความคิดเห็นว่า จะสร้างเป็นรูปแบบอย่างไรดี โดยเสียค่าใช้จ่ายให้น้อยที่สุด และจะใช้สถานที่ใดจะทำเป็นศูนย์ข้อมูล จากกระบวนการวิจัยทำให้ทีมวิจัยได้รับรู้ว่าการจะทำกิจกรรมใด ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ การที่ได้พูดคุยกันก่อนที่จะปฏิบัติงาน ทีมวิจัยก็ได้ใช้กระบวนการวิจัยในการที่จะทำให้หาข้อสรุปได้อย่างลงตัวและเหมาะสมกับกิจกรรมที่จะดำเนินการ

ภาพที่ 106 ปลัดอำเภอ เปิดศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว

ข้อสรุปในการสร้างศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทีมวิจัยชาวบ้านได้กำหนดสถานที่ก่อสร้างที่ริมถนนสายหลักที่ผ่านหมู่บ้านไปยังตำบลปางมะค่า มีความเหมาะสมในด้านที่ทำเล เป็นจุดที่มีผู้คนมาก(ตรงข้ามร้านค้าในหมู่บ้าน) และสะดวกในการดูแลรักษา

ภาพที่ 107 ศูนย์ข้อมูลการทอเกี่ยวแก่งเกาะใหญ่

ภาพที่ 108 ผู้ที่สนใจเยี่ยมชม

วัสดุที่ใช้ในการสร้างศูนย์ข้อมูล เป็นสิ่งที่หาง่ายในหมู่บ้าน ซึ่งไม่ใฝ่ที่มวิชัยได้ ประสานขอใช้ไม้ไผ่จากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ สำหรับหุ้มคามุงหลังคาใช้เงินสาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้าน

สำหรับภาพป้ายแผนที่ และเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เพื่อความเข้าใจง่าย มอบหมายให้ ครูที่โรงเรียนบ้านเกาะแก้วเป็นผู้วาดให้ และแผ่นป้ายข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ มอบหมายให้ หัวหน้าโครงการวิจัยเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน

งานทั้งหมด ได้มีการมอบหมายให้ทีมวิจัย และผู้ที่เกี่ยวข้อง ช่วยกันทำช่วยกันคิดช่วยกัน สร้างศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นแหล่งข้อมูลเบื้องต้นให้ผู้ที่สนใจได้เรียนรู้

วันเปิดศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว ทีมวิจัย ได้อาศัยโอกาส วันที่มีการทดลองท่องเที่ยว ครั้งที่ 2 โดยทีมวิจัยได้เรียนเชิญนายอำเภอชาณุวรลักษบุรี (ท่านนายอำเภอมอบหมายให้ ปลัดอำเภอ มาแทน) มาเป็นประธานเปิดศูนย์ข้อมูล พร้อมทั้งแขกผู้มีเกียรติหลายท่าน โดยในวันนั้นมีผู้ร่วม กิจกรรมการทดลองท่องเที่ยวมาก ทำให้ผู้เข้าร่วมงานได้เข้าไปแวะชมศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว ได้ ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของแหล่งท่องเที่ยวก่อนเข้าทดลองท่องเที่ยวจริง

กิจกรรมที่ 28 กิจกรรมการทดลองท่องเที่ยว ครั้งที่ 2

โดย เครือข่ายนักวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและการโรงแรม ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนอำเภอชาณุวรลักษบุรี สำนักงานท่องเที่ยว กีฬา จังหวัดกำแพงเพชร และองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1.1 เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การนำเที่ยวของชุมชน และมัคคุเทศก์น้อย
- 1.2 เพื่อเสริมทักษะการเป็นนักสื่อความหมายทางธรรมชาติให้กับชุมชน
- 1.3 เพื่อให้เห็นภาพการทำงาน of ชุมชน ในการรองรับการท่องเที่ยวได้ และเตรียมพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขในการจัดการท่องเที่ยว
- 1.4 เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน ก่อนเปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวจริง

2. วิธีดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดการทดลองท่องเที่ยวในพื้นที่จริง โดย เครือข่ายนักวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภาคเหนือ , ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและการโรงแรม , ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน อำเภอชาณุวรลักษบุรี , สำนักงานท่องเที่ยว กีฬา จังหวัดกำแพงเพชร , องค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า

- 2.2 การนำพาผู้ทดลองท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่จริง และให้ทีมวิจัยปฏิบัติงานจริง ตามโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่วางไว้
- 2.3 นำข้อมูลที่ได้มาสรุปทบทวน และวางแผนในการจัดการท่องเที่ยว

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้าน
- 3.2 เจ้าหน้าที่ป่าไม้
- 3.3 พี่เลี้ยงโครงการ
- 3.4 เครือข่ายการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชน สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 3.5 อุทยานแห่งชาติแม่เงา
- 3.6 เครือข่ายนักวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ
- 3.7 ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและการโรงแรม
- 3.8 นักศึกษาศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอชาณุวรลักษบุรี
- 3.9 สำนักงานท่องเที่ยว กีฬา จังหวัดกำแพงเพชร
- 3.10 องค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า
- 3.11 โรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์
- 3.12 ชมรมจักรยานนครสวรรค์

4. วัน / สถานที่จัดกิจกรรม

วันที่ 17 มกราคม 2551

แหล่งท่องเที่ยว และเส้นทางศึกษารธรรมชาติ ที่กำหนดในโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่

ผลที่ได้จากกิจกรรม

กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ครั้งที่ 2 ได้รับความสนใจเป็นจำนวนมาก เนื่องจากทีมวิจัยได้ประสานงานขอความร่วมมือจากหน่วยงาน และองค์กรเอกชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะนำผลการทดลองท่องเที่ยว มาปรับใช้ก่อนที่ทีมวิจัย และชาวบ้าน จะเริ่มทำการเปิดใช้จริง ในการทดลองท่องเที่ยวครั้งที่ 2 มีผู้เข้าร่วมทดลองท่องเที่ยว จำนวน 45 คน

สิ่งที่ได้จากการทดลอง คือประสบการณ์ที่สำคัญของทีมวิจัย ในการที่จะเตรียมตัวรองรับสิ่งใหม่ที่จะเกิดขึ้นในชุมชน

ภาพที่ 109 ยานพาหนะการทดลองท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่

ภาพที่ 110 การสื่อความหมายทางธรรมชาติ

ภาพที่ 111 การทดลองท่องเที่ยว ครั้งที่ 2

การทดลองท่องเที่ยวครั้งที่ 2 **นักร้องความหมาย (มักคุเทศก์น้อย)** จากโรงเรียนบ้านเกาะแก้ว **อนุสรณ์ จำนวน 10 คน** เข้าร่วมกิจกรรมทดลองท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนเหมือนกับครั้งแรก เพราะโรงเรียนอยากที่จะสร้างเยาวชนของชุมชน ให้มีคุณภาพ รวมถึงการได้เรียนควบคู่ไปกับชุมชนจากการทดลองท่องเที่ยวที่มวิชัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามจากผู้เข้ามาทดลองท่องเที่ยว โดยสรุปผลวิเคราะห์จากการทดลองนำเที่ยว (รายละเอียดในภาคผนวก)

สรุปกิจกรรม

กิจกรรมการทดลองท่องเที่ยวในครั้งที่ 2 เป็นประสบการณ์ทำงานของทีมวิชัยชาวบ้านได้อย่างดี ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานในด้านการท่องเที่ยวเกือบทั้งสิ้น ข้อมูลที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมซึ่งเป็นฐานข้อมูลอย่างดี ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวลักษณะท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่ และใกล้เคียงรู้สึกตื่นตัวกับการทดลองท่องเที่ยวในครั้งนี้ เนื่องจากเป็นคณะท่องเที่ยวที่มาจากหลากหลายองค์กร มีหน่วยงานราชการเข้าร่วมหลายหน่วยงาน ทำให้ทีมวิชัยและชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมรู้สึกตื่นตัวเกรงว่าจะทำหน้าที่ได้ไม่ดีพอในตอนแรก แต่เมื่อสถานการณ์ของการทำงานท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้ทีมวิชัยและชาวบ้านที่เข้ามาเกี่ยวข้องทำงานเองได้โดยอัตโนมัติ ตามแผนงานที่วางไว้ และผลจากการปรับปรุงการทดลองท่องเที่ยวครั้งที่ผ่านมา

กิจกรรมที่ 29 ประชุมนำเสนอผลงานวิจัย

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน

- 1.1 เพื่อนำเสนอผลงานของการวิจัยและคืนข้อมูล โครงการสู่ชุมชน
- 1.2 เพื่อเชื่อมประสานภาคีที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 1.3 เพื่อนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวชุมชนสู่แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัดกำแพงเพชร
- 1.4 เพื่อนำเสนอศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและแพร่หลายมากขึ้น

2. วิธีดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดเวทีประชุมการสังเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- 2.2 นำเสนอข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โครงการวิจัยการศึกษาศัภษาพหุชนเพื่อการจัดการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 2.3 ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเชิญผู้บริหาร โรงเรียน , อุทยานแห่งชาติ , เจ้าหน้าที่
ป่าไม้ , องค์การบริหารส่วนตำบล , พี่เลี้ยงโครงการวิจัย และ สกว. เข้าร่วมเวทีสังเคราะห์

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.2 นายกองค้การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า
- 3.3 ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยว กีฬา จังหวัดกำแพงเพชร
- 3.4 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า
- 3.5 เครือข่ายนักวิจัยภาคเหนือ
- 3.6 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกบ)
- 3.7 หัวหน้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่वंกั ที่ มว. 6 (ซับต้ามิ่ง)
- 3.8 พี่เลี้ยงโครงการ
- 3.9 สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน สกว.
- 3.10 กลุ่มเยาวชนมัคคุเทศก์น้อย /ครู โรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์
- 3.11 ผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

4. วัน / สถานที่ในการจัดการประชุม

วันที่ 27 มีนาคม 2551

ห้องประชุมซุ่มกอ ชั้น 4 ศาลากลางจังหวัดกำแพงเพชร อ.เมือง จ.กำแพงเพชร

ผลของการดำเนินกิจกรรม

การนำเสนอสิ่งที่ชุมชนได้ร่วมกันคิดร่วมกันวางแผน และร่วมกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนกับนักท่องเที่ยว ให้แก่ส่วนราชการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้ได้รับทราบข้อมูลเรื่องราวของดีในชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ทุกฝ่ายร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมชุมชนต่อไป

ทีมวิจัยชุมชนได้นำเสนอข้อมูลต่างๆมาเติมเต็มเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หัวใจหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ก็คือการสร้างโอกาสในการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเจ้าเจ้าของระหว่างเจ้าบ้านกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวในเชิงศึกษาเรียนรู้ ที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนต่อชุมชนและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน

ภาพที่ 113 นายถาวร เฉิดพันธ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร ให้เกียรติเป็นประธานเปิดการประชุม

ในเวทีการนำเสนอ ได้รับเกียรติอย่างสูง จาก ท่านรองผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร นาย ถาวร เฉิดพันธ์ มาเป็นประธานเปิดเวทีนำเสนอโครงการวิจัย พร้อมทั้งยังรับฟังข้อมูลการนำเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และร่วมแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์กับทีมวิจัย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการที่จะขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้บรรลุเป้าหมาย

บทสรุปที่ท่านรองผู้ว่าฯ ได้แนะนำ คือเรื่องการร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ซึ่งทราบว่าหมู่บ้านแก่งเกาะใหญ่ มีพื้นที่ติดกับแนวเขตอุทยานฯ จึงอยากให้ทุกคนในชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้และอื่นๆ ให้ใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นอย่างคุ้มค่าและใช้ให้เป็น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็เป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะทำให้ทรัพยากรของชุมชนอยู่ได้อย่างยั่งยืน หากทุกฝ่ายร่วมมือร่วมใจกันสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ ทางจังหวัดกำแพงเพชรก็พร้อมที่จะประสานงานและสนับสนุนกิจกรรมชุมชนที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ภาพที่ 114 การประชุมนำเสนอผลงานวิจัย

ข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมประชุม

- อยากให้เพิ่ม หรือหากิจกรรมอื่นๆ แทรกใน โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ควรมีการปรับปรุงสภาพพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวแก่เกาะใหญ่ให้มากกว่านี้ เพื่อเป็นขายจุดของการท่องเที่ยว
- สำนักงานท่องเที่ยว กีฬา จังหวัดกำแพงเพชร พร้อมที่จะให้การสนับสนุนกิจกรรมชุมชน และพร้อมที่จะนำข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวนำเสนอให้บุคคลภายนอกได้รับรู้
- ควรมีการเชิญ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดกำแพงเพชร ออกไปที่แหล่งท่องเที่ยวแก่เกาะใหญ่ เพื่อร่วมกันวางแผนทางการพัฒนาในด้านโครงสร้างพื้นฐานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า เพื่อความสมบูรณ์ของแหล่งท่องเที่ยวที่จะรองรับนักท่องเที่ยวในอนาคต
- ประสานงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแก่เกาะใหญ่ ทั้งระบบ และร่วมกันวางแผนทางการพัฒนาร่วมกัน โดยมองถึงความเป็นได้และความเหมาะสมของพื้นที่

- มีข้อเสนอในเรื่องรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรมีการวางแผนการท่องเที่ยวเป็น 2 แบบ คือ แบบผจญภัย และแบบรักษารธรรมชาติ
- สินค้า OTOP ของแหล่งท่องเที่ยวยังคงต้องได้รับการพัฒนา และส่งเสริม อยากให้องค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่าช่วยเข้าไปดูแลในส่วนนี้ เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

ภาพที่ 115 การประชุมเวทีนำเสนอผลงานวิจัย

จากการข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่นำเสนอ ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้เห็นศักยภาพของพื้นที่ กิจกรรมท่องเที่ยว การมีส่วนร่วม และการจัดการของชุมชน ซึ่งชุมชนมีความพร้อมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ระดับหนึ่ง สิ่งที่ชุมชนต้องการหลังจากโครงการวิจัยเสร็จสิ้นแล้ว คือ แรงสนับสนุนที่จะช่วยเกื้อหนุนให้ชุมชนดำเนินกิจกรรมชุมชนให้บรรลุเป้าหมายของชุมชน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า ที่เป็นหน่วยงานของรัฐที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด

การให้โอกาสชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญอย่างมาก สำหรับชุมชนที่มีความพร้อม การท่องเที่ยวโดยชุมชนถือเป็นทางเลือกของชุมชนในพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน การใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการค้นหาคำตอบที่ชุมชนอยากรู้ อยากให้เป็นไปตามเป้าหมายของชุมชน ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ เกิดแนวทางการทำงาน และปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง โดยกระบวนการวิจัยทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น มีการเก็บเกี่ยวประสบการณ์การทำงาน กล้าแสดงออกมากขึ้น มีส่วนร่วมในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

ทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนั้น ชุมชนมีความพร้อมที่จะรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ในรูปแบบของ
ชมรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ สามารถบริหารจัดการได้เอง

กิจกรรมที่ 30 การประชุมสรุปรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่

1. วัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน

- 1.1 เพื่อสรุปบทเรียนที่ได้จากงานวิจัยระยะที่ 2
- 1.2 เพื่อได้แนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 1.3 เพื่อประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขยายผลงานวิจัยหลังปิดโครงการ

2. วิธีดำเนินกิจกรรม

- 2.1 จัดเวทีสรุปบทเรียน โดยแจ้งให้ทีมวิจัยชาวบ้านทุกคนให้เข้าร่วมประชุม
- 2.2 เชิญส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุม มอบหมายให้ นายชาติรี ชูจิตร และนาย ประเสริฐ แจ่มไทย เป็นผู้ประสานงาน
- 2.3 การจัดตั้งกลุ่มเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น โดยใช้เวทีการประชุมประจำเดือนของ หมู่บ้าน โดยแจ้งประสานงานไปที่ผู้ใหญ่บ้าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 3.1 ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่
- 3.2 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกบ)
- 3.3 หัวหน้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่वंก ที่ มว. 6 (ซับต้ามิ่ง)
- 3.4 ส.อบต.หมู่ที่ 21
- 3.5 ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่

4. วัน / สถานที่ในการจัดการประชุม

วันที่ 7 เมษายน 2551

อาคารอเนกประสงค์ หมู่ที่ 21 ต.ปางมะค่า อ.ขามเฒ่า จ.กำแพงเพชร

ผลของการดำเนินกิจกรรม

การประชุมเวทีสรุปบทเรียนงานวิจัยนับว่าเป็นกิจกรรมงานวิจัยที่สำคัญของโครงการวิจัย เป็นเวทีที่ทีมวิจัยชาวบ้านจะต้องนำเสนองานวิจัยให้แก่ชุมชน ได้รับรู้และรับทราบ เนื่องจากกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะปิดโครงการวิจัย ในเร็วๆ นี้ ทีมวิจัยได้แจ้งประสานไปยังผู้ใหญ่บ้าน เพื่อขอร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านพร้อมกัน เนื่องจากในวันที่ประชุมหมู่บ้านจะมีชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่เข้าร่วมประชุมกันมาก ทีมวิจัยจึงอาศัยโอกาสดังกล่าวเพื่อขยายผล และนำเสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวให้ที่ประชุมได้รับทราบ การประชุมในครั้งนี้ได้เชิญเจ้าหน้าที่ป่าไม้, ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่าเข้าร่วมประชุมเพื่อทราบแนวทางการทำงานร่วมกันกับชุมชน

หัวหน้าโครงการได้นำข้อมูลในการดำเนินงานวิจัย ตั้งแต่เริ่มแรกของงานวิจัยให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้ทราบถึงทิศทางการทำงานของทีมวิจัย ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จุดประสงค์แรกที่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้ามาในพื้นที่ ต้องการให้ชุมชนได้มีความสำนึกรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตนเอง แต่ในสิ่งเหล่านั้นมีแหล่งเรียนรู้ที่น่าสนใจมากมาย ชุมชนสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนได้

ส่วนที่ 5

ผลการดำเนินงาน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่

แต่ก่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะเข้าพื้นที่ กระบวนการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านมา ต้องยอมรับว่ายังไม่เป็นระบบ เป็นการจัดการในแบบชาวบ้าน ไม่มีใครมาให้แนวทางในการทำงาน มุ่งเน้นการจัดการท่องเที่ยวที่แก่งเกาะใหญ่เพียงแหล่งเดียว และการจัดการก็เพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น (เฉพาะเทศกาลสงกรานต์) ไม่ได้เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในพื้นที่ป่าชุมชน เช่น น้ำตกซับหน้าผา , ยอดเขาจอกกบ , หรือแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนที่มีอยู่มากมาย ซึ่งชาวบ้านทุกคนบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า “ ใครจะมาเที่ยวในป่ามีแต่ป่ารกชัฏอย่างนี้ ” เป็นคำพูดที่ได้ยินเสมอ เมื่อมีชาวบ้านพูดคุยเรื่องการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

กระบวนการเรียนของชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่มีผลทำให้ชาวบ้าน เริ่มค้นหาตนเองเจอ โดยเจตนาชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ให้ความสำคัญของป่าไม้ในพื้นที่อยู่ระดับหนึ่งแล้ว การค้นพบตนเองทำให้ชาวบ้าน ได้เรียนรู้สิ่งที่ตนเองมองเห็นอยู่ทุกวัน เคยได้สัมผัสอยู่ทุกวัน เคยผ่านตาอยู่ ว่าสามารถนำมาเป็นประโยชน์แก่ชุมชนได้อย่างที่ชุมชนเองก็คาดไม่ถึง กระบวนการวิจัยทำให้ทีมวิจัยได้มีการพัฒนาตนเองได้ระดับหนึ่ง จากชาวบ้านธรรมดาคนหนึ่ง ที่ชีวิตประจำวันทำแต่กิจกรรมประจำวันในเรื่องการทำมาหากิน มาเป็นคนที่สามารถนำเสนอเรื่องราวในพื้นที่ของตนเองได้ ถึงแม้ขณะนี้ประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยวยังน้อยอยู่ แต่งานวิจัยชาวบ้านทำให้ทีมวิจัยและชาวบ้านรู้สึกมั่นใจว่าตนเองต้องทำได้ เนื่องจากขณะที่กระบวนการวิจัยกำลังขับเคลื่อน ทีมวิจัยได้มีโอกาสไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบลักษณะภูมิประเทศ และทรัพยากรธรรมชาติแล้ว หมู่บ้านแก่งเกาะใหญ่มีความพร้อม และได้เปรียบกว่าที่ทีมวิจัยได้ไปดูงาน แต่สิ่งหนึ่งที่ชุมชนที่ประสบผลสำเร็จได้ด้วยดีนั้น คือ เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแกนหลักในการจัดการท่องเที่ยว เมื่อชุมชนพร้อม พื้นที่พร้อม กระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนก็จะได้รับ

ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน สิ่งสำคัญที่ชุมชนไม่อาจมองข้ามอย่างยิ่ง คือเรื่องการรอนักท่องเที่ยวที่อาจจะสร้างผลกระทบกับชุมชนในอนาคต สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ชุมชนต้องนำวิธีการที่ได้จากกระบวนการวิจัยได้ใช้ให้เกิดประโยชน์ ในการแก้ไขปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยว ให้มีประสิทธิภาพตามที่ชาวบ้านบ้านแก่งเกาะใหญ่ได้เรียนรู้ และมีประสบการณ์ในการทำงาน เพื่อเป็นไปตามเป้าหมายสูงสุดที่ตนเองและชุมชนตั้งไว้

องค์ความรู้และศักยภาพชุมชน

ข้อมูลสภาพพื้นที่

แก่งเกาะใหญ่ เป็นหมู่บ้านเล็กๆ อยู่ท่ามกลางขุนเขาและป่าไม้ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ เป็นหมู่บ้านหนึ่งใน 24 หมู่บ้านของตำบลปางมะค่า อำเภอลำปางบุรี จังหวัดกำแพงเพชร อยู่ห่างทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดกำแพงเพชร ระยะทางประมาณ 120 กิโลเมตร ทิศตะวันตกของหมู่บ้านติดกับแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ทิศใต้ติดกับลำน้ำแม่วงก์ ซึ่งเป็นแนวแบ่งเขตรอยต่อระหว่างจังหวัดกำแพงเพชรกับจังหวัดนครสวรรค์ เป็นแหล่งน้ำที่สำคัญที่ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภคและด้านเกษตรกรรม มีเนื้อที่ประมาณ 3,560 ไร่ (6 ตารางกิโลเมตร) สภาพพื้นที่ทั่วไปค่อนข้างแล้ง สิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านรายล้อมด้วยเทือกเขาขนาดใหญ่ โดยเฉพาะทิศตะวันตกเป็นแนวเทือกเขาถนนธงชัย ที่ทอดตัวยาวตั้งแต่ภาคเหนือตอนบน จนถึงภาคใต้ตอนบนของไทย ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะกระจายตามที่ทำกินของตนเอง ส่วนใหญ่จะอยู่กันเป็นกลุ่มเรียกตามลักษณะสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ อาทิ กลุ่มเกาะใหญ่ กลุ่มสามแยก กลุ่มยางงาม และกลุ่มป่าแดง

ชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ เดิมเป็นส่วนหนึ่งของบ้านเกาะแก้ว หมู่ที่ 6 โดยแยกตัวออกมาจัดตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่ เมื่อประมาณต้นเดือนมิถุนายน 2543 โดยใช้ชื่อว่า บ้านใหม่ธงชัย แต่ชื่อยังกล่าวไม่เป็นชื่อที่ต้องการของชาวบ้าน เนื่องจากขั้นตอนการทำเรื่องขอแยกหมู่บ้านกระทำโดยกลุ่มคนกลุ่มเดียว ไม่ได้เป็นความต้องการของชุมชนส่วนใหญ่ และไม่มีการลงมติในที่ประชุมของหมู่บ้าน กลุ่มชาวบ้าน และผู้นำหมู่บ้าน จึงได้ทำเรื่องขอเปลี่ยนชื่อหมู่บ้าน เป็นบ้านแก่งเกาะใหญ่ ซึ่งเรียกตามสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไป โดยมีนายพัชรินทร์ สุวรรณวงศ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก (พ.ศ. 2543 – 2548) ปัจจุบันบ้านแก่งเกาะใหญ่ มีนายประเสริฐ แจ่มไทย เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ภาพที่ 2 ลักษณะสภาพพื้นที่ภายในหมู่บ้าน

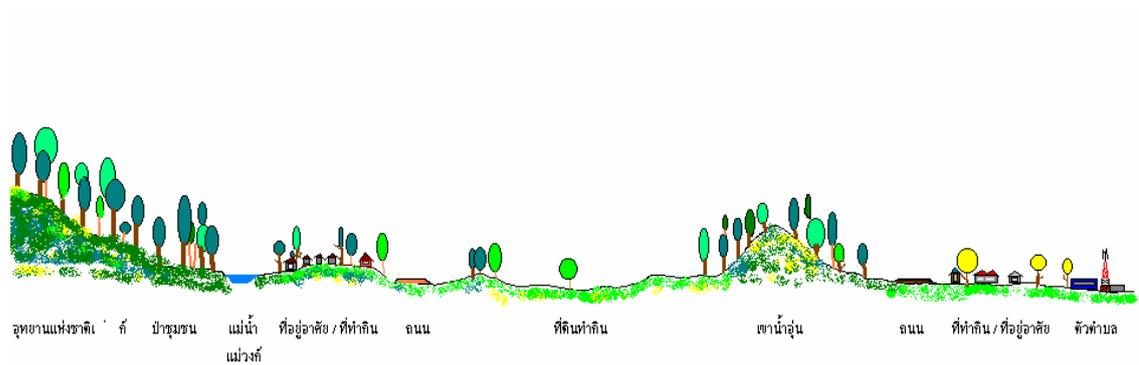
ลักษณะภูมิประเทศ

ด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้านแก่งเกาะใหญ่ เป็นพื้นที่ของป่าไม้เบญจพรรณ ป่าเต็งรัง เนื้อที่ประมาณ 2,100 ไร่ เป็นแนวกันชน (Buffer Zone) ก่อนถึงเขตป่าอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ด้านทิศใต้ติดลำน้ำแม่วงก์ ซึ่งเป็นแนวแบ่งเขตจังหวัดกำแพงเพชรกับจังหวัดนครสวรรค์ ลักษณะพื้นที่ทั่วไปเป็นพื้นที่ราบสูงต่ำสลับกัน เป็นที่ดอนประมาณ 67 % ของพื้นที่ โดยมีพื้นที่ราบเล็กน้อย ส่วนใหญ่จะอยู่ตามแอ่งล่งน้ำตามส่วนล่างของพื้นที่ดอน ทิศใต้ของหมู่บ้านมีลำน้ำแม่วงก์ไหลผ่าน ซึ่งเป็นแนวแบ่งเขตจังหวัด

- พื้นที่ราบ (สำหรับทำนา) โดยประมาณร้อยละ 3
- พื้นที่ดอน (สำหรับทำไร่) โดยประมาณร้อยละ 67
- พื้นที่ป่าไม้ โดยประมาณร้อยละ 30

สภาพพื้นที่ เป็นดินร่วนหรือดินร่วนปนทรายละเอียด ส่วนดินชั้นล่างเป็นหินและก้อนกรวด มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างต่ำ ลักษณะดินมีการทับถมเป็นชั้น ๆ สันนิษฐานว่า เมื่อก่อน

บริเวณแห่งนี้มีกระแสน้ำไหลผ่านอย่างรุนแรง ทำให้เกิดการทับถมของชั้นดินที่มีมวลหินต่างชนิดปนกันอยู่ จนสามารถมองเห็นได้ชัด

ภาพตัดขวาง หมู่บ้านแก่งเกาะใหญ่
หมู่ที่ 21 ต. ปางมะค่า อ. ขาวขวรัลภัญญ์ จ. กำแพงเพชร

ภาพที่ 3 ภาพตัดขวาง ของบ้านแก่งเกาะใหญ่

ภาพที่ 4 แหล่งที่มาของชื่อ เกาะใหญ่

มาของชื่อ **แก่งเกาะใหญ่** เรียกตามลักษณะพื้นดินขนาดใหญ่กลางลำน้ำแม่वंงก์ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน (อยู่เหนือขึ้นไปจากสถานที่ท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่) เป็นเกาะพื้นดินมีลักษณะคล้ายฝักกล้วยลันเตา ความยาวประมาณ 1,200 เมตร ความกว้างโดยเฉลี่ย 250 เมตร เนื้อที่ 187 ไร่ ทอดตัวขวางตามแนวยาวของลำน้ำแม่वंงก์ ปัจจุบันมีสภาพเป็นทุ่งหญ้า ไม่ค่อยมีต้นไม้ จุดเด่นอยู่ที่ส่วนปลายเกาะใหญ่ ด้านทิศใต้มีลักษณะเป็นแก่งหินขนาดใหญ่น้อยทอดตัวขวางลำน้ำแม่वंงก์เป็นบริเวณกว้าง ทำให้เกิดเกาะแก่งหิน กระแสน้ำไหลลงไปตามโขดหิน มีลักษณะสวยงามตามธรรมชาติ เรียกตามลักษณะพื้นที่ น้ำตกแก่งเกาะใหญ่

ที่ตั้ง และอาณาเขต

บ้านแก่งเกาะใหญ่ อยู่ในเขตตำบลปางมะค่า อำเภอลำปาง จังหวัดกำแพงเพชร อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดกำแพงเพชร ระยะทางประมาณ 120 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอลำปาง ระยะทาง 65 กิโลเมตร เนื้อที่ 3,560 ไร่ (6 ตารางกิโลเมตร)

ทิศเหนือ	จรดหมู่ที่ 16 บ้านศรีเกษตรพัฒนา และหมู่ที่ 17 บ้านทรัพย์เจริญ
ทิศตะวันออก	จรดหมู่ที่ 19 บ้านศรีสมบูรณ์
ทิศใต้	จรดหมู่ที่ 24 บ้านใหม่แม่เฒ่า ตำบลแม่เลย์ อำเภอแม่वंงก์ จังหวัดนครสวรรค์ มีลำน้ำแม่वंงก์ เป็นแนวเขตแบ่งจังหวัดกำแพงเพชรกับจังหวัด นครสวรรค์
ทิศตะวันตก	จรดแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่वंงก์

การเดินทาง

จากสี่แยกสลกบาตร มุ่งหน้าทางทิศตะวันตกไปตาม ทางหลวงหมายเลข 1112 สายวังปลาอ้าว - สลกบาตร ระยะทาง 39 กม. และ จากวังปลาอ้าวเดินทางไปตามถนนทางหลวงชนบทหมายเลข 3040 สายวังปลาอ้าว – เกาะแก้ว ระยะทาง 11 กม. ถึงบ้านแก่งเกาะใหญ่

ข้อมูลประชากร

ชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ส่วนใหญ่จะย้ายถิ่นมาจากที่อื่น จากการเก็บข้อมูลพบว่า คนในชุมชนแก่งเกาะใหญ่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่ย้ายถิ่นมาจากทางภาคกลาง เช่น ชัยนาท อุทัยธานี นครสวรรค์ และพิจิตร อีกส่วนหนึ่งมาจากทางภาคอีสาน เช่น ขอนแก่น ชัยภูมิ และนครราชสีมา จึงค่อนข้างเป็นชุมชนที่หลากหลายด้านวัฒนธรรม ประเพณี เนื่องจากความหลากหลายของแหล่งที่มาของแต่ละคน สังคมชุมชนของบ้านแก่งเกาะใหญ่เป็นแบบสังคมเครือญาติ แม้จะไม่ได้มาจากถิ่นที่อยู่เดียวกัน ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยพึ่งพากัน ดูแลซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนรวม

การปลูกสร้างบ้านของชุมชน ส่วนใหญ่ปลูกสร้างตามที่ดินของตนเองและอยู่รวมกันเป็นกลุ่มในสังคมเครือญาติ มีประชากรทั้งหมด 162 ครัวเรือน เป็นชาย 353 คน และเป็นหญิง 319 คน รวม 672 คน (ข้อมูลจาก อบต.ปางมะค่า 1 ตุลาคม 2548) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก พืชที่นิยมปลูกกันมากในพื้นที่ ได้แก่ มันสำปะหลัง ข้าวโพด และข้าว พื้นที่บางส่วนก็ทำสวนส้มโอ ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำ คนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างยากจน หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตทางเกษตรแล้ว คนในชุมชนส่วนใหญ่จะเข้าไปทำงานก่อสร้างในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง

ข้อมูลด้านสาธารณสุข

สถานีอนามัยบ้านเกาะแก้ว ให้บริการด้านสาธารณสุขครอบคลุมพื้นที่ 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 6 บ้านเกาะแก้ว , หมู่ที่ 16 บ้านศรีเกษตรพัฒนา , หมู่ที่ 14 บ้านทรัพย์เจริญ และหมู่ที่ 21 บ้านแก่งเกาะใหญ่ มีผู้ใช้บริการด้านสาธารณสุขโดยเฉลี่ยประมาณ 25 คนต่อวัน โดยโรคที่พบบ่อย ซึ่งคนในชุมชนเจ็บป่วยมากที่สุดได้แก่ โรคไข้หวัด , โรคทางเดินหายใจ , โรคทางเดินอาหาร และโรคกระดูกและระบบกล้ามเนื้อ หากมีอาการที่เกินกว่าจะรักษาได้ ทางสถานีอนามัยจะส่งตัวผู้ป่วยไปยังโรงพยาบาลฉะเชิงเทรา ระยะทาง 65 กิโลเมตร โดยส่วนใหญ่คนในชุมชนไม่ค่อยให้ความสนใจในเรื่องสุขภาพอนามัย และเอาใจใส่ในสุขภาพของตนเท่าที่ควร เนื่องจากวิถีชีวิตในชนบทจะมุ่งเน้นเรื่องการประกอบอาชีพ มุ่งแต่การทำงานเพื่อเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นหลัก บนพื้นฐานของความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายตามธรรมชาติของสังคมชนบท เรื่องสุขภาพอนามัยจึงเป็นที่ชุมชนในสังคมชนบทไม่ค่อยให้ความสำคัญเท่าที่ควร

เมื่อประมาณต้นปี 2547 สถานการณ์ โรคไข้หวัดนกค่อนข้างรุนแรงในพื้นที่ พบผู้ติดเชื้อไข้หวัดนกแรกของประเทศไทย ในหมู่บ้านศรีสมบูรณ์ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ข้างเคียง มีผลทำให้กระทรวงสาธารณสุขประกาศเป็นพื้นที่สีแดง ซึ่งจะต้องมีการทำลายสัตว์ปีกทั้งหมดในรัศมี 5 กิโลเมตร จากจุดที่พบผู้ติดเชื้อ หมู่บ้านแก่งเกาะใหญ่เป็นพื้นที่ต้องเฝ้าระวังเชื้อไข้หวัดนกในสถานการณ์เดียวกัน โดยการควบคุมของสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งเหตุการณ์นั้นคน

ในชุมชนได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทำตามคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่อย่างเคร่งครัด มีการรายงานสถานการณ์และร่วมกันเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง

จากเหตุการณ์ดังกล่าวมีผลทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชน ให้ความสำคัญในเรื่องสุขภาพของตนเองได้อีกระดับหนึ่ง ซึ่งสถานีนอนามัยบ้านเกาะแก้ว อยากให้คนในชุมชนดำรงชีวิตในการประกอบอาชีพการงานและให้ความสนใจเรื่องสุขภาพอนามัยควบคู่กันไป และพร้อมให้บริการชุมชนอย่างเป็นกันเอง ด้วยหลักประกันสุขภาพ 30 บาท รักษาทุกโรค

บุคลากรสถานีนอนามัยบ้านเกาะแก้ว

1. นางสาวดาวัลย์	ยอดพุดชา	รักษาการณ์หัวหน้าสถานีนอนามัยบ้านเกาะแก้ว
2. นายกมล	สารกิจ	เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน

อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน หมู่ที่ 21 (อสม.)

1. นายสมพงษ์	มาลาศรี
2. นายเสน่ห์	นนทิ
3. นางบุญเรือน	คล้ายกระจ่าง
4. นางสาวสายพิณ	โภคทรัพย์
5. นางสุดา	ลาทอง
6. นางสาวรัศมี	บุญพ่วง
7. นางสาวเววตา	มีสูงเนิน
8. นางพิกุล	ชาญกสิกร

ข้อมูลด้านการศึกษาของชุมชน

สังคมชนบทส่วนใหญ่ คนในสังคมมักจะมองข้ามเรื่องการศึกษาหาความรู้ สิ่งหนึ่งที่ทำให้คนในชนบทไม่อาจเข้าถึงการศึกษาได้ คือ การประกอบอาชีพ การเลี้ยงดูครอบครัว และอีกอย่างคือเศรษฐกิจของครอบครัวที่ไม่อาจจะเอื้อครัยได้ส่วนหนึ่งไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาหาความรู้

ชุมชนแก่งเกาะใหญ่ก็มีลักษณะดังที่กล่าวมา แต่ปัจจุบันการที่ไม่มีความรู้ความสามารถ ก็ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนได้เหมือนกัน คนในชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่จึงเห็นความสำคัญเรื่องการศึกษามากขึ้น โดยส่งให้บุตรหลานของตนได้รับการศึกษาอย่างครบถ้วน จากข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ให้บุตรหลานได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคน ผู้ปกครองทุก

คนหวังให้บุตรหลานของตนจะได้มีงานทำที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความก้าวหน้าในชีวิต เพื่อเป็นที่พึ่งของครอบครัวในภายภาคหน้า

ชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ไม่มีโรงเรียนในพื้นที่ มีโรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์ ซึ่งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 6 บ้านเกาะแก้ว อยู่ห่างจากบ้านแก่งเกาะใหญ่ประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นโรงเรียนขนาดกลาง มีนักเรียนประมาณ 300 กว่าคน เปิดสอนตั้งแต่สอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยคนในชุมชนให้ความสำคัญในเรื่องการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ชาวบ้านร้อยละ 65 อ่านออกเขียนได้ ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 จากการเก็บข้อมูลด้านการศึกษาของกลุ่มนักเรียนมีดังนี้

นักเรียนระดับก่อนประถมศึกษา (อนุบาล)	จำนวน	8	คน
นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 6	จำนวน	181	คน
นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	จำนวน	44	คน
นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.	จำนวน	18	คน
นักเรียนระดับอนุปริญญา (ปวส.)	จำนวน	5	คน

คิดเป็นร้อยละ 38 % ของประชากรทั้งหมดบ้าน (พ.ศ. 2548)

ข้อมูลด้านอาชีพ

ชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ทำสวนผลไม้ และรับจ้างทั่วไป พืชเศรษฐกิจของที่นี่ คือ การเพาะปลูกมันสำปะหลังเป็นพืชที่นิยมปลูกกันมากทั้งในพื้นที่ และหมู่บ้านใกล้เคียง เพราะมีคุณสมบัติทนแล้งได้ดี มีความต้องการน้ำน้อย ปลูกได้ในทุกสภาพดิน โดยพันธุ์มันสำปะหลังที่นิยมปลูกกันมากได้แก่ พันธุ์เกษตรศาสตร์ 50, พันธุ์ระยอง 6 เนื่องจากสภาพดินในพื้นที่เป็นดินร่วนปนทรายละเอียด คุณภาพ และธาตุอาหารในดินค่อนข้างมีน้อยผลผลิตทางการเกษตรจึงไม่ดีเท่าที่ควร มีการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต แต่ก็เป็น การเพิ่มต้นทุนการผลิตด้วยเช่นกัน ทำให้เกษตรกรประสบกับภาวะขาดทุน

ภาพที่ 5 ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำมันสำปะหลัง

การเพาะปลูกมันสำปะหลัง ตั้งแต่เริ่มปลูกจนถึงการเก็บเกี่ยวใช้ระยะเวลา 10 – 12 เดือน ข้อดีของการปลูก คือ ดูแลเฉพาะ 3 – 4 เดือนแรก จากนั้นรอช่วงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิตในระยะเวลาที่กำหนด และในระหว่างรอการเก็บเกี่ยวนี้ คนในชุมชนก็จะเข้าไปรับจ้างใช้แรงงานในกรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระทางครอบครัวส่วนหนึ่ง

สิ่งหนึ่งที่พอจะช่วยให้เศรษฐกิจระดับรากหญ้าขยายตัว คือ การนำเอาสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์และเสน่ห์ของสังคมชนบท รวมถึงการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชน ในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วิถีชีวิตชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่

จากลักษณะทางกายภาพนั้น โดยทั่วไปของหมู่บ้านถูกโอบล้อมด้วยภูเขา เคยมีสภาพเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก่อน คนในสังคมชนบทยังคงพึ่งพิงธรรมชาติในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นแหล่งพื้นฐานปัจจัย 4 ของชุมชน ด้วยความคุ้นเคยที่ต้องอาศัย และใช้ประโยชน์จากป่าในการดำรงชีวิต โดยชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากป่ามากเกินไปแต่ไม่มีการทดแทนสิ่งที่สูญหายไป ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนทำให้พฤติกรรมของชุมชนต้องเปลี่ยนไปตามลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เปลี่ยนไป จากที่เคยมีป่าไม้ที่สมบูรณ์ ต้องปรับเปลี่ยนมาเป็นไร่นา และประกอบอาชีพตามอัตภาพที่พึงมี

วิถีชีวิตของชุมชนดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย เป็นสังคมชนบท ซึ่งอยู่ไกลจากความเจริญ ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นเรื่องประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก การเรียนรู้ทางธรรมชาติที่มีการถ่ายทอดประสบการณ์การใช้ชีวิตในป่าของคนในชุมชน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่น่าสนใจ ในเรื่องการใช้ภูมิปัญญา องค์กรความรู้ ด้านยารักษาโรค เป็นเรื่องราวที่ต้องนำเสนอให้คนในชุมชนได้เห็นความสำคัญเพื่อสิ่งเหล่านั้นจะไม่สูญหายไป

จากสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านแก่งเกาะใหญ่ยังมีป่าไม้ที่ค่อนข้างสมบูรณ์ สร้างความตระหนักและรู้สึกสำนึกคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ของหมู่บ้าน ชาวบ้านได้มีการรวมตัวกันใน

หมู่บ้านตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้นเพื่อเป็นการช่วยกันสอดส่องดูแลผืนป่าไม้ของหมู่บ้าน ไม่ให้ผู้ที่ไม่หวังดีที่จะเอาประโยชน์จากป่าไม้ฝ่ายเดียว เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่าไม้ที่ต้องพึ่งพิงกัน โดยชุมชนต้องอาศัยป่าไม้เป็นแหล่งอาหาร และไม้ใช้สอย รวมถึงเฝ้าดูแลรักษาป่าไม้ให้คงอยู่ เมื่อป่าไม้สมบูรณ์ ชุมชนเองก็มีความสมบูรณ์เช่นกัน

เมื่อกลางปี พ.ศ. 2544 คณะกรรมการหมู่บ้าน โดยการนำของ นายพัชรินทร์ สุวรรณวงศ์ ผู้ใหญ่บ้าน (ในขณะนั้น) และนายชาติ ชูจิตร์ ได้ประสานงานไปยัง สำนักงานป่าไม้จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อขอจัดตั้งป่าชุมชนในเขตป่าหมู่บ้าน โดยร่วมกันดูแลหน่วยปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 3 (จกภบ) ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่อยู่ในพื้นที่ ได้มีการประชุมในการออกกฎระเบียบข้อบังคับในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าไม้ และได้รับการอนุมัติ ประกาศเป็นป่าชุมชน เมื่อปลายปี พ.ศ. 2546 จากกรมป่าไม้ ซึ่งชุมชนก็ได้ปฏิบัติตามขอบเขตที่กรมป่าไม้กำหนด เพื่อจะได้เป็นแนวทางการปฏิบัติในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่นให้คงอยู่ และร่วมกันฟื้นฟูสภาพให้กลับมามีเดิม

ประมาณต้นเดือนกันยายน 2548 คณะกรรมการป่าชุมชนได้ประสานงานไปที่สำนักงานประสานเครือข่ายลุ่มน้ำปิงตอนล่าง เพื่อขอจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทสม.) และได้มีการอบรมนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการร่วมกันรักษาทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ โดยมีชาวบ้านเข้าร่วมเป็นสมาชิก จำนวน 72 คน ซึ่งทุกคนเห็นความสำคัญของป่าไม้ และพร้อมที่จะร่วมกันดูแลสิ่งเหล่านั้นให้คงอยู่อย่างยืนยาวต่อไป

จากการรวมกลุ่มดังกล่าวนี้ ทำให้ชาวบ้านเกิดการรวมตัวเพื่อที่ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไว้ให้คงอยู่รุ่นต่อรุ่น โดยจากการรวมตัวแล้วนั้น ยังได้ร่วมกันจัดทำกฎข้อระเบียบ โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ตามแนวพระราชดำริ เพื่อเป็นแนวทางในการปกป้องดูแล รักษาทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ซึ่งกฎระเบียบนี้เกิดขึ้นจากมติที่ประชุม และชาวบ้านในชุมชนร่วมกันร่างระเบียบนี้ขึ้นมา โดยเป็นข้อตกลงร่วม ผ่านเวทีประชาคมของหมู่บ้าน และมีการนำเสนอต่อ อบต. ในการประสานงาน และชุมชนใกล้เคียง เพื่อให้รับรู้และปฏิบัติตามกัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพที่ 6 ทางเข้าป่าชุมชน และป้ายกฎระเบียบป่าชุมชน

กฎระเบียบ ข้อบังคับ

โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ตารมแนวพระราชดำริ

เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ

หมู่ที่ 21 บ้านแก่งเกาะใหญ่ ตงปางมะค่า อ.ชาณุวรลักษบุรี จ.กำแพงเพชร

1. ห้ามตัดไม้ยืนต้นทุกชนิด และห้ามขนย้ายไม้ในเขตป่าชุมชน ฝ่าฝืนปรับ ตันละ 500 – 5,000 บาท และยึดของกลางเป็นของส่วนรวม พร้อมส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย ยกเว้นการเก็บไม้ ล้มขอนนอนไฟและต้องแจ้งแก่คณะกรรมการเสียก่อน
2. ห้ามกราน ถากเปลือกไม้หรือกระทำการใดๆ เป็นเหตุให้ต้นไม้ตายลง ฝ่าฝืนปรับ 500 – 2,000 บาท
3. ห้ามบุกรุกแผ้วถางป่า ในเขตป่าชุมชน เพื่อทำการเกษตรหรืออื่นๆ ฝ่าฝืนปรับ 2,000 – 20,000 บาท พร้อมส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย
4. ห้ามจุดไฟเผาป่าในเขตป่าชุมชน โดยเด็ดขาด ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น ฝ่าฝืนปรับ 2,000 – 20,000 บาท พร้อมส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย
5. ห้ามล่าหรือฆ่าสัตว์ ทุกกรณีในเขตป่าชุมชน ฝ่าฝืนปรับ 2,000 – 20,000 บาท พร้อมส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย
6. ห้ามล่าหรือฆ่าสัตว์ ทุกกรณีในเขตป่าชุมชน ฝ่าฝืนปรับ ครั้งละ 500 – 1,000 บาท
7. การเก็บหาผลผลิตจากป่า เช่น เห็ด ผักหวาน หน่อไม้ และอื่นๆ อนุญาตให้เก็บหาเพื่อเป็นอาหารเท่านั้น ห้ามเก็บผลผลิตจากป่าเพื่อการค้าเด็ดขาด ฝ่าฝืนมีโทษปรับ กิโลกรัมละ 100 บาท
8. บุคคลภายนอก ห้ามเข้าตัดไม้ใช้สอย เช่น ไม้ไผ่ และไม้อื่นๆ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชนเสียก่อน ฝ่าฝืนปรับ 2,000 – 20,000 บาท พร้อมส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย

9. ผู้ที่ต้องการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน จะต้องแจ้งคณะกรรมการป่าชุมชนทุกครั้งก่อนเข้าป่าชุมชน ฝ่าฝืนปรับ 500 – 2,000 บาท
10. กรณีชาวบ้านหมู่ที่ 21 จะนำไปยืมต้นไม้ไม้อื่นๆ ไปใช้ประโยชน์ต้องแจ้งต่อคณะกรรมการป่าชุมชน และได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชนเสียก่อน
11. การแจ้งความประสงค์ในการเข้าพื้นที่ และใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ให้แจ้งได้ที่ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 21 บ้านแก่งเกาะใหญ่ ต.ปางมะค่า อ.ชาณุวรลักษบุรี จ.กำแพงเพชร หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย
12. กฎระเบียบข้อบังคับนี้ สามารถเปลี่ยนแปลง แก้ไขได้ตามความเหมาะสมและมติของที่ประชุม 2 ใน 3 เห็นสมควรให้มีการเปลี่ยนแปลง

ประกาศ นับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

คณะกรรมการป่าชุมชน โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ หมู่ที่ 21

จากข้อมูลดังกล่าวจะพบว่าชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่มีการดำรงชีวิตผูกพันกับผืนป่าของหมู่บ้าน ได้อย่างดี มีความสัมพันธ์กันอย่างสอดคล้องในวิถีชีวิตของคนในชนบท รวมทั้งมีการใช้ประโยชน์ ดูแลรักษาทรัพยากรป่าชุมชนไปพร้อมๆ กัน โดยมีคณะกรรมการที่ดูแลอย่างแข็งขัน และมีกฎระเบียบ การจัดการที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดการรักษา และใช้ประโยชน์ไปพร้อมๆ กัน ทั้งนี้ ชาวบ้านก็ยังสามารถ

ข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน

สังคมชุมชนในพื้นที่ เป็นชุมชนที่ย้ายมาจากถิ่นอื่น มาอาศัยอยู่เป็นสังคมเดียวกันในหมู่บ้านแก่งเกาะใหญ่ โดยแต่ละกลุ่ม แต่ละพื้นที่ มีพื้นฐานวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนดั้งเดิมต่างกันไม่มากนัก เมื่อมาอยู่รวมกันเป็นสังคมหมู่บ้าน การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นตนเองจึงไม่ค่อยมีให้เห็น ส่วนใหญ่จะเป็นการรักษาวัฒนธรรมประเพณีโดยทั่วไปที่ปฏิบัติ ศีลธรรมอันดีของสังคมไทย เช่น การทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีสงกรานต์

การรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ในส่วนที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของคนชุมชนท้องถิ่น หรือ วัฒนธรรมเฉพาะถิ่นไม่มีปรากฏให้เห็นชัดเจน

ปฏิทินประเพณีในหมู่บ้านในรอบปี

เดือนมกราคม – มีนาคม

ทำบุญขึ้นปีใหม่ของหมู่บ้าน , ทำบุญวันสำคัญทางศาสนา

เดือนเมษายน - มิถุนายน

ประเพณีสงกรานต์ จัดที่แหล่งท่องเที่ยวแก่งใหญ่ , รดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ , ทำบุญเสาหลักเมืองหมู่บ้าน (ทำบุญกลางบ้าน)

เดือนกรกฎาคม – ตุลาคม

ทำบุญเข้าพรรษา – ออกพรรษา , พิธีบวชพระของลูกหลานในชุมชน , กิจกรรมทางศาสนา, พิธีเวียนเทียน , ทอดกระถิน

เดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม

ประเพณีลอยกระทง

ชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ยังไม่มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ยังไม่มีแบบแผนเฉพาะของตัวเอง แต่อย่างไรก็ตามคนในชุมชนท้องถิ่นมีการรักษาวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของไทย ตามแบบแผนที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา

ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน

จังหวัดกำแพงเพชร เป็นเมืองเก่าที่นับได้ว่าเป็นมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยทวารวดี เป็นที่ตั้งของเมืองโบราณหลายแห่ง เช่น เมืองชากังราว นครชุม ไตรตรังษ์ เทพนคร และเมืองคณฑี นอกจากนี้เมืองกำแพงเพชรยังเป็นเมืองที่สองที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ครองเมือง มีบรรดาศักดิ์เป็น “พระยาวชิรปราการ” ต่อมาในปี พ.ศ. 2459 ได้เปลี่ยนชื่อเมืองกำแพงเพชร เป็นจังหวัดกำแพงเพชรในปัจจุบัน

ตามประวัติศาสตร์ เมืองกำแพงเพชรเป็นเมืองหน้าด่านของสุโขทัย มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวง มีชื่อเดิมว่า “ เมืองชากังราว” การที่เมืองกำแพง เป็นเมืองหน้าด่านต้องเตรียมรับศึก

สงครามอยู่เสมอ จึงเป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่มีหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างมากมาย เช่น กำแพงคูเมือง ป้อมปราการ วัดโบราณหลายแห่ง

สมเด็จพระยาราชานุกาภ ได้ทรงบันทึกเรื่องราว ของกำแพงเมืองไว้ว่า “เป็นกำแพงเมืองที่เก่าแก่มั่นคง ยังมีความสมบูรณ์มาก และเชื่อว่าสวยงามที่สุดในประเทศไทย”

ปัจจุบันจึงกำแพงเพชรเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งของประเทศ มีโบราณสถานเก่าแก่ ซึ่งก่อสร้างด้วยศิลาแลง มีโบราณสถานหลายแห่งรวมกันอยู่ในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก จากองค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมสหประชาชาติ (UNESCO) เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2534

ภาพที่ 7 อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

จังหวัดกำแพงเพชรมีเนื้อที่รวมทั้งหมด 8,607.5 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 5,379,681 ไร่ เดิมมีพื้นที่ป่าไม้มากถึง 3,275,980.75 ไร่ ซึ่งเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ 9 แห่ง แต่จากการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ป่าไม้จากภาพถ่ายดาวเทียม เมื่อ ปี พ.ศ. 2538 พบว่าพื้นที่ป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหลือเพียง 1,341,718 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 24.94 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนที่เหลือของพื้นที่ป่าไม้ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัด ซึ่งมีภูมิประเทศเป็นทิวเขาสูงสลับซับซ้อนไปตามเทือกเขาถนนธงชัย อันเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำที่สำคัญหลายสาย เช่น ลำน้ำแม่वंก ลำน้ำคลองขลุง ลำน้ำคลองสวนหมาก และลำน้ำคลองวังเจ้า ซึ่งลำน้ำเกือบทุกสายไหลลงสู่แม่น้ำปิง

จากข้อมูลสำรวจของสำนักงานป่าไม้จังหวัดกำแพงเพชร ได้แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ป่าไม้ในจังหวัดกำแพงเพชรที่เหลือน้อยนั้น เกิดจากการแสวงหาที่ดินทำกินของประชาชน โดยมีนายทุนอยู่เบื้องหลัง มีการเข้าไปกว้านซื้อที่ดินซึ่งรัฐบาลจัดสรรให้แก่ประชาชนที่ยากจนในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในรูปแบบต่างๆ จึงเป็นเหตุให้ประชาชนผู้ยากไร้จำเป็นต้องเข้าไปแผ้วถางป่าไม้หาที่ทำกินใหม่ มีการลักลอบเข้ามาตัดไม้แปรรูปเป็นสิ่งประดิษฐ์ เฝ้าถ่านออกจำหน่าย และส่วนหนึ่งคือชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่เข้าไปอาศัยในเขตพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ได้บุกรุกทำลายป่าไม้ทำอะไรเลื่อนลอย ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอคลองขลุง อำเภอปางศิลาทอง และตำบลปางมะค่า อำเภอชาลวาลักษณ์บุรี

ย้อนหลังเมื่อประมาณก่อนปี พ.ศ. 2500 หรือเมื่อ 50 กว่าปีก่อน บ้านแก่งเกาะใหญ่ และหมู่บ้านข้างเคียงในพื้นที่เดียวกันซึ่งอยู่ในเขตอำเภอชาลวาลักษณ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ พรรณพืช สัตว์ป่า ระบบนิเวศทางธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ ในการปฏิสัมพันธ์ทางธรรมชาติ กระบวนการดำรงชีวิตของสังคมพืชและสัตว์ป่า โดยปราศจากสิ่งรบกวนตามวัฏจักรของธรรมชาติ

คนกลุ่มแรกที่เข้ามาอาศัยในสมัยนั้นประกอบด้วย พ่อใหญ่้อย , พ่อใหญ่พัน , นายสุธิ , นายเมือง หมากมิ่ง , นายทวย บุปผามาลา ย้ายมาจากบ้านโป่งจิว , บ้านวัวบาง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานีโดยสร้างบ้านเรือนบนฝั่งขวาของลำน้ำแม่वंก (ปัจจุบันเป็นบ้านตลิ่งสูง ตำบลแม่เลย์ อำเภอแม่वंก จังหวัดนครสวรรค์) จุดประสงค์ที่ย้ายมาเข้ามาในพื้นที่แห่งนี้ เพื่อต้องการที่ทำมาหากิน เนื่องจากพื้นที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์อย่างมาก มีลำน้ำแม่वंกไหลผ่านซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต เหมาะสมที่จะทำการเกษตร พืชที่ปลูกหลักจากแผ้วถางป่าแล้วจะเป็นข้าวโพด , ข้าว และพืชผักสวนครัว นอกเหนือจากการเพาะปลูกแล้ว ยังมีการเก็บหาของป่า และการเจาะน้ำมันยางเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในด้านเชื้อเพลิง ถ้าหาได้ในปริมาณที่มากก็สามารถจำหน่ายได้

หลังจากนั้นมีกลุ่มคนเริ่มย้ายเข้ามาในพื้นที่มากขึ้น จากการชักชวนของคนกลุ่มแรก บางกลุ่มมาจากอำเภอท่าตะโก, อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีจุดประสงค์ในการหาที่ทำกิน และการจับจองพื้นที่ โดยมีการสร้างบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มๆ กระจายตามพื้นที่ที่ตนเองเป็นเจ้าของ

ในปี พ.ศ. 2506 มีการเปิดสัมปทานการทำไม้ในพื้นที่ โดยความควบคุมขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) จึงทำให้มีผู้คนทยอยเข้ามาอาศัยในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยมีจุดประสงค์คือต้องการที่ดินทำกิน อีกส่วนหนึ่งเข้ามารับจ้างเจาะน้ำมันยาง และรับจ้างตัดไม้ หาของป่าขาย องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) มีมาตรการควบคุมดูแลการทำไม้อย่างเข้มงวด ระยะเวลาในช่วง

ระหว่างสัมปทานไม้ มีกลุ่มบ้านเกิดขึ้นหลายพื้นที่ วิถีชีวิตของชุมชนนั้นจะคลุกคลีกับการทำไม้ เจริญน้ำมันยาง การทำไร่ข้าวโพด และการหาผลผลิตจากทรัพยากรป่าไม้ การดำรงชีวิตของคนในสมัยนั้นมีความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างลำบาก ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย การคมนาคมเป็นไปยากลำบาก การดำรงชีวิตในสมัยนี้ต้องอาศัยความอดทนเป็นอย่างยิ่ง

ปี พ.ศ. 2512 เป็นช่วงที่หมดอายุการทำสัมปทานไม้ ชุมชนเริ่มมีการขยายตัวเป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้น มีการตัดไม้ เพื่อทำบ้านพักอาศัยของตนเอง และทำไม้เพื่อจำหน่ายให้กับผู้ที่ต้องการ รวมทั้ง
แผ้วถางป่าไม้เพื่อขยายที่ทำกิน กระทำต่อเนื่อง

ปี พ.ศ. 2525- 2529 การขยายที่ทำกินของคนในชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าได้บุกรุกทำลายป่าไม้เพื่อขยายที่ทำกิน มีคนเริ่มทยอยเข้ามาจับจองซื้อขายที่ดินกันอย่างแพร่หลาย จนทำให้พื้นที่ที่เคยคงสภาพความสมบูรณ์ของป่าไม้ไม่มีให้เห็น ถูกแทนที่ด้วยแปลงไร่นาของชุมชน ซึ่งอยู่กระจัดกระจายทั่วไป

ก่อนหน้านั้น ประมาณปี พ.ศ. 2526 มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนที่เห็นการเปลี่ยนแปลงของสภาพพื้นที่ รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่ถูกคนในชุมชนคิดแต่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ โดยไม่คำนึงถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นในภายภาคหน้า จากการที่ นายสวัสดิ์ คำประกอบ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ (ในขณะนั้น) ได้ทำหนังสือขอจัดพื้นที่ป่าแม่वंก - แม่เป็น ซึ่งมีสภาพธรรมชาติ และน้ำตกที่สวยงามหลายแห่ง มีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์ และเป็นต้นน้ำลำธาร กำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ จากการสำรวจเก็บข้อมูลของกรมป่าไม้พบว่า พื้นที่ดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสูง เป็นต้นกำเนิดของลำน้ำแม่वंกก็มีเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ มีสภาพผืนป่าที่สมบูรณ์และสัตว์ป่านานาชนิด เหมาะสมที่จะจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ และได้นำเรื่องดังกล่าวเสนอคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ เห็นชอบเมื่อวันที่ 2 เมษายน 2528 โดยได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าคลองขลุง และป่าคลองแม่वंก ในท้องที่ตำบลปางตาไว อำเภอคลองขลุง (ปัจจุบันคือ อำเภอปางศิลาทอง) จังหวัดกำแพงเพชร และป่าแม่वंก - แม่เป็น ในท้องที่ตำบลแม่เลย์ อำเภอแม่वंก และตำบลแม่เป็น กิ่งอำเภอแม่เป็น จังหวัดนครสวรรค์ เป็นอุทยานแห่งชาติแม่वंก เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2530 เป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 55 ของประเทศไทย

ปี พ.ศ.2530 รัฐบาลประกาศปิดป่า เพื่อเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นับวันเหลือน้อยลง หากไม่มีการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างจริงจัง ผลกระทบจะเกิดกับคนในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างแน่นอนแต่สิ่งหนึ่งที่จะต้อง

กระทำ คือ การสร้างจิตสำนึก การรู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้ให้คุ้มค่า และต้องดูแลรักษาควบคู่กันไป

ช่วงที่มีการสัมปทานไม้ คนงามตัดไม้ ได้ขุดค้นพบโบราณวัตถุหลายชิ้น ส่วนใหญ่เป็นสิ่งของเครื่องใช้ เช่น ถ้วย ชาม ช้อน เครื่องประดับทำมาจากสำริด เครื่องประดับหินสี และถ้ำกระดูก ฝังอยู่ใต้ดินลึกประมาณ 1.00 – 1.50 เมตร โดยจุดที่พบมากจะอยู่บริเวณที่เรียกว่า ชุมหมัน, คลอง 6 ถึงคลอง 8 อยู่ใจกลางป่าลึก (ปัจจุบันอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์) ไม่พบหลักฐานว่ามีชุมชนโบราณอาศัยอยู่ จากการเก็บข้อมูลได้มีการนำเอาชิ้นงานโบราณวัตถุที่มีการขุดพบ ไปสอบถามที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำแพงเพชร เพื่อค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติม จากหลักฐานทางโบราณวัตถุ สามารถบอกได้ว่าชุมชนนี้มีพัฒนาการจากสังคมยุคหินใหม่ (Neolithic) มาสู่ยุคเหล็ก (Iron Age) มีอายุประมาณ 2,500 – 1,500 ปีมาแล้ว การสันนิษฐานจากนักโบราณคดีเชื่อว่าน่าจะเป็นยุคเดียวกับแหล่งโบราณคดีเขาทะล่อน บ้านหาดชะอม ตำบลป่าพุทรา อำเภอขามเฒ่าบุรีรัมย์ จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งลักษณะของโบราณวัตถุใกล้เคียงกัน จึงทำให้รู้ว่าแหล่งที่ขุดพบ น่าจะเคยมีชุมชนโบราณอาศัยอยู่ หรือใช้เป็นเส้นทางในการขนส่งสิ่งของเครื่องใช้ระหว่างกัน เมื่อมีการเสียชีวิตระหว่างทาง ก็ฝังศพและข้าวของเครื่องใช้ไปพร้อมกันด้วย นอกเหนือจากนั้นยังมีการขุดพบ มีด ดาบ หอก เครื่องมือเครื่องใช้

ภาพที่ 8 ภาพโบราณวัตถุ

ภาพที่ 9 ภาพโบราณวัตถุ ลูกบิด หินสี

ภาพที่ 10 ภาพโบราณวัตถุ คล้ายกล้องยาสูบหุรี

วิถีชีวิตของคนสมัยก่อนต้องอาศัยป่าไม้ เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต โดยบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้พื้นที่แห่งนี้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา คือ ลุงใหญ่ เกษกัจจร เป็นบุคคลที่ให้การช่วยเหลือกับทุกคนที่มีเรื่องเดือดร้อน ลุงใหญ่เป็นกลุ่มคนยุคแรกๆ ที่เข้ามาบุกเบิกในพื้นที่แห่งนี้ มีอาชีพทำไร่ และเป็นพ่อค้ารับน้ำมันยางจากชาวบ้าน ซึ่งลุงใหญ่ มีคนงานที่รับจ้างเจาะน้ำมันยางหลายสิบคน หลังปี พ.ศ. 2510 ทางราชการได้แต่งตั้งให้ลุงใหญ่เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกในสมัยนั้น (หมู่ที่ 6 บ้านเกาะแก้ว ในปัจจุบัน) ดูแลพื้นที่หลังเขาทั้งหมด

องค์ความรู้ และภูมิปัญญาของชุมชน

จากการที่คนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับป่าไม้ มีความเป็นอยู่ที่ต้องอาศัยป่าเป็นแหล่งอาหาร และเครื่องใช้สอย การที่ได้เข้าถึงธรรมชาติอย่างแท้จริงทำให้ชุมชนได้อะไรมากมายจากธรรมชาติบางสิ่งเกิดจากการสังเกต บางอย่างเกิดจากการเรียนรู้จากพฤติกรรมของสัตว์ และบางอย่างได้จากการสัมผัส สิ่งเหล่านี้เป็นองค์ความรู้ทางธรรมชาติ ที่คนในชุมชนสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเองและชุมชน

⇒ องค์ความรู้ในด้านสมุนไพร

ในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเรื่องนี้ถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เนื่องจากสังคมชนบทขณะนั้นยังไม่มีสถานบริการเรื่องสุขภาพ ดังนั้นคนในชุมชนเองต้องพึ่งพิงสิ่งที่ได้จากธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเอง และชุมชนมากที่สุด

จากการสำรวจเก็บข้อมูลของทีมวิจัยในเรื่องพืชพรรณสมุนไพรในพื้นที่วิจัยมีมากมายหลายชนิด เนื่องจากสภาพป่าไม้เป็นเขตร้อนชื้น ทำให้มีความหลากหลายของพืชพรรณมากมาย พืชสมุนไพรที่พบมาก ได้แก่ รางจืด พญารากดำ ขมิ้นชัน ตะไคร้พราน ฟ้าทะลายโจร โด่ไม่รู้ล้ม ม้ากระทืบโรง เป็นต้น โดยพืชสมุนไพรเหล่านั้นส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนำมาต้มดื่มกิน หรือดองเหล้า โดยส่วนใหญ่แล้วจะแก้อาการเจ็บลม ถอนพิษ และบำรุงร่างกาย ซึ่งเป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดต่อกันนาน

ปัจจุบันคุณค่าทางสมุนไพรไม่ค่อยได้รับความนิยมจากคนทั่วไป เนื่องจากมีขั้นตอนกว่าจะได้มาค่อนข้างลำบาก คนส่วนใหญ่หันมาใช้ยาแผนปัจจุบันแทน เนื่องจากมีความสะดวกสบาย และรวดเร็วกว่า ซึ่งมีผลทำให้คุณค่าพืชสมุนไพรถูกมองข้ามไป

จากการเก็บข้อมูลที่ทีมวิจัยมองเห็น โอกาสที่จะใช้องค์ความรู้เรื่องสมุนไพรของชุมชนมาเกี่ยวข้องกับเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีการกำหนดโซลของแหล่งพืชสมุนไพรให้อยู่ในเส้นทางศึกษาธรรมชาติด้วย เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส และใกล้ชิดกับค่าคุณสมุนไพรมากขึ้น นอกเหนือจากท่องเที่ยวซึ่งจะได้องค์ความรู้เรื่องสมุนไพรประกอบไปด้วย เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ได้อีกทางหนึ่ง

ผักพื้นบ้านในเขตป่าชุมชน

ชื่อ	ส่วนที่เป็นผัก	รส / ฤดูกาล
กระทินไทย	ยอดอ่อน ใบอ่อน ผักอ่อน	รสมันอมหวาน / ทั่วประเทศ
กระเจียวแดง	หน่ออ่อน ดอกอ่อน	รสเผ็ดร้อน / ฤดูฝน

กกระเจี๊ยบมอญ	ลูกอ่อน	รสจืด / ฤดูฝน
กระโดน (กระโดนบก)	ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน	รสฝาด อมมัน / ฤดูฝน
กุ่ม	ยอดใบอ่อน	รสขม / ฤดูฝน
ชะพลู	ยอดอ่อน ใบอ่อน	รสเผ็ดเล็กน้อย / ทั้งปี
ตะลิงปลิง	ผลอ่อน	รสเปรี้ยว / ฤดูหนาว
ผักกูด	ยอดอ่อน ใบอ่อน	รสจืด อมหวาน / ทั้งปี
ผักเจียด	ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน	รสจืด เย็น / ฤดูฝน
ผักเขยง	ลำต้น และใบ	รสเผ็ดร้อน / ฤดูฝน หนาว
ผักขม	ยอดอ่อน ใบอ่อน	รสจืด เย็น / ฤดูฝน
ชื่อ	ส่วนที่เป็นผัก	รส / ฤดูกาล
ผักต้ว / ผักแต้ว	ยอดอ่อน ใบอ่อน ช่อดอก	รสเปรี้ยว / ฤดูฝน หนาว
ผักปลั่ง	ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน	รสจืด เย็น / ฤดูฝน
ผักพาย (สารภี)	ต้นอ่อน ก้านอ่อน ดอกอ่อน	รสหวาน มัน ขมเล็กน้อย / ทั้งปี
ผักเสี้ยนผักหนาม	ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน	รสขม / ฤดูฝน
พ้อคำตีเมีย	ต้นอ่อน ยอดอ่อน	รสมัน / ฤดูฝน
ผักหวานป่า	ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน	รสหวาน / ฤดูร้อน
ผำ	ผำ	รสมัน / ฤดูฝน
เพกา	ยอดอ่อน ผักอ่อน ดอกอ่อน	รสขม อมหวาน / ฤดูฝน ต่อหนาว
บอนน้ำ	ยอดอ่อน	รสหวาน / ฤดูฝน
ผักข้าว	ยอดอ่อน ใบอ่อน ผลอ่อน	รสหวาน / ฤดูฝนถึงหนาว
สาหร่ายน้ำจืด (เทา)	ทั้งต้น	รสจืด มัน / ปลายฝน
หูเสือ	ใบอ่อน ยอดอ่อน	รสเผ็ด / ทั้งปี
หน่อไม้	หน่ออ่อน	รสหวาน / ฤดูฝน
สมอไทย	ผลแก่	รสฝาด อมเปรี้ยว / ฤดูฝนถึงหนาว
มะระขี้นก	ใบอ่อน ผลอ่อน	รสขม เย็น / ฤดูฝน
มะรุม	ยอดอ่อน ผักอ่อน ดอกอ่อน	รสขมเล็กน้อย มัน / ฤดูหนาว

⇒ **องค์ความรู้ในการดูแลรักษาผื่นป่า ผื่นน้ำ**

โดยคนสมัยนั้นใช้ความเชื่อเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการดูแลรักษาป่า เช่น การตั้งศาล

เจ้าแม่เลย์ เจ้าแม่วงค์ เพื่อให้คนสักการะบูชา การตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา ในเขตป่า เพื่อให้คนเกิดการเกรงกลัวไม่กล้าที่จะกระทำการสิ่งใด ๆ กับต้นไม้ หรือสัตว์ป่า ซึ่งนับว่าการดูแลป่าของชุมชนนั้นยังมีการใช้คำเชื่อ ตำนาน คำบอกเล่า ในอดีตเป็นเครื่องมือในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนตามคำเชื่อของชาวบ้านว่าหากใครไปตัดไม้ในป่า เจ้าแม่เลย์ และเจ้าแม่วงค์จะทำอันตราย ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่กล้าที่จะตัดไม้ทำลายป่า เพราะเกรงต่ออำนาจเหนือธรรมชาติที่ชาวบ้านยังคงเคารพนับถือกันมาจนถึงปัจจุบัน

การยึดถือสิ่งที่ไม่เห็นเป็นสิ่งที่คนในชุมชนแห่งนี้ยึดถือในความเชื่อทางด้านจิตใจในพื้นที่ และเป็นสิ่งที่ชุมชนให้ความเชื่อถือ ความศรัทธา โดยเฉพาะ เจ้าแม่เลย์ เจ้าแม่วงค์ เป็นสิ่งที่ชุมชนให้ความนับถือในการปกป้องคุ้มครองในการดำรงชีวิตที่ต้องอาศัยพื้นที่ป่าไม้เป็นที่อาศัยในเรื่องต่างๆ

การใช้ความเชื่อ สิ่งเร้นลับ สิ่งที่ไม่เห็น บางครั้งก็เป็นผลดีในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ให้คงอยู่โดยปราศจากการรบกวนของมนุษย์ เหตุผลคือมนุษย์จะมีความกลัวในสิ่งที่ตนเองมองไม่เห็น สิ่งที่มีผลทำให้เกิดการยับยั้งชั่งใจในการกระทำสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นป่าไม้ ความเชื่อถือในสิ่งที่ไม่เห็นจะส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์ได้ส่วนหนึ่ง

⇒ การใช้องค์ความรู้ในการเก็บหาผลผลิตจากป่า

ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่หากินอยู่กับป่ามาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีชีวิตพึ่งพิงป่าทั้งด้านอาหารและปัจจัยสี่มาตั้งแต่อดีต ทำให้ชาวบ้านเกิดการถ่ายทอดความรู้ในการหาอยู่หากินกับป่า ในการหาพืชอาหารป่ามาเพื่อดำรงชีวิต ดังนั้นองค์ความรู้ในการหาอยู่หากินกับป่า จึงถูกถ่ายทอดออกมา รุ่นสู่รุ่น จากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยผ่านกระบวนการเครือญาติ ความเป็นพี่เป็นน้องกัน องค์ความรู้ในการหาของป่ามีหลากหลายด้าน จะขอยกตัวอย่างตามที่ได้เก็บข้อมูลมาดังนี้

การหาเห็ดป่า ชาวบ้านมีการสังเกตจากสภาพอากาศ ว่าเห็ดจะออกเมื่อไหร่ การขุดหรือเด็ด จะไม่ใช่สิ่งที่ เป็น โลหะในการขุดหาเห็ด เนื่องจากเชื่อว่า เห็ดเมื่อโดนโลหะอาจจะทำให้เห็ดที่ขึ้นบริเวณนั้นจะไม่เกิดขึ้นอีกในครั้งต่อไป สิ่งเหล่านี้เป็นการใช้ประสบการณ์ และองค์ความรู้ที่ถูกถ่ายทอดรุ่นต่อรุ่นมานาน

เห็ดโคน เกิดขึ้นมากมายในผืนป่าแห่งนี้ เชื่อว่าเกิดจากปลวกที่กินซากไม้ผู้เป็นตัว เพราะเชื่อ เป็นสิ่งที่ชุมชนในท้องถิ่นมีความต้องการมากในช่วงเวลาที่เห็ดโคนออกดอกผล ว่ากันว่า

เห็นโคนในพื้นที่ป่าแถบนี้มีรสชาติอร่อยที่สุด มีความกรอบ นุ่ม หอม เนื้อของเห็ดเวลานำมาปรุงอาหารแล้วคล้ายกับเนื้อของไก่ คนในชุมชนแห่งนี้รู้ว่าเห็ดโคนจะออกเมื่อใด เขาจะสังเกตจากสภาพดินฟ้าอากาศ วันไหนถ้าอากาศร้อนติดต่อกัน สลับกับการมีฝนตก นั้นเป็นสัญญาณให้รู้ว่าเห็ดโคนกำลังจะออก ชาวบ้านบางคนจะเข้าไปนอนรอที่เห็ดโคนขึ้น บางคนเข้าป่าตั้งแต่เช้ามีด จุดที่เห็ดโคนขึ้นส่วนใหญ่จะตามป่าไผ่ ที่มีการทับถมของซากใบไม้มาก

เห็ดโคนที่ชาวบ้านเก็บมา ส่วนใหญ่จะเก็บหาเพื่อขาย ซึ่งราคาเห็ดโคนจะแตกต่างกัน เช่น เห็ดโคนดอกตูม(ลูกหลัก) กิโลกรัมละ 180 –220 บาท เห็ดโคนที่ดอกบานแล้ว กิโลกรัมละ 120 –180 บาท ซึ่งนับว่าเป็นราคาค่อนข้างสูงทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการเก็บหาเห็ดโคนมาก

ภาพที่ 11 เห็ดโคน

⇒ องค์ความรู้ในการสังเกตพฤติกรรมของสัตว์ป่า

องค์ความรู้ในการสังเกตพฤติกรรมของสัตว์ป่าหรือเสียงร้องของนกต่างๆ ทำให้รู้ว่าเกิดสถานะในด้านดินฟ้าอากาศเป็นอย่างไร เป็นการบอกเหตุล่วงหน้า เพื่อชาวบ้านจะได้มีการเตรียมตัวพร้อมรับมือกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น เช่น การสังเกตมดขนย้ายไข่ออกจากรังขึ้นสู่ที่สูง ชาวบ้านตั้งข้อสันนิษฐานว่า ฝนจะตกมากในเร็ววันนี้ และอาจจะมีน้ำท่วมได้ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เกิดจากการสังเกตของสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการสร้างแนวความคิดในการที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่อำนวยความสะดวก และการใช้งานที่ได้ผลดีกว่า เช่น การใช้ภูมิปัญญาในการทำเครื่องดักสัตว์ โดยใช้หลักการง่ายๆ ใช้วัสดุจากธรรมชาติ หรือวัสดุอื่นๆ สำหรับชุมชนแก่งเกาะใหญ่แล้วมีภูมิปัญญาที่เป็นจุดเด่นของชุมชน และน่าสนใจในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างรุ่นสู่รุ่น ได้แก่ **ภูมิปัญญาในการสกัดน้ำมันหอมระเหย มินต์** (โดยลุงสำรวย ทวีทรัพย์ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่สำคัญหรือเรียกว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญ) เป็นการประยุกต์หลักการของการกลั่นสุรา มาปรับเปลี่ยนเป็นการสกัดน้ำมันหอมระเหย มินต์ ซึ่งตัวผลิตภัณฑ์ยังคงต้องปรับปรุงให้มีคุณภาพมากขึ้นต่อไป และกำลังได้รับความสนใจจากชุมชน และหลายหน่วยงาน

ภาพที่ 12 ลุงสำรวย ทวีทรัพย์ กำลังดูแลแปลงปลูกต้นมินต์

น้ำมันมินต์

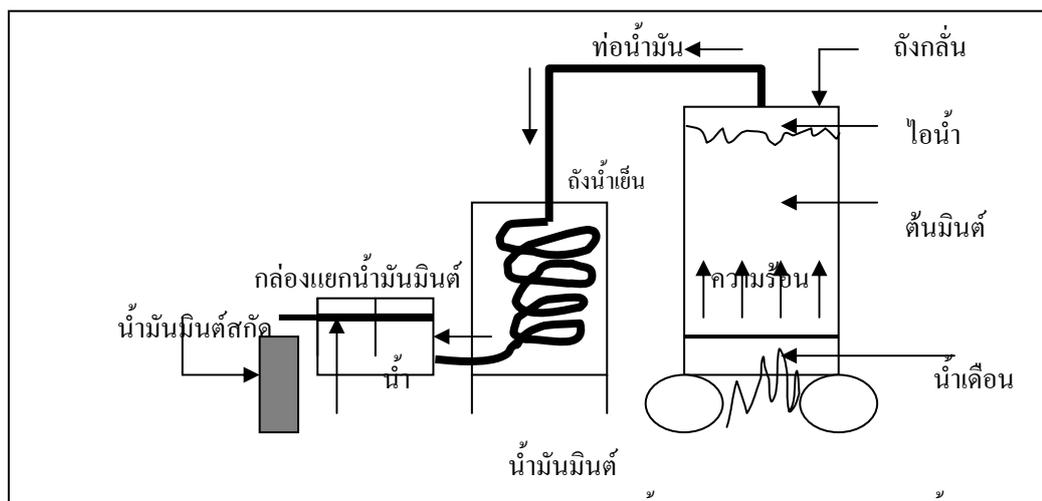
ต้นมินต์ เป็นพืชตระกูลเดียวกับสะระแหน่ เป็นพืชดั้งเดิมของทวีปยุโรป ปัจจุบันพบได้ในหลายภาคของโลก เป็นพืชล้มลุก ลำต้นแตกกิ่งก้านสาขามากมาย มีขนสั้นปกคลุมทุกส่วนทั้งต้น ใบและลำต้นมีกลิ่นหอม ใบออกตรงข้ามกัน ก้านใบสั้น ใบรูปปลายหอก คล้ายใบโหระพา ชอบขึ้นตามที่ชุ่มชื้นแฉะ ชอบแสงแดด มีสรรพคุณขับลม ขับเหงื่อ ช่วยรักษาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ช่วยขับถ่ายลม น้ำมันมินต์บรรเทาแมลงสัตว์กัดต่อย แก้หวัด

ภาพที่ 13 แปลงปลุกมินต์

ลุงสำรวย ทวีทรัพย์ อายุ 81 ปี ชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่ เป็นผู้มีความคิดในเรื่องการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการสกัดน้ำมันมินต์ โดยใช้หลักการการทำสุรากลั่น สกัดน้ำมันมินต์ได้น้ำมันมินต์ 100 % ลุงสำรวยลองผิดลองถูกอยู่หลายครั้ง กว่าจะได้กรรมวิธีในการสกัดน้ำมันมินต์

ลุงสำรวยปลูกต้นมินต์ ในเนื้อที่ 60 ตารางวา ระยะการเก็บเกี่ยว 60-75 วัน ช่วงเวลาเก็บเกี่ยวต้องเกี่ยวตอนแดดจัด เพราะต้นมินต์จะมีน้ำมันมากเมื่อมีแดดจัด จากนั้นจะนำไปตากแดดให้แห้ง ประมาณ 2-3 ครั้ง เพื่อป้องกันเชื้อรา ไว้ในที่ร่มให้อากาศถ่ายเทได้ ต้นมินต์แห้งสนิทแล้วสามารถเก็บได้นาน

ภาพที่ 12 ภาพแสดงกรรมวิธีในการสกัดน้ำมันมินต์

ผลิตภัณฑ์น้ำมันมินต์ กำลังได้รับความสนใจจากคนทั่วไป และทางอำเภอ
 ขานูวรลักษบุรีได้ให้การสนับสนุน นำผลิตภัณฑ์น้ำมันมินต์ประชาสัมพันธ์เพื่อให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น
 สำหรับราคาขาย ขวดใหญ่ขนาด 50 ซีซี ราคาขวดละ 45 บาท และ ขวดเล็ก ราคาขวดละ 25
 บาท มีสรรพคุณใช้ทาแก้เคล็ด ขัดยอก แมลงสัตว์กัดต่อย เป็นหวัดคัดจมูก ปวดฟัน ปวดท้อง ซึ่ง
 มั่นใจได้ว่าสกัดจากธรรมชาติ 100 % ไม่มีสารอื่นเจือปน ผลิตภัณฑ์นี้เกิดจากความตั้งใจ และความ
 พยายาม ลองผิดลองถูก จนได้ผลิตภัณฑ์นี้ขึ้นมา รวมถึงการใช้ภูมิปัญญาของตนเองที่มีความคิด
 สร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมรายได้ของครอบครัว

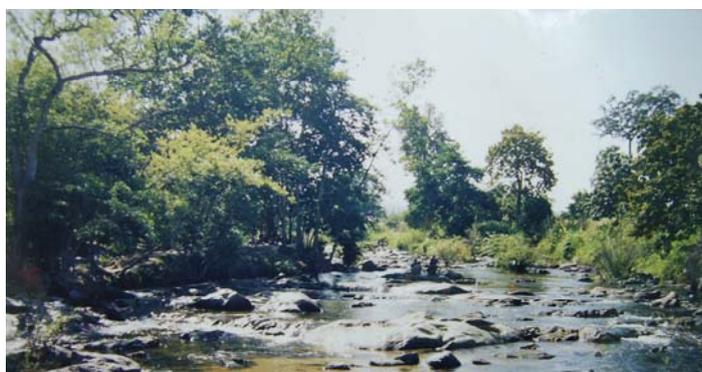

ภาพที่ 14 ผลิตภัณฑ์ชุมชนจากน้ำมันมินต์

แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

⇒ **แก่งเกาะใหญ่** (กำหนดให้เป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวของโครงการ)

ลักษณะภูมิประเทศ เป็นเกาะพื้นดินขนาดใหญ่ ทอดตัวขวางลำน้ำแม่वंงก์ มีลักษณะ
 คล้ายผลกล้วยหอม กระแสน้ำแยกออกเป็นสองทางไหลตามข้างตัวเกาะใหญ่นานกันทั้งสองด้าน
 ไหลมาบรรจบที่ปลายเกาะทางทิศตะวันออก ระยะทางประมาณ 1,200 เมตร ความยาวของเกาะ
 ใหญ่ประมาณ 1,200 เมตร ความกว้างเฉลี่ย 250 เมตร มีเนื้อที่ประมาณ 187 ไร่ สภาพโดยทั่วไป
 เป็นทุ่งหญ้า ไม่มีต้นไม้ใหญ่ และเป็นพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้านบางส่วน
 ปัจจุบันองค์กรปกครองท้องถิ่นมีแผนงานที่จะพัฒนาเป็นสถานที่พักผ่อนและเป็นแหล่ง
 ท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

ภาพที่ 15 แก่งเกาะใหญ่

จุดเด่น อยู่ทางทิศตะวันออกของเกาะใหญ่ มีลักษณะเป็นลาน โขดหินขนาดใหญ่ยื่นทอดตัวขวางลำน้ำแม่वंก ทำให้เกิดเป็นแก่งหินขนาดใหญ่ย่อยเรียงรายตามพื้นน้ำ ซึ่งเหมาะที่จะเป็นสถานที่

พักผ่อนหย่อนใจของชุมชนในท้องถิ่น

ฤดูท่องเที่ยว

ท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี

การเดินทาง

เส้นทางเข้าสู่แก่งเกาะใหญ่สะดวกสบายเป็น

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับแก่งเกาะใหญ่

แก่งเกาะใหญ่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของคนในพื้นที่ และคนในตำบลปางมะค่า ก่อนที่แก่งเกาะใหญ่ได้รับการพัฒนาปรับปรุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจากการสนับสนุนองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า แก่งเกาะใหญ่ยังไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากนัก แต่สำหรับชาวบ้านในพื้นที่นั้นรู้จักดี เนื่องจากเป็นแหล่งหาปลาที่ชุกชุมแหล่งหนึ่งของชาวบ้านในแถบนี้ ชาวบ้านได้อาศัยแก่งน้ำตกเกาะใหญ่เป็นที่จับสัตว์น้ำ หาปลา และเก็บหาพืชผักในการดำรงชีวิต ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านในพื้นที่กับแก่งเกาะใหญ่ มีความผูกพันกันมานาน ในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่น เมื่อวันเวลาเปลี่ยนไป สภาพของแก่งเกาะใหญ่ก็เปลี่ยนไป มีการปรับปรุงให้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของชุมชน โดยธรรมชาติให้ประโยชน์แก่นุชช้อยู่เสมอ

ช่วงเทศกาลสงกรานต์ของทุกปี แก่งเกาะใหญ่จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักผ่อนมากมาย เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของแก่งเกาะใหญ่เอื้ออำนวยในการลงเล่นน้ำ และน้ำไม่ลึกมาก จนอาจเกิดอันตราย ช่วงนี้เป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านในพื้นที่จะได้มีรายได้จากการขายอาหาร เครื่องดื่ม และอื่นๆ ที่นักท่องเที่ยวจากที่อื่นเข้ามาในพื้นที่ในเทศกาลสงกรานต์ของทุกปี

น้ำตกซับหน้าผา

ลักษณะภูมิประเทศ เป็นน้ำตกขนาดเล็ก ซ่อนตัวที่ช่องเขา “มอยาว” อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ในพื้นที่รับผิดชอบของ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่วงก์ที่ มว. 6 (ซับต้ามิ่ง) มีความสูงประมาณ 5 เมตร กว้างประมาณ 3 เมตร มีต้นน้ำอยู่ที่ เขาซับกระโจม อยู่ห่างจากแก่งเกาะใหญ่ประมาณ 3 , 0 0 0 เมตร จะมีน้ำมากเฉพาะฤดูฝน

ภาพที่ 16 น้ำตกซับน้ำผา

จุดเด่น เป็นน้ำตกที่อยู่ท่ามกลางธรรมชาติ ไม่ไกลจากแหล่งชุมชน เป็นน้ำตกที่ลงสู่เบื้องล่างเป็นแนวตั้ง ทำให้เกิดการกระเซ็นของละอองน้ำในบริเวณน้ำตก ทำให้บรรยากาศบริเวณน้ำตกเย็นสบาย ประกอบกับมีความหลากหลายทางชีวภาพของพืชพรรณต่างๆ

ฤดูท่องเที่ยว เดือนมิถุนายน – เดือนตุลาคม

การเดินทาง เดินทางเท้า (เส้นทางศึกษาธรรมชาติ) , จักรยานเสือภูเขา

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับซับน้ำผา

น้ำตกซับน้ำผาเป็นน้ำตกขนาดเล็กอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ ชาวบ้านที่เข้าไปหาของป่าในเขตป่าอนุรักษ์ในแถบนี้ จะเข้าไปพักผ่อนที่น้ำตกเพื่อผ่อนคลายความเมื่อยล้า และเป็นสถานที่นัด

พบกับชาวบ้านที่เข้ามาหาของป่า ที่มาเป็นกลุ่มใหญ่ กรณีแยกย้ายกันหาของป่า นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหารของสัตว์ป่านานาชนิด ที่อยู่ในเขตอุทยานฯ อีกด้วย

ยอดเขาจกกบ

ลักษณะภูมิประเทศ เป็นภูเขาสูงประมาณ 1000 เมตร จากที่ราบของบริเวณนั้น (ระดับความสูง 343 จากระดับน้ำทะเลปานกลาง) มียอดเขาสองยอดซึ่งไม่ห่างกันมากนัก บนสันเขามีก้อนหินขนาดใหญ่น้อยเรียงรายตามสันเขา มีต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นปกคลุมอยู่มาก อยู่ห่างจากแก่งเกาะใหญ่ไปทางทิศตะวันตกประมาณ 6 กิโลเมตร

ภาพที่ 17 จุดชมวิว ยอดเขาจกกบ

จุดเด่น บนสันเขาส่วนบนมีก้อนหินขนาดใหญ่เรียงราย มีชะง่อนหินยื่นออกมา เป็นจุดชมวิวได้อย่างดี โดยด้านทิศตะวันออกจะมองเห็นผืนป่าชุมชน และภูมิประเทศขอ 6 หมู่บ้านหลังเขารวมทั้งยังเป็นสถานที่ชมพระอาทิตย์ขึ้นยามเช้าตรู่ ส่วนด้านทิศตะวันตกจะมองเห็นผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ของอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ ถ้ามองไปฝั่งเบื้องล่างจะเห็น แก่งลานนกยูง และลำน้ำแม่วังก์

อีกด้วย

ฤดูท่องเที่ยว เดือนตุลาคม – เดือนกุมภาพันธ์
การเดินทาง จีจรรย์ยาน เดินทางเท้า (เส้นทางศึกษาธรรมชาติ)

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับยอดเขาจกกบ

เขาจกกบเป็นภูเขาที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ อยู่ติดแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ(ป่าชุมชน) จากการสอบถามชาวบ้าน คำว่า “ จกกบ ” หรือ “ สบกบ ” คือ การใช้มือล้วงเข้าไปในรูของกบ ที่เรียกว่า “ กบทอด ” เพื่อนำมาประกอบอาหาร หรือถ้ามากพอที่จะขาย เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวบ้านสมัยก่อนมีความผูกพันกับป่าไม่อย่างลึกซึ้งเพราะชาวบ้านต้องอาศัยป่าในการดำรงชีวิต ทั่วทุกที่ในพื้นที่ป่าแห่งนี้ชาวบ้านเมื่อก่อนได้สัมผัสเรียนรู้ และมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตอยู่กับป่า มีความผูกพันกันมาเนิ่นนาน

ภาพที่ 18 ผืนป่าชุมชน มุมจากยอดเขาจกกบ

แก่งลานนกยูง

ลักษณะภูมิประเทศ อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ รายล้อมด้วยภูเขาอยู่ใจกลางธรรมชาติ มีลักษณะเป็นลาน โขดหินขนาดใหญ่ น้อย ทอดตัววางลำน้ำแม่วงก์ ทำให้เกิดเป็นเกาะแก่งขนาดใหญ่ น้อยเรียงรายตามผืนน้ำ อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ซึ่งเหมาะสมที่จะเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชนในท้องถิ่น ปัจจุบันหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ที่ มว. 4 (แม่เระว) ได้

ทำการปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อยู่ห่างจากแก่งเกาะใหญ่ไปทางทิศ
ตะวันตกประมาณ 6 กิโลเมตร
จุดเด่น เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ที่โอบล้อมด้วยธรรมชาติที่สมบูรณ์
การเดินทาง จั๊กกรยาน ฤดูท่องเที่ยว ตลอดทั้งปี เดินทางเท้า (เส้นทางศึกษาธรรมชาติ)

ภาพที่ 19 แก่งลานนกยูง

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับแก่งลานนกยูง

ความสัมพันธ์กันระหว่างแก่งลานนกยูงกับชุมชนปัจจุบันคงจะน้อยลง เนื่องจากแก่งลานนกยูงอยู่ในความรับผิดชอบของอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ซึ่งเป็นพื้นที่อนุรักษ์การเข้าออกจะต้องอยู่ในกรอบกฎระเบียบของอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ สิ่งนี้เองมีผลทำให้ความสัมพันธ์ ระหว่างชุมชนและแก่งลานนกยูงห่างเหินกันไป

แต่เมื่อประมาณเกือบ 50 ปี ก่อน แก่งลานนกยูงมีความสัมพันธ์กับชุมชน และผู้ที่มารับจ้างตัดไม้สัมปทานในเขตป่าแห่งนี้ เมื่อก่อนสถานที่แห่งนี้เคยเป็นจุดพักไม้สัมปทานและเป็นที่ตั้งแคมป์พักค้างแรมของกลุ่มคนงาน และลูกจ้างของบริษัทรับจ้างทำไม้ สร้างเป็นเรือนพัก (กระท่อม) เป็นชุมชนขนาดค่อนข้างใหญ่ พอสมควร

สำหรับ คนที่ไม่ได้เป็นพนักงาน และลูกจ้างของบริษัท ก็จะนำสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องอุปโภคบริโภคมาจำหน่ายให้แก่ผู้ที่อยู่ที่นี่ ทำให้เศรษฐกิจชุมชนในที่นี้คึกคัก ตามประสาคนที่ใช้ชีวิตอยู่ในป่า เหมือนกับสถานที่แห่งนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตเลยทีเดียว

⇒ **เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ผืนป่าชุมชนแก่งเกาะใหญ่ สายคลองแมว - จกกบลักษณะภูมิประเทศ** เป็นพื้นที่ที่ยังคงสภาพป่าไม้ มีลักษณะเป็นป่าเบญจพรรณ สภาพทั่วไปเป็นเนินเขาสูงต่ำสลับกัน บางส่วนเป็นที่ราบ มีต้นไม้ใหญ่น้อยปกคลุม มีพืชพรรณไม้หลากหลายชนิด มีเนื้อที่กว่า 2,100 ไร่ เหมาะสำหรับการจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ มีเส้นทางเดินเท้า และจักรยานเสือภูเขาได้ดี มีลำห้วยคลองแมวไหลผ่านกลางป่า ทำให้รู้สึกชุ่มชื้น ซึ่งชุมชนได้ขออนุญาตจัดตั้งป่าชุมชนเรียบร้อยแล้ว ปัจจุบันความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้เริ่มชัดเจนขึ้นมาก สังเกตได้จากมีสัตว์ป่าเริ่มเข้ามาหากินในเขตป่าชุมชน เช่น กวาง เก้ง หมูป่า กระต่าย และแมวลายหินอ่อน เป็นต้น ซึ่งปรากฏรอยเท้าสัตว์มากตามลำห้วยและแอ่งน้ำ

ภาพที่ 20 เส้นทางศึกษาธรรมชาติ

ภาพที่ 21 ลักษณะป่าเต็งรัง ยอดเขาจกบ

จุดเด่น เป็นผืนป่าไม้ที่อยู่ติดกับชุมชน มีสภาพป่าไม้ที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เหมาะสำหรับการทำกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีเส้นทางเดินเท้า และจักรยานเสือภูเขา โดยมีจุดเรียนรู้ และศึกษาธรรมชาติได้อย่างดี อยู่ห่างจากแก่งเกาะใหญ่ ประมาณ 1 กิโลเมตร

ฤดูท่องเที่ยว เดือนตุลาคม – เดือนกุมภาพันธ์

จากการสำรวจ เก็บข้อมูลในการจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติที่อยู่ไม่ไกลมากนัก เป็นการนำเอาจุดเด่นของพื้นที่มานำเสนอเรื่องราว ความรู้และสิ่งที่น่าสนใจ ให้สำหรับนักท่องเที่ยวและผู้ที่สนใจ ด้วยความร่วมมือกันของทีมวิจัย และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ สามารถกำหนดเส้นทางศึกษาธรรมชาติได้ 2 เส้นทาง คือ เส้นทางระยะใกล้ และเส้นทางระยะไกล ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ระบบนิเวศทางธรรมชาติและสัมผัสธรรมชาติได้อย่างใกล้ชิด

พันธุ์ไม้และสัตว์ป่า

ในผืนป่าแม่วงก์มีป่าปรากฏอยู่ 5 ชนิด คือ ป่าดงดิบ ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และทุ่งหญ้า / ไร่ร้าง มีไม้มีค่าทางเศรษฐกิจขึ้นอยู่มากมาย สภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์จึงมีความสำคัญในการดำรงชีวิตของสัตว์ป่านานาชนิด

สภาพป่าโดยทั่วไป ประกอบด้วยป่าเบญจพรรณ จะอยู่บริเวณริมลำห้วย และภูเขาไม่สูงมากนัก พันธุ์ไม้ประกอบด้วย ไม้สัก พะยอม จิงชัน กระบก มะม่วงป่า มะค่าโมง แดง ประดู่ จันทร์หอม เป็นต้น มีไม้ขึ้นอยู่หลายชนิด เช่น ไม้ป่า ไม้ไร่ ไม้ชางนวล ไม้รวก พืชชั้นล่าง เช่น หนามเค็ด ส้มเสี้ยว หนามคณา เป็นต้น

ป่าดงดิบ เป็นป่าที่อยู่บริเวณที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 1,000 – 1,500 เมตร ตามหุบเขาและอยู่สูงจากป่าเบญจพรรณขึ้นไป พันธุ์ไม้ได้แก่ ไม้ยาง ตะแบก ตะเคียน ก่อ กระบาก เป็นต้น

ป่าเต็งรัง ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนน้อย พันธุ์ไม้ได้แก่ ไม้เต็ง รัง เหียง พลวง เป็นต้น สัตว์ป่า ประกอบด้วยสัตว์ป่านานาชนิด เนื่องจากอยู่ติดกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ซึ่งสัตว์สามารถเดินทางติดต่อถึงกันได้ ได้แก่ สมเสร็จ เลียงผา ช้าง กระทิง เสือ กวาง เก้ง หมู กระต่ายป่า ไก่ป่า เม่น แมวลาย กระรอก ลิง ค่าง ชะนี และนกนานาชนิด เช่น นกแว่นสีเทา นกแก้ว นกขุนทอง นกเงือกกรมช้าง นกกระเต็น ออกขาว เป็นต้น

จากการสำรวจพบสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ประมาณ 57 ชนิด 48 วงศ์ สัตว์เลื้อยคลาน ประมาณ 22 ชนิด 11 วงศ์ สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก 7 ชนิด 4 วงศ์ นกประมาณ 326 ชนิด 54 วงศ์ แมลงประมาณ 90 ชนิด 35 วงศ์ ปลาประมาณ 10 ชนิด 7 วงศ์ (ที่มาของข้อมูล อุทยานแห่งชาติแม่วงก์)

ลำน้ำแม่วงก์

กำเนิดจากเทือกเขาที่อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดกำแพงเพชร โดยมีต้นน้ำ เหา น้ำเย็น เขาขุนลาน เขาดิน เขาโมโกจู เขาอีจูล เขาตาอุโจ เขาลวง เขาปลายห้วยขาแข้ง และเขา ขาด มีพื้นที่รับน้ำ 575.305 ตารางกิโลเมตร เฉพาะในเขตตำบลปางมะค่า อำเภอขาณุวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร มีรูปแบบการกระจายของลำน้ำแบบกิ่งไม้ (ในสวนต้นน้ำที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ แม่วงก์) ไหลจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก ไหลลงสู่ลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัด อุทัยธานี

ภาพที่ 44 แหล่งต้นน้ำแม่วังค์ (น้ำผุด 1) เขตอุทยานฯแม่วังค์

ลุ่มน้ำสาขาที่สำคัญของลำน้ำแม่แม่วังค์ คือ ห้วยเขาแหลม ห้วยน้ำริน ห้วยแม่กิ ห้วยเตือ คลองแม่กระสา ห้วยวัว ห้วยใหญ่ และคลองวังปลาอ้าว ซึ่งลำน้ำแม่วังค์สายนี้มีน้ำไหลทั้งปี

ลักษณะของลำน้ำสายนี้ มีลักษณะคดโค้งไหลกลับไปกลับมาตามดินเขาที่มาบรรจบกันในพื้นที่ป่า ทำให้คนในสมัยนั้นอาจเรียกลำน้ำแห่งนี้ว่า ลำน้ำก-วน ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็น ลำแม่วังค์ ซึ่งน่าเป็นที่มาของชื่อลำน้ำสายนี้

ภาพที่ 45 ลำน้ำแม่วังค์

แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงชุมชนแก่งเกาะใหญ่

อุทยานแห่งชาติแม่วังค์

เนื่องจากหมู่บ้านแก่งเกาะใหญ่ มีแนวเขตติดต่อกับอุทยานแห่งชาติแม่วังค์ ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์มีความสมบูรณ์เป็นต้นน้ำลำธาร และมีเอกลักษณ์ทางธรรมชาติที่สวยงาม มีเนื้อที่ทั้งหมด 558,750 ไร่ หรือ 894 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่สองจังหวัด คือ จังหวัดกำแพงเพชรและจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งอุทยานแห่งชาติแม่วังค์ ได้เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการท่องเที่ยว ชอบสัมผัสธรรมชาติเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาใช้บริการเป็นจำนวนมาก

ประวัติความเป็นมา

ด้วย นายสวัสดิ์ คำประกอบ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี(ในขณะนั้น) ได้มีหนังสือจากสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ นร 0104/9871 ลงวันที่ 2 สิงหาคม 2526 ถึงปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ดร.เถลิง ชำรงนาวาสวัสดิ์) ขอให้จัดพื้นที่ป่าแม่วังค์-แม่เป็น จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีสภาพธรรมชาติและน้ำตกที่สวยงามหลายแห่ง สภาพป่าอุดมสมบูรณ์และเป็นป่าต้นน้ำลำธาร กำหนดเป็นอุทยานแห่งชาติ กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ จึงได้มีคำสั่งกรมป่าไม้ที่ 1290/2526 ลงวันที่ 26 สิงหาคม 2526 ให้นายชัยณรงค์ จันทรสาธุกุล นักวิชาการป่าไม้ 4 ไปดำเนินการสำรวจหา

ข้อมูล ปรากฏว่า พื้นที่ดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสูงเป็นต้นกำเนิดของลำน้ำแม่वंก มีเอกลักษณ์ทางธรรมชาติที่สวยงาม เช่น น้ำตกแม่กระสาหรือแม่กิ๊ ซึ่งสูงประมาณ 200 เมตร และหน้าผาต่างๆ สภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้และสัตว์ป่านานาชนิด เหมาะสมที่จะจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ ตามหนังสือรายงานผลการสำรวจ ที่ กษ 0713/พิเศษ ลงวันที่ 19 ธันวาคม 2526

กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ ได้นำเสนอคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ ซึ่งมีมติในการประชุมครั้งที่ 1/2528 เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2528 เห็นชอบให้กำหนดพื้นที่ดังกล่าวเป็นอุทยานแห่งชาติ โดยได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าคลองขลุงและป่าคลองแม่वंก ในท้องที่ตำบลปางตาโว อำเภอคลองขลุง (ปัจจุบันเป็นอำเภอปางศิลาทอง) จังหวัดกำแพงเพชร และป่าแม่वंก-แม่เป็น ในท้องที่ตำบลแม่เลย์ และตำบลห้วยน้ำหอม อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ (ปัจจุบันเป็นตำบลแม่เลย์ อำเภอแม่वंก และตำบลแม่เป็น กิ่งอำเภอแม่เป็น) เป็นอุทยานแห่งชาติ ซึ่งประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 104 ตอนที่ 183 ลงวันที่ 14 กันยายน 2530 เป็นอุทยานแห่งชาติ ลำดับที่ 55 ของประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อนเรียงรายกันอยู่ตามเทือกเขาถนนธงชัย ลดหลั่นลงมาถึงพื้นราบ ประมาณ 40-50 ลูก ยอดที่สูงที่สุดคือ “ยอดเขาโมโกจู” สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,964 เมตร เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารต้นกำเนิดของลำน้ำแม่वंก ส่วนพื้นที่ราบมีไม่มาก ส่วนใหญ่อยู่บริเวณริมแม่น้ำ และเป็นแหล่งแร่ธาตุสำคัญ เช่น แร่ไมก้า พืชพรรณและสัตว์ป่า สภาพป่าทั่วไปของอุทยานแห่งชาติแม่वंกประกอบด้วย ป่าเบญจพรรณ จะอยู่บริเวณที่ราบริมฝั่งห้วยและภูเขาที่ไม่สูงนัก พันธุ์ไม้ที่พบได้แก่ สัก เสลา ชิงชัน กระบาก กระพี้เขาควาย มะค่าโมง จิวป่า ประดู่ป่า กาสสามปีก ติว ฯลฯ มีไม้ชนิดต่างๆ ขึ้นอยู่หลายชนิด เช่น ไม้ป่า ไม้ไร่ ไม้ขางนวล ไม้รวก พืชพื้นล่าง เช่น หนามเค็ด ส้มเสี้ยว หนามคนทา เป็นต้น

ป่าเต็งรัง ขึ้นอยู่สลับกับป่าเบญจพรรณ พบในช่วงระดับความสูงตั้งแต่ 100-1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล พันธุ์ไม้ที่พบได้แก่ เต็ง รัง เหียง พลวง กราด มะกั้ม ประดู่ มะม่วงป่า มะค่าเต้ พะยอม มะขามป้อม สมอไทย ฯลฯ พืชพื้นล่างที่พบ เช่น ไม้เฟ็ก และปรง เป็นต้น

ป่าดิบเขา พบขึ้นอยู่ในบริเวณที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,300-1,500 เมตร พันธุ์ไม้ที่พบได้แก่ ก่อใบเลื่อม ก่อเคียว ก่อลิ้น ก่อแอบ ทะโล้ จำปาป่า กะเพราต้น หนอนจืดควาย กำลั้งเสือ โคร่ง ค้างคาว กล้วยฤๅษี และมะนาวควาย เป็นต้น

ป่าดิบแล้ง ประกอบด้วย ยางแดง ยางนา กระบาก ตะเคียนหิน ปออีเก็ง สมพง กัดลิ้น มะหาด พลอง

๑๗๙ นอกจากนี้ยังมีไม้พุ่มและพืชพื้นล่างต่างๆ ที่ทนร่มอีกมากมายหลายชนิด เช่น เข็มขาว หนามคนหา ว่าน พืชหัวต่างๆ อีกทั้งกล้วยไม้ต่างๆ อีกมากมาย

ทุ่งหญ้า พบกระจัดกระจายไปตามป่าประเภทต่างๆ ที่มีอยู่ เกิดจากการทำลายป่าของชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่เคยอยู่อาศัยในพื้นที่ สังคมพืชที่ขึ้นทดแทนในพื้นที่ได้แก่ หญ้าคา หญ้าข้าวหนู เล้า สาบเสือ พง เขมหลวง มะเดื่อ ไมยราบเครือ ไมยราบต้น ลำพูป่า หว่า ตั้วแดง จิวป่า มะเดื่อหอม เป็นต้น

เนื่องจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่วงก์มีอาณาเขตติดต่อกับป่าของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ซึ่งสัตว์สามารถใช้เส้นทางเดินติดต่อกันได้ ได้แก่ สมเสร็จ เลียงผา กระทิง ช้างป่า เสือโคร่ง เสือดาว หมีควาย หมีหมา ชะนีธรรมดา ค่าง หงอก ลิงกัง อ้นเล็ก กระรอกบินเล็กแกมขาว ค้างคาวปากย่น ไก่ป่า เขี้ยวรุ้ง นกแว่นสีเทา นกกก นกเงือกกรมช้าง นกปรอดเหลืองหัวจุก นกเขาใหญ่ นกกระเต็นอกขาว นกจาบคาเคราน้ำเงิน นกแซงแซวสีเทา เต่าหก เต่าเหลือง เขี้ย ตะกวด งูเห่า งูแมวเซา ฯลฯ

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ในช่วงฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน - เดือนกุมภาพันธ์ เป็นช่วงที่เหมาะสมแก่การไปท่องเที่ยวมากที่สุด เพราะอากาศค่อนข้างหนาวเย็น อันเนื่องมาจากลมความกดอากาศสูงมาจากประเทศจีนแผ่ลงมาทางตอนใต้เข้าสู่ประเทศไทยตอนบน และปกคลุมทั่วประเทศ ลมที่พัดสู่ประเทศไทยในฤดูนี้คือ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนช่วงฤดูร้อนเริ่มต้นจากเดือนมีนาคม - เดือนพฤษภาคม อากาศค่อนข้างร้อนจัดและมีฝนตกน้อย ทำให้สังคมพืชป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณผลัดใบ สำหรับฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน - เดือนตุลาคม มีปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย 1,100 มิลลิเมตรต่อปี พอแบ่งเป็น 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน	ระหว่างเดือนมีนาคม	–	เดือนพฤษภาคม
ฤดูฝน	ระหว่างเดือนมิถุนายน	–	เดือนตุลาคม
ฤดูหนาว	ระหว่างเดือนพฤศจิกายน	–	เดือนกุมภาพันธ์

ซึ่งเป็นช่วงที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวมากที่สุด

ภาพที่ 22 น้ำตกแม่เรวา

จุดเด่น นอกจากความสมบูรณ์ของผืนป่าแล้ว ยังมีน้ำตกหลากหลายแห่งซ่อนตัวกลางป่าลึก เช่น น้ำตกแม่กระสา น้ำตกแม่กิ น้ำตกแม่เรวา ซึ่งเป็นน้ำตกที่สวยงามมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวยังคงความเป็นธรรมชาติได้อย่างสมบูรณ์

ลำน้ำแม่वंก

กำเนิดจากเทือกเขาที่อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดกำแพงเพชร โดยมีต้นน้ำเขาน้ำเย็น เขาขุนลาน เขาหิน เขาโมโกจู เขาอีจูเล เขาตาอุโจ เขาหลวง เขาปลายห้วยขาแข้ง และเขาขาด มีพื้นที่รับน้ำ 575.305 ตารางกิโลเมตร เฉพาะในเขตตำบลปางมะค่า อำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร มีรูปแบบการกระจายของลำน้ำแบบกิ่งไม้ (ใน ส่วนต้นน้ำที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่वंก) ไหลจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก ไหลลงสู่ลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัด

อุทยาน

ลุ่มน้ำสาขาที่สำคัญของลำน้ำแม่น้ำแม่वंก คือ ห้วยเขาแหลม ห้วยน้ำริน ห้วยแม่กิ ห้วยเตือ คลองแม่กระสา ห้วยวัว ห้วยใหญ่ และคลองวังปลาอ้าว ซึ่งลำน้ำแม่वंกสายนี้มีน้ำไหลทั้งปี ลักษณะของลำน้ำสายนี้ มีลักษณะคดโค้งไหลกลับไหลกลับมาตามตีนเขาที่มาบรรจบกันในผืนป่า ทำให้คนในสมัยนั้นเรียกลำน้ำแห่งนี้ว่า แม่น้ำวากวน ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็นแม่वंก ซึ่งเป็นที่มาของชื่อลำน้ำสายนี้

⇒ยอดเขาโมโกจู

เป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ มีความสูง 1,964 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ที่ส่วนยอดเขามีลักษณะค่อนข้างแหลม มีก้อนแกรนิตรูปเรือใบขนาดใหญ่ ตั้งตระหง่านอยู่บนยอดเขา เป็นสัญลักษณ์ของอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ยอดเขาโมโกจูเป็นภาษากระเหรี่ยง แปลว่า คล้ายฝนจะตก เนื่องจากยอดเขาโมโกจูเป็นยอดเขาที่อยู่สูง ทำให้ดูเหมือนว่ายอดเขานี้ถูกปกคลุมไปด้วยเมฆหมอกตลอดเวลา

ภาพที่ 23 ยอดเขาโมโกจู

การขึ้นพิชิตยอดเขาโมโกจูเป็นสิ่งที่ท้าทายนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวแบบธรรมชาติ ใช้เวลาเดินทางไป – กลับ 4-5 วัน อยู่ห่างจากหน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่มว.4 แม่เฒา ไปทางทิศตะวันตก ระยะทางประมาณ 35 กิโลเมตร ถูกรักษาโดยหน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่มว.4 แม่เฒา เป็นช่วงที่เหมาะสมที่สุด การเข้าไปท่องเที่ยวยอดเขาโมโกจูต้องแจ้งอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ล่วงหน้า

ตลอดทางเดินเท้านักท่องเที่ยวจะเข้าไปสัมผัสกับสภาพป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์อย่างใกล้ชิด โดยทางเดินเท้าจะเดินขนานไปกับลำน้ำแม่วงก์ มีน้ำตกแม่เฒา น้ำตกแม่กิ น้ำตกแม่กระสา อยู่เป็นช่วงๆของการเดินทาง นอกจากจะสัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิดแล้ว ยังมีหลักฐานใช้ชีวิตของชาวเขาเผ่ามูเซอ และการทำสัมปทานไม้ เมื่อ 20 ปีก่อน

การที่ทีมวิจัยกำหนดเก็บข้อมูลยอดเขาโมโกจู เนื่องจากเห็นว่าประวัติศาสตร์ความเป็นมาน่าจะเริ่มต้นในผืนป่าแห่งนี้ อยากทราบว่าชุมชนเมื่อก่อนมีใช้ชีวิตโดยอาศัยทรัพยากรป่าไม้ดำรงชีพอย่างไร และสภาพป่าไม้เมื่อก่อนเป็นอย่างไร

ภาพที่ 24 การสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว ยอดเขาโมโกจู

ภาพที่ 32 แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

สัญลักษณ์

แหล่งท่องเที่ยว

หน่วยงานป่าไม้

แนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์

เส้นทางท่องเที่ยว

ถนนดิน

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่

ลักษณะภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยในการรองรับการท่องเที่ยว เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนนั้นประสบความสำเร็จได้ โดยการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน และคนในชุมชน สิ่งแวดล้อมในพื้นที่หมู่บ้านแก่งเกาะใหญ่ ต.ปางมะค่า อ. ขาณุวรลักษบุรี จ. กำแพงเพชร มีศักยภาพที่เหมาะสมในการที่จะจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ของผู้ที่สนใจในเรื่องธรรมชาติ ทีมวิจัยและชาวบ้านได้ร่วมกันเรียนรู้ และช่วยกันออกแบบทางความคิด ตามสภาพสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนมีอยู่ โดยที่ชาวบ้านไม่ต้องไปปรุงแต่ง หรือปลูกสร้างสิ่งอื่นขึ้นมาทดแทน เพียงแต่ชาวบ้านร่วมกันวางแผนกำหนดแหล่งเรียนรู้ หรือแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในพื้นที่ จัดการข้อมูลแหล่งเรียนรู้นั้นให้มากพอที่จะนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสถานที่นั้นๆ

จากการศึกษาวิจัยในระยะที่ 1 และช่วงแรกของระยะที่ 2 พบว่าทีมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวของบ้านแก่งเกาะใหญ่โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ได้ทั้งหมด 3 รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่ 1 . การท่องเที่ยวบริเวณแก่งเกาะใหญ่ – เส้นทางท่องเที่ยวในชุมชน – สวนมินท์

แหล่งท่องเที่ยวไม่ได้มีเพียงแต่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเท่านั้น แก่งเกาะใหญ่

มีภูมิปัญญาที่เป็นจุดเด่นของชุมชน และน่าสนใจในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างรุ่นสู่รุ่น ได้แก่ **ภูมิปัญญาในการสกัดน้ำมันหอมระเหย มินท์** (โดยลุงสำรวย ทวีทรัพย์ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่สำคัญหรือเรียกได้ว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญ) เป็นการประยุกต์หลักการของการกลั่นสุรา มาปรับเปลี่ยนเป็นการสกัดน้ำมันหอมระเหย มินท์ ซึ่งตัวผลิตภัณฑ์ยังคงต้องปรับปรุงให้มีคุณภาพมากขึ้นต่อไป และกำลังได้รับความสนใจจากชุมชน และหลายหน่วยงาน

ภาพที่ 117 น้ำมันมินต์สกัด 100 %

ต้นมินต์ เป็นพืชตระกูลเดียวกับสะระแหน่ เป็นพืชดั้งเดิมของทวีปยุโรป ปัจจุบันพบได้ในหลายภาคของโลก เป็นพืชล้มลุก ลำต้นแตกกิ่งก้านสาขามากมาย มีขนสั้นปกคลุมทุกส่วนทั้งต้น ใบและลำต้นมีกลิ่นหอม ใบออกตรงข้ามกัน ก้านใบสั้นใบรูปไข่ ปลายใบกลมมน ขอบใบจักแบบซี่ฟัน ชอบขึ้นตามที่ชุ่มชื้นและ ชอบแสงแดด มีสรรพคุณขับลม ขับเหงื่อ ช่วยรักษาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ช่วยขับฝายลม น้ำมันมินต์บรรเทาแมลงสัตว์กัดต่อย แก้หวัด

เส้นทางท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่ –สวนส้ม - ภูมิปัญญาไทย ใช้ระยะเวลาประมาณ 2 ชม. ระยะไม่ไกลอยู่ในเขตชุมชน เริ่มจากการนั่งรถเกศตร (อีแต๊ก) จากแก่งเกาะใหญ่ ไปตามถนนลาดยาง ผ่านหมู่บ้าน เข้าสู่สวนส้มโอของลุงสำรวย ชมสวนส้มโอขาวแดงกวางคุณภาพดี (รางวัลชนะเลิศอันดับหนึ่ง งานวันเกษตรที่จังหวัดกำแพงเพชร) ลองชิมส้มโอรสเลิศ เดินชมแปลงปลูกมินต์ และดูกรรมวิธีการสกัดน้ำมันมินต์โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ของลุงสำรวย เรียนรู้การทำยากำจัดศัตรูพืชไล่แมลง สูตรสมุนไพร โดยใช้สิ่งที่หาได้ง่ายในชุมชน และซื้อผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญา

ภาพที่ 118 แผนที่เส้นทางท่องเที่ยวแก่งเกาะใหญ่-สวนส้ม - ภูมิปัญญาไทย

รูปแบบที่ 2 การท่องเที่ยวบริเวณแก่งเกาะใหญ่-เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติเส้นทางไกล

จากการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ที่มวิจัยชาวบ้านได้กำหนดเส้นทางระยะไกล เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยว หรือผู้ที่สนใจในการศึกษาหาความรู้จากธรรมชาติ

โปรแกรมที่ 1

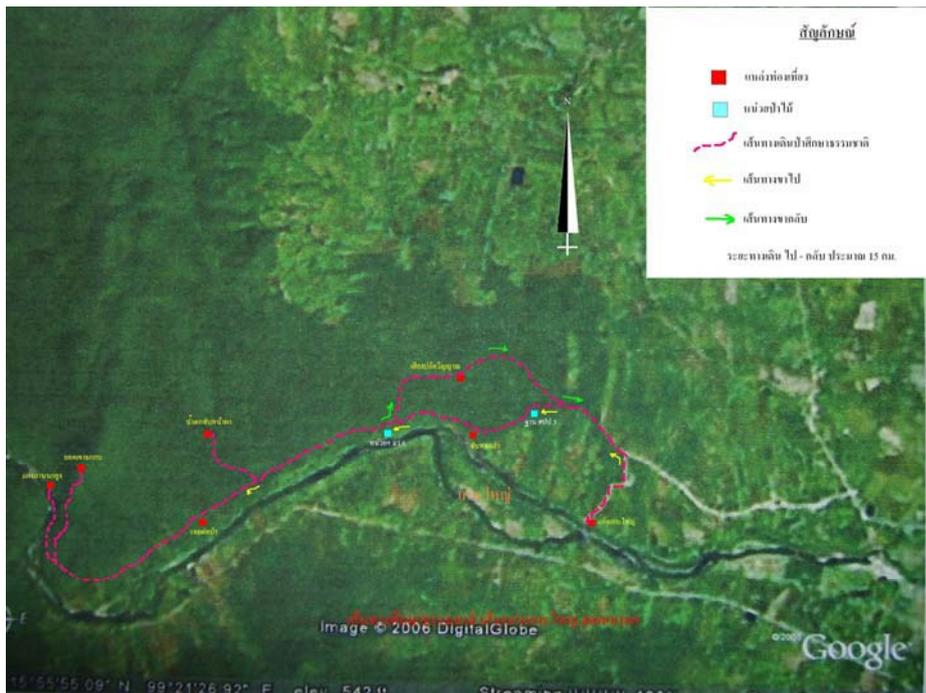
2 วัน 1 คืน (พักค้างแรมในป่า) กิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติ แก่งเกาะใหญ่ – ยอดเขาจกบ ระยะทางประมาณ 15 กม. (ไปกลับ) เริ่มต้นจากแก่งน้ำตกเกาะใหญ่ สัมผัสธรรมชาติกับผืนป่าชุมชนที่มีพื้นที่มากที่สุดในจังหวัด ผ่านซับหมอลำแหล่งน้ำธรรมชาติของสัตว์ ผ่านสถานีศึกษาธรรมชาติเสียงปลิดวิญญาณ (เป็นเครื่องมือดักสัตว์ที่ชาวบ้านนำมาดักหนูป่า มีหลักการทำงานคล้ายปืนแก๊ป) สัมผัสรอยต่อป่าสองประเภท พบบรรยากาศแบบธรรมชาติของ น้ำตกซับหน้าผา เพลิดเพลินตากับการดูนกนานาชนิด ลงเล่นน้ำลำน้ำแม่วงก์ที่แก่งลานนกยูง พักค้างแรมในป่าในป่าท่ามกลางบรรยากาศธรรมชาติแบบชาวบ้าน

โกสัรมแก่งลานนกยูง พร้อมรับฟังเรื่องเล่า เจ้าแม่เลย์ เจ้าแม่วงก์ และเรียนรู้การขัดห้างส่อง
สัตว์

เช่ามีดพิชิตยอดเขาจากกบ ชมพระอาทิตย์ขึ้นที่ช่องเขาชนกัน สัมผัสกลิ่นไอ
ธรรมชาติบริสุทธิ์ ตามรอยสัตว์ป่า สถานีเรียนรู้ธรรมชาติตลอดสองข้างทาง สัมผัสและ
เรียนรู้การดำรงชีวิตของชุมชน 30 ปีก่อน เดินทางสู่แก่งเกาะใหญ่ แวะซื้อผลิตภัณฑ์ภูมิ
ปัญญาไทย น้ำมันมินท์สกัด 100 % ราคาไม่แพง เป็นของฝากก่อนกลับบ้าน

ภาพที่ 119 ภาพพระอาทิตย์ขึ้นตอนเช้า

ภาพที่ 120 เส้นทางศึกษาธรรมชาติแก่งเกาะใหญ่ ระยะไกล

โปรแกรมที่ 2

1 วัน เดินทางโดยรถเกศตร(อีแต๊ก) นั่งรถอีแต๊กสัมผัสธรรมชาติ แก่งเกาะใหญ่ – ยอดเขาจากกบ ระยะทางประมาณ 15 กม. (ไปกลับ) เริ่มต้นจากแก่งน้ำตกเกาะใหญ่ สัมผัสธรรมชาติกับผืนป่าชุมชนที่มีพื้นที่มากที่สุดในจังหวัด ผ่านซับหมอลำแหล่งน้ำธรรมชาติของสัตว์ และร่องรอยของสัตว์ป่า ผ่านสถานศึกษาธรรมชาติเสียงปลิดวิญญูณ (เป็นเครื่องมือดักสัตว์ที่ชาวบ้านนำมาดักหนูป่า มีหลักการทำงานคล้ายปืนแก๊ป) สัมผัสรอยต่อป่าสองประเภท เดินเท้าสัมผัสบรรยากาศแบบธรรมชาติของ น้ำตกซับหน้าผา เพลิดเพลินตากับการดูนกนานาชนิด พิชิตยอดเขาจากกบ ชมผืนป่าชุมชน(ป่าพื้นราบที่มีพื้นที่มากที่สุดในจังหวัด) และความแตกต่างระหว่างป่าอนุรักษ์กับป่าสงวน พบเรื่องเล่าประวัติศาสตร์การทำไม้ สุดท้ายลงเล่นน้ำแม่วังก์ที่แก่งลานนกยูง ก่อนกลับบ้านแวะซื้อผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาไทย น้ำมันมินต์สกัด 100% ราคาไม่แพง

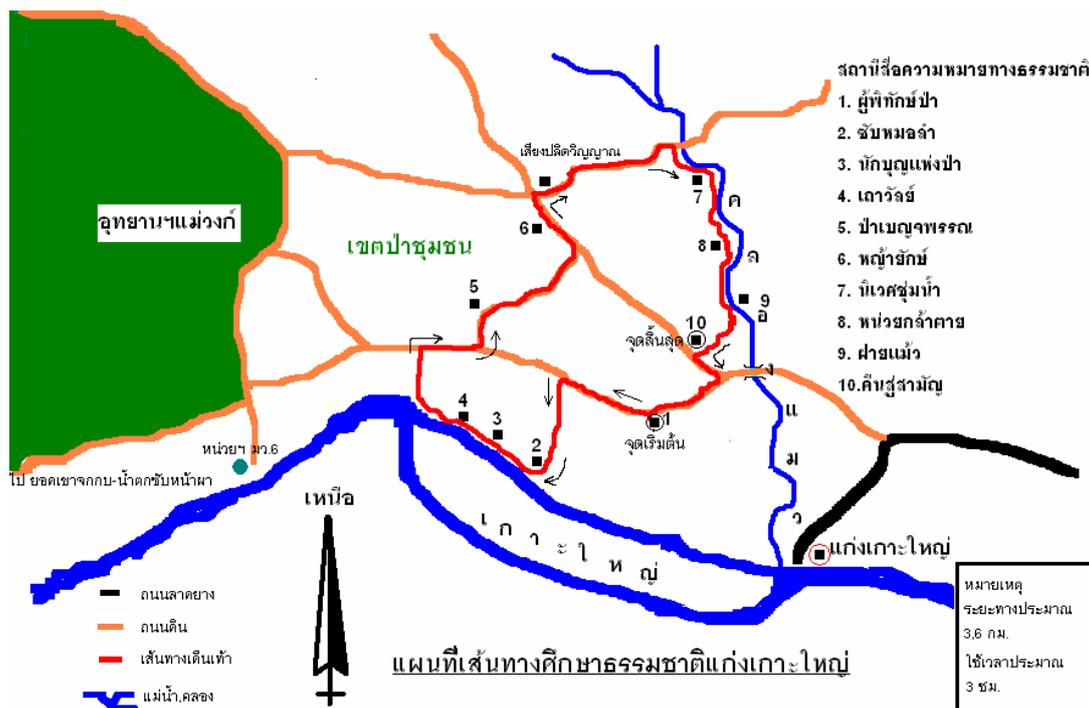

ภาพที่ 121 ยานพาหนะท้องถิ่นในการประกอบกิจกรรมท่องเที่ยว

หมายเหตุ

สำหรับ 2 โปรแกรมนี้ มีความเหมือนกันในเรื่องแหล่งท่องเที่ยว และฐานการศึกษาเรียนรู้ แต่ต่างกันตรงที่ โปรแกรมที่ 2 ไม่มีการพักค้างแรมในป่า และใช้เวลารวดเร็วกว่า เนื่องจากนั่งรถเกศตร(อีแต๊ก)

ฤดูท่องเที่ยวที่เหมาะสมที่สุด ประมาณเดือน กันยายน ถึงเดือน ธันวาคม เนื่องจากสภาพของพื้นที่ป่าไม้ และน้ำตกชั้นหน้าผาจะมีความสมบูรณ์ได้บรรยากาศในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่

ภาพที่ 122 เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชน

รูปแบบที่ 3. การท่องเที่ยวบริเวณแก่งเกาะใหญ่ – เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ

“ ประตุสู่ความมหัศจรรย์แห่งผืนป่าแม่จังก์ ”

จากการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ทิมวิจัยชาวบ้านได้กำหนดเส้นทางระยะสั้น เพื่อให้นักท่องเที่ยว หรือผู้ที่สนใจในการศึกษาหาความรู้จากธรรมชาติ ที่มีเวลาค่อนข้างจำกัด ในเส้นทางระยะสั้นนี้ในเวลาเดินป่าศึกษาธรรมชาติประมาณ 3 ชม. แหล่งท่องเที่ยว และแหล่งศึกษาเรียนรู้จะอยู่ในพื้นที่ป่าชุมชน ซึ่งไม่ไกลมากนัก ระยะทางประมาณ 3.6 กม.

เส้นทางป่าชุมชน

เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติเส้นนี้ มีระยะทางประมาณ 3.6 กม. ใช้เวลาประมาณ 3 – 4 ชม. โดยเริ่มแก่งเกาะใหญ่ เดินทางเข้าป่าชุมชนสัมผัสบรรยากาศธรรมชาติและได้รับความรู้และการสื่อความหมายทางธรรมชาติของชาวบ้าน ที่ได้รับการฝึกฝนให้สามารถนำเสนอเรื่องราวในพื้นที่ของตนเองให้ผู้สนใจได้รับชมและรับรู้

ฐานที่ 1 ผู้พิทักษ์ป่า เป็นเรื่องราวของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในการปราบปรามผู้ที่ลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เมื่อ 10 ปีก่อนและ ประสบการณ์ที่เสี่ยงชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่เมื่อก่อน พร้อมนำเสนอสิ่งประดิษฐ์อุปกรณ์ทำไม้ เป็นวิวัฒนาการของคนในยุคนั้นในการลักลอบตัดไม้

ภาพที่ 123 ฐานผู้พิทักษ์ป่า

ฐานที่ 2 ชับหมอลำ เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ ที่ชาวบ้านบอกว่า แม้สภาพพื้นที่จะแห้งแล้งขนาดไหน ชับน้ำแห่งนี้ไม่มีวันแห้งไป ชับหมอลำเป็นแหล่งน้ำที่มีธาตุเกลือ หรือชาวบ้านเรียกว่า โป่งน้ำ ที่มี ความเค็ม เป็นแหล่งรวมของสัตว์ป่าหลายชนิด พร้อมกันนี้ยังพบร่องรอยเท้าของสัตว์ป่าหลายชนิด

ภาพที่ 124 ฐานชับหมอลำ

ฐานที่ 3 นักบุญแห่งป่า นักฆ่าเลือดเย็น ความหมายของต้นไทร ต้นไทรเมื่อต้นฤดูฝนต้นไทรจะออกผลไทรมากมาย เป็นแหล่งอาหารของสรรพสัตว์มากมายโดยเฉพาะนก เมื่อนกกินผลไทรแล้วก็จะมีการขับถ่ายมูลซึ่งในมูลนกจะมีเมล็ดไทรปะปนอยู่ เมื่อมูลนกไปตกค้างอยู่ตามง่ามไม้ หรือโพรงไม้ เมล็ดไทรจะค่อยๆเจริญเติบโต แล้วพันรอบต้นไม้ที่ไทรยึดโยงไว้ เวลาผ่านไปทำให้ต้นไม้ต้นเดิมค่อยตายลงไปอย่างช้าๆ

ภาพที่ 125 ฐานนักบุญแห่งป่า นักฆ่าเลือดเย็น

ฐานที่ 4 เถาว์ลย์ เป็นการแสดงให้เห็นการเอาตัวรอดในสังคมพืชในป่า เถาว์ลย์เป็นไม้ที่มีความพยายามในการตามหาแสงเพื่อช่วยให้ตัวเองอยู่รอดได้ อีกมุมมองหนึ่งมองว่าเถาว์ลย์เปรียบเสมือนสายริบบิ้นที่ได้تبแต่งความงามให้แก่ผืนป่าแห่งนี้

ภาพที่ 126 ฐานเถาว์ลย์

ฐานที่ 5 ท้องป่าเบญจพรรณ สภาพป่าส่วนใหญ่ของผืนป่าชุมชนเป็นป่าเบญจพรรณ จึงควรมีการให้ความรู้พื้นฐานของป่าเบญจพรรณ ซึ่งไม้ป่าเบญจพรรณ ประกอบด้วย ไม้สัก พะยอม ชิงชัน กระบก มะม่วงป่า มะค่าโมง แดง ประดู่ จันทน์หอม เป็นต้น มีไม้จั่นอยู่หลายชนิด เช่น ไม้ป่า ไม้ไร่ ไม้ชางนวล ไม้รวก พืชชั้นล่าง เช่น หนามเถ็ด ส้มเสี้ยว หนามคณฑา

ภาพที่ 127 ฐานท้องป่าเบญจพรรณ

ฐานที่ 6 หนุ่ยยักษ์ เป็นความหมายของต้นไม้ เนื่องจากไม้จัดอยู่ในตระกูลหญ้า ในผืนป่าชุมชนแห่งนี้มีไม้หลากหลายชนิด ไม้เป็นแหล่งอาหารของคนและสัตว์ป่า ไม้ไผ่ชาวบ้านสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มากมาย

ภาพที่ 128 ฐานหนุ่ยยักษ์

ฐานที่ 7 นิเวศชุ่มน้ำ ป่าชุมชนแห่งนี้มีลำน้ำขนาดเล็กไหลผ่านเรียกว่า คลองแมว เมื่อมีฝนตกน้ำในคลองจะมาก และไหลเร็ว เมื่อเข้าสู่หน้าแล้งน้ำจะไม่มี หรือมีเป็นบางช่วง ระบบนิเวศชุ่มน้ำเป็นการเรียนรู้ของสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กที่อยู่ทั้งในน้ำและบนบก มีความสัมพันธ์กันและการเอาตัวรอดของสังคมพืชและสัตว์ รวมทั้งเป็นแหล่งอาหารของสัตว์ป่าในพื้นที่แห่งนี้ด้วย

ภาพที่ 129 ฐานนิเวศชุ่มน้ำ

ฐานที่ 8 หน่วยกล้าตาย เป็นความหมายของ ไลเคน ไลเคนเป็นพืชดึกดำบรรพ์ที่ยังคงรูปร่างเดิมไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก เป็นตัวบ่งชี้ความบริสุทธิ์ของอากาศ เป็นพืชที่มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันของพืช 2 ชนิด คือ สาหร่าย กับ รา

ภาพที่ 130 ฐานหน่วยกล้าตาย (ไลเคน)

ฐานที่ 9 ฝ่ายแม่ (ฝ่ายชะลอความชุ่มชื้น) เป็นการสนองในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการที่จะทำให้พื้นที่ป่ามีความชุ่มชื้นได้ตลอดปี เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ทั้งยังเป็นแนวป้องกันไฟป่าได้อย่างทางหนึ่ง ฝ่ายแม่นี้เป็นความร่วมมือกันของชาวบ้านในการที่จะทำให้ป่าชุมชนของชาวบ้านกลับมาสมบูรณ์ได้อีกครั้งเหมือนที่ผ่านมา

ภาพที่ 131 ฐานฝ่ายแม่

ฐานที่ 10 คีนสู่มัญญ เป็นความหมายหมายของผู้ย่อยสลาย คือ ปลวก ปลวกทำหน้าที่ย่อยสลายสิ่งต่างๆ ให้สูญสิ้นไป เปรียบเสมือนการดำรงชีวิตของทุกคนก็ต้องสูญสลายได้ อีกมุมหนึ่งให้มองความสามัคคี การทำงานร่วมกันของปลวก ในการสร้างรังที่มีขนาดใหญ่ตลอดเส้นทางการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ เราจะพบร่องรอยเท้าสัตว์ป่าทั่วไปในพื้นที่ป่า โดยเฉพาะ กวางป่า , เก้ง , หมูป่า การสื่อความหมายทางธรรมชาติในการเดินป่า ใช้นักสื่อความหมายที่เป็นชาวบ้านที่เป็นทีมวิจัยที่เรียนรู้กระบวนการทำงานของงานวิจัยชาวบ้านได้อย่างดี

ภาพที่ 132 ฐานคีนสู่มัญญ

ฐานการเรียนรู้ทั้ง 10 ฐาน ได้กำหนดไว้บนการเรียนรู้หลัก ซึ่งระหว่างทางเดินเท้า จะมีการนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ตามสภาวะแวดล้อมตามเส้นทางเดิน นอกจากนี้การนำเสนออาจจะออกมาเป็นเกร็ดความรู้เล็กน้อยสอดแทรกระหว่างทาง

เส้นทางเดินป่าในป่าชุมชน ยังกำหนดไม่ตามตัว อาจมีการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ ซึ่งทีมวิจัยและชาวบ้านที่เกี่ยวข้องจะนำมาปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาวะแวดล้อม หลังจากได้ทำการทดลองท่องเที่ยวในระยะต่อไป

การดำเนินงานรายละเอียดปลีกย่อยในการทำเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาตินั้น อยู่ในระหว่างการศึกษาวิจัย เพื่อให้ได้สิ่งที่สอดคล้องกับชุมชน โดยที่ชุมชนสามารถนำเรื่องราวของตนเอง ออกนำเสนอนักท่องเที่ยวได้อย่างมั่นใจ

รูปแบบที่ 4 กิจกรรมทางเลือก การท่องเที่ยวโดยชุมชน จักรยานเสือภูเขา

จากภูมิประเทศที่เหมาะสมในการจัดทำกิจกรรมทางเลือก ให้นักท่องเที่ยวที่สนใจ กิจกรรมขี่จักรยานเสือภูเขา เป็นอีกกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ มีแนวทางที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบในธรรมชาติ โดยใช้จักรยานเป็นพาหนะนำพาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว

สืบเนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยวครั้งที่ 2 ทีมวิจัยชาวบ้านได้เชิญ ผู้แทนชมรมจักรยานเสือภูเขานครสวรรค์ เข้าร่วมทดลองท่องเที่ยวในครั้งนั้นด้วย จากข้อมูลการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้จักรยานเสือภูเขา ผู้แทนของชมรมจักรยานเสือภูเขาได้แลกเปลี่ยนให้ข้อมูลในการจัดทำเส้นทางจักรยานเสือภูเขา ว่า แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มีความเหมาะสมอย่างมากในการที่จะทำเส้นทางจักรยานเสือภูเขา ลักษณะภูมิประเทศก็เอื้ออำนวย บรรยากาศความเป็นธรรมชาติยังคงมีอยู่มาก เพียงแจ้งให้ทีมวิจัยมีการปรับปรุงในเรื่องการจัดทำป้ายสื่อความหมายต่างๆ เพื่อให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและไม่หลงทางในขณะเที่ยวชม

ภาพที่ 133 ชมรมจักรยานยเสือภูเขานครสวรรค์ กลุ่มเสือ 11 ตัว

ภาพที่ 134 ชมรมจักรยานยเสือภูเขาเข้าร่วมทดสอบเส้นทางในป่าชุมชน

จากข้อมูลที่ได้จากผู้มีประสบการณ์ในการท่องเที่ยวโดยใช้จักรยานเสือภูเขา ทำให้ทีมวิจัยสามารถกำหนดกิจกรรมทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวได้อีกกิจกรรมหนึ่ง ความพร้อมของศักยภาพของพื้นที่ที่มีความพร้อมสูง แต่หากถ้าชุมชนสนใจอยากจะเสริมกิจกรรมนี้โดยตรงคงจะไม่ใช่ว่าเรื่องง่ายเท่าไรนัก เนื่องจากต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูง ทีมวิจัยยังคงต้องมาทบทวนดูความพร้อมในเรื่องการจัดการก่อนว่า กำลังคนของเรามีความพร้อมมากน้อยขนาดไหน

ภาพที่ 135 ชมรมจักรยานเสือภูเขาเข้าร่วมทดสอบเส้นทาง

โดยสรุปแล้วทีมวิจัยอยากให้ระบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความพร้อมให้มากกว่านี้ หากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่มีประสิทธิภาพแล้ว กิจกรรมทางเลือกอื่นๆ ก็สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน การจัดการในระยะเริ่มแรก เราพยายามมองหาสิ่งที่มีในชุมชนก่อน เพื่อเป็นลดภาระค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น

สถานการณ์การท่องเที่ยวปัจจุบันในตำบลปางมะค่า

จากการศึกษาวิจัยในระยะที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้มีการดำเนินการวิจัยร่วมกับชาวบ้าน เน้นการสร้าง ความเข้าใจ รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมากำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน โดยเน้นการประสานความร่วมมือกับ องค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่ามาตลอด ซึ่งในช่วงที่ผ่านมา ในกิจกรรมต่างๆ ของทีมวิจัยได้มีการนำเสนอในที่ประชุมของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า การพูดคุยแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการร่วมกับผู้บริหารและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่ามาตลอด รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโครงการวิจัยร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า จากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่าทาง องค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า ได้นำผลการวิจัย รวมทั้งข้อเสนอแนะของทีมวิจัยที่ได้ร่วมปรึกษาหารือและพูดคุยกันนำไปบรรจุเป็นแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลปางมะค่า และมีนโยบายรวมทั้งแผนงานระยะยาวในการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลปางมะค่า โดยเน้นและให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมกับชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวบริเวณแก่งเกาะใหญ่

โดยในช่วงที่ผ่านมาได้มีกิจกรรมการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวให้สามารถเข้าไปในแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกสบายขึ้นแต่ยังไม่มีการพูดคุยในเรื่องการบริหารจัดการร่วมระหว่างชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า ซึ่งทางทีมวิจัยจะได้ดำเนินการประสานความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่าร่วมกันต่อไป

ส่วนที่ 6

สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินงานตามกระบวนการวิจัยในการตอบคำถามของงานวิจัยท้องถิ่น เพื่อจุดหมายที่จะทำให้ชุมชนในพื้นที่วิจัย ได้เกิดความตระหนัก ความสำนึกในทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นนำมาให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่ใช่ชุมชนเข้าไปทำลายให้เสื่อมสภาพลง แต่ทางกลับกันชุมชนเป็นผู้ดูแลคุ้มครองทรัพยากรเหล่านั้นให้คงอยู่ได้ โดยใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาเป็นเครื่องมือในการที่จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติคงอยู่อย่างยั่งยืน และชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ก็จะได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยไม่รู้ตัว

แต่ความคิดความอ่านของคนเราไม่เท่ากัน ความคิดซึ่งมีความแตกต่างกับ ชาวบ้านบางคนคิดเป็นทำงานเป็นและเข้าใจงานเป็น เพียงรอรระยะเวลา และโอกาสเท่านั้นที่ชุมชนจะสามารถดำเนินงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้จริง แต่ยังมีกลุ่มบางกลุ่มที่มองงานวิจัยเป็นเรื่องห่างไกลตัวเอง จะมองเรื่องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการมีคนมากๆ อยากให้เห็นผลเร็วเพียงเท่านั้น แต่ไม่ได้มองถึงกระบวนการเรียนรู้ การแก้ไขปัญหาระยะยาว ที่จะนำพาสู่เป้าหมายชุมชนที่วางไว้

ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่มีความพยายามที่จะทำให้คนในชุมชนมองภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนนี้ เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของ และทุกคนสามารถเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดการรองรับนักท่องเที่ยวเองได้ กลุ่มแรกที่เข้ามานอกเหนือจากทีมวิจัย คือกลุ่มเยาวชนคนรักป่าแก่งเกาะใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเยาวชนในพื้นที่ทั้งสิ้น จากการพูดคุยกับกลุ่มเยาวชนพบว่า เยาวชนอยากจะเป็นส่วนหนึ่งในการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับทีมวิจัย และกลุ่มเยาวชนอยากเห็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเอง และเยาวชนกลุ่มนี้ก็พร้อมที่จะเรียนรู้การทำงานในการเป็นนักสื่อความหมายที่มีคุณภาพในวันข้างหน้า

โดยภาพรวมทั้งหมด จากการสอบถาม พูดคุย ประชุม พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นชอบด้วยในการที่ชุมชนของตนเองจะมีแหล่งท่องเที่ยวทางเลือก ให้นักท่องเที่ยวที่สนใจในธรรมชาติ เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน เนื่องจากในปัจจุบันมีการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว การที่ทีมวิจัยผนวกการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าไป ก็ถือว่าเป็นเรื่องที่ดีที่สุดใน การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในคงอยู่อย่างยั่งยืน

เป็นเรื่องธรรมดาของการทำงานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคน หรือชุมชน ที่จะต้องประสบปัญหา และอุปสรรคในการทำงาน โครงการวิจัยการศึกษาศกยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ระยะที่ 2 ก็พบปัญหาอุปสรรคเหมือนกัน โดยเรื่องที่มีปัญหามากที่สุดคือ คน และการจัดการ เป็นปัญหาที่ทุกที่พบ ทั้งหน่วยงานราชการ และเอกชน แต่หากปัญหาเหล่านั้นมีการแก้ไขได้ชัดเจน งานที่ทำก็ดำเนินต่อไปได้ แต่ถ้าปัญหาเหล่านั้นไม่ได้รับการแก้ไข ปัญหา การทำงานจะไม่ราบรื่นมีผลทำให้งานช้าลงไป และที่สำคัญความสัมพันธ์ระหว่างกันอาจขาดหายไปโดยปริยาย

1. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ และเชื่อมโยงไปสู่วัตถุประสงค์ของโครงการ

จากการที่โครงการวิจัย เรื่องการศึกษาศกยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ได้รับการอนุมัติ เมื่อเดือนตุลาคม 2548 ทีมวิจัยเองก็ไม่คาดหวังว่าจะได้มีโอกาสเข้ามาเป็นนักวิจัย ซึ่งชาวบ้านเองก็ยังคงสับสนว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จะมีแนวทางที่จะทำให้ชุมชนมีศกยภาพในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างไร สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นสิ่งใหม่ที่ทีมวิจัยและชาวบ้านเองไม่เคยสัมผัสในการทำงานวิจัย เป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถของชุมชน

นับตั้งแต่โครงการวิจัย เข้ามาในพื้นที่ มีการตั้งคำถามในใจของทีมวิจัยว่าเราจะทำได้หรือไม่ แต่ด้วยความอยากรจะเรียนรู้สิ่งใหม่ และประสบการณ์ใหม่ๆ ที่จะเกิดขึ้น ทีมวิจัยชาวบ้านก็พร้อมที่จะเรียนรู้จากกระบวนการวิจัย เพื่อให้ได้ความชัดเจนของข้อมูล ในการค้นหาคำตอบของโครงการวิจัย

กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการทำงานของทีมวิจัยชาวบ้านเริ่มขึ้นด้วยการสร้างความเข้าใจเรื่องงานวิจัยท้องถิ่นให้กับชาวบ้านในชุมชน เพื่อสร้างแนวร่วมในการทำงานในการเก็บข้อมูลต่างๆเพื่อนำไปสู่การค้นหาคำตอบ งานวิจัยชาวบ้านส่งเสริมให้ชาวบ้านเกิดกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วม การรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย การคิดเป็นและการใช้ความคิดที่กล้าแสดงออกถึงแนวความคิดในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ถึงแม้จะเป็นความคิดเห็นแบบชาวบ้าน ซึ่งนั่นคือแต่แนวทางที่ดีที่สุด เนื่องจากชาวบ้านทราบข้อมูล เรื่องราว ปัญหา ด้วยตัวเอง และสัมผัสด้วยตนเอง ในการให้ข้อมูลเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ถึงตัวชาวบ้านจะไม่รู้ข้อมูลมากนัก แต่ก็พยายามหาบุคคลอ้างอิงที่มีข้อมูลนั้นให้กับทีมวิจัย เป็นการแสดงการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

โครงการศึกษาศกยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในระยะที่ 1 กิจกรรมส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปทางด้านการเก็บข้อมูลบริบทชุมชนในพื้นที่ และการสร้างความเข้าใจ

ให้แก่ทีมวิจัย และผู้ที่มีส่วนได้เสียกับกิจกรรมในการจัดการท่องเที่ยว กระบวนการวิจัยสามารถสร้างคนในชุมชนให้เข้มแข็ง เพิ่มทักษะการพัฒนาตนเองมากขึ้น มีการทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น

จากงานวิจัย และกระบวนการวิจัยทำให้ชุมชนในท้องถิ่น ได้รับรู้เรื่องราวของชุมชนได้มากขึ้น ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายสิ่งดีของชุมชนบางอย่างได้สูญหายไปแล้วหลายสิ่งหลายอย่าง บางสิ่งเป็นประโยชน์กับชุมชนเป็นอย่างมาก แต่ก็เลือนหายไปพร้อมกับคนเก่าคนแก่แล้ว งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้สิ่งที่เคยมีอยู่ หรือสูญหายไปแล้วกลับคืนมาสู่ชุมชนได้ และมีการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพ

สรุปผลการวิจัย (ระยะที่ 2)

จากการดำเนินงานตามกระบวนการวิจัยในการตอบคำถามของงานวิจัยท้องถิ่น เพื่อจุดหมายที่จะทำให้ชุมชนในพื้นที่วิจัย ได้เกิดความตระหนัก ความสำนึกในทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นนำมาให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่ใช่ชุมชนเข้าไปทำลายให้เสื่อมสภาพลง แต่ทางกลับกันชุมชนเป็นผู้ดูแลคุ้มครองทรัพยากรเหล่านั้นให้คงอยู่ได้ โดยใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาเป็นเครื่องมือในการที่จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติคงอยู่อย่างยั่งยืน และชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ก็จะได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยไม่รู้ตัว

แต่ความคิดความอ่านของคนเราไม่เท่ากัน ความคิดซึ่งมีความแตกต่างกับ ชาวบ้านบางคนคิดเป็นทำงานเป็นและเข้าใจงานเป็น เพียงรอรระยะเวลา และโอกาสเท่านั้นที่ชุมชนจะสามารถดำเนินงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้จริง แต่ยังมีกลุ่มบางกลุ่มที่มองงานวิจัยเป็นเรื่องห่างไกลตัวเอง จะมองเรื่องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการมีคนมากๆ อยากให้เห็นผลเร็วเพียงเท่านั้น แต่ไม่ได้มองถึงกระบวนการเรียนรู้ การแก้ไขปัญหาระยะยาว ที่จะนำพาสู่เป้าหมายชุมชนที่วางไว้

ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่มีความพยายามที่จะทำให้คนในชุมชนมองภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนนี้ เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของ และทุกคนสามารถเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดการรองรับนักท่องเที่ยวเองได้ กลุ่มแรกที่เข้ามานอกเหนือจากทีมวิจัย คือกลุ่มเยาวชนคนรักป่าแก่งเกาะใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเยาวชนในพื้นที่ทั้งสิ้น จากการพูดคุยกับกลุ่มเยาวชนพบว่า เยาวชนอยากจะเป็นส่วนหนึ่งในการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับทีมวิจัย และกลุ่มเยาวชนอยากเห็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเอง และเยาวชนกลุ่มนี้ก็พร้อมที่จะเรียนรู้การทำงานในการเป็นนักสื่อความหมายที่มีคุณภาพในวันข้างหน้า

โดยภาพรวมทั้งหมด จากการสอบถาม พูดคุย ประชุม พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ เห็นชอบด้วยในการที่ชุมชนของตนเองจะมีแหล่งท่องเที่ยวทางเลือก ให้นักท่องเที่ยวที่สนใจในธรรมชาติ เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน เนื่องจากในปัจจุบันมีการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว การที่ทีมวิจัยผนวกการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าไป ก็ถือว่าเป็นเรื่องที่ดีที่สุดใน การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในคงอยู่อย่างยั่งยืน

เป็นเรื่องธรรมดาของการทำงานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคน หรือชุมชน ที่จะต้องประสบ ปัญหา และอุปสรรคในการทำงาน โครงการวิจัยการศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ระยะที่ 2 ก็พบปัญหาอุปสรรคเหมือนกัน โดยเรื่องที่มีปัญหามากที่สุด คือ คน และการจัดการ เป็นปัญหาที่ทุกที่พบ ทั้งหน่วยงานราชการ และเอกชน แต่หากปัญหา เหล่านั้นมีการแก้ไขได้ชัดเจน งานที่ทำก็ดำเนินต่อไปได้ แต่ถ้าปัญหาเหล่านั้นไม่ได้รับการแก้ไข ปัญหา การทำงานจะไม่ราบรื่นมีผลทำให้งานช้าลงไป และที่สำคัญความสัมพันธ์ระหว่างกันอาจขาด หายไปโดยปริยาย

สรุปได้ว่างานวิจัย สร้างกระบวนการทางความคิด การทำงานร่วมกัน การรู้จักการใช้ในสิ่ง ที่ชุมชนคาดไม่ถึง ในการที่จะนำเอาสิ่งเหล่านั้นมาทำให้เกิดประโยชน์กับชุมชนสูงสุด และสำคัญ ที่สุดคือ ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ได้ให้โอกาส ทีมวิจัยชาวบ้าน ได้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ สิ่งใหม่ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชน บ้านแก่งเกาะใหญ่ อย่างยั่งยืน

2. ปัญหา อุปสรรค ในการทำงาน

การมีส่วนร่วม ในกระบวนการวิจัยของชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่

กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นเงื่อนไขสำคัญของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ต้องการให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้าถึงกระบวนการทำงานหรือการระดมความคิดเห็น ในการพัฒนา ชุมชนท้องถิ่น หากคนในชุมชนมีความกระตือรือร้นหรือกล้าแสดงออกถึงความสามารถของตนเอง ในเวทีการมีส่วนร่วม เชื่อได้ว่าปัญหาบางอย่างจะสามารถคลี่คลายได้ในทางที่ดี

การถูกกลบบงำ หรือการชี้นำช่องทางของกลุ่มคนที่เป็นผู้นำชุมชน หรือผู้นำท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ประสบอยู่เนืองๆ กลุ่มคนดังกล่าวมีอิทธิพลทางความคิดของชาวบ้าน ในการกำหนดสิ่งใดที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง หรือพวกพ้อง ชาวบ้านบางคนอยากที่จะเข้ามาเรียนรู้

เรื่องราวของกิจกรรมชุมชน แต่บางครั้งก็อาจจะโดนแรงกดดันของกลุ่มดังกล่าวไม่ให้เข้าร่วมการเรียนรู้และแสดงความคิดเห็นต่อชุมชน หรือบางครั้งมีเวทีประชุมระดมความคิดเห็นหรือลงมติในเรื่องที่สำคัญของส่วนร่วม กลุ่มดังกล่าวอาจมีการปลุกระดมชาวบ้านให้คล้อยตามความคิดของตนเอง เพื่อให้กลุ่มของตนเองได้ประโยชน์หรือได้รับชัยชนะในผลการแสดงความคิดเห็นจากกิจกรรมต่างๆ ในเวทีประชุม

อีกประเด็นหนึ่ง คือ ชาวบ้านบางคนไม่ค่อยกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ เป็นผู้รับฟังเพียงอย่างเดียว และยอมที่จะเป็นผู้ปฏิบัติ โดยที่คิดว่าทำอะไรก็ได้ ทั้งนี้สิทธิในการตัดสินใจจึงให้เป็นสิทธิของผู้นำหมู่บ้านแทน เป็นการให้ผู้นำหมู่บ้านตัดสินใจแทนตัวเอง ซึ่งโอกาสที่ชาวบ้านจะได้รับจากผลของการประชุม ไม่ได้ตามความต้องการของชาวบ้านเท่าที่ควร

พฤติกรรมดังกล่าวจะมีอยู่เกือบทุกแห่งไม่ว่าจะเป็นชุมชนใด งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้พยายามชี้ให้เห็นถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ว่ามีผลต่อตนเองและชุมชนได้อย่างไร พฤติกรรมดังกล่าว อาจจะต้องใช้เวลาอยู่พอสมควรในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมชุมชนลักษณะนี้ ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่ เชื่อว่า การสร้างความเข้าใจในกิจกรรมต่างที่ชุมชนจะได้รับประโยชน์ การร่วมทำกิจกรรมชุมชนให้บ่อยครั้งขึ้น การชวนคุยและพูดคุยให้มากขึ้น น่าจะเป็นหนทางที่ดีที่สุดในการแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น

การมองผลประโยชน์มากกว่าประโยชน์ที่จะได้ของชุมชน

ด้วยเหตุที่สังคมชนบทเป็นสังคมที่มีคนอยากจนค่อนข้างมาก ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ไร้จ้างทั่วไป มีฐานะค่อนข้างยากจน การมองเรื่องรายได้และผลประโยชน์เป็นเรื่องที่สำคัญ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ทุกชุมชนต้องมีเรื่องประเภทนี้ขึ้นมา การทำงานของส่วนรวมในชุมชน บางคนยังว่าเป็นเรื่องไกลตัวสำหรับผู้ที่มีความยากจนและบางครั้งอาจไม่ให้ความสำคัญมากในเรื่องส่วนรวม ทั้งๆที่ตัวเองอาจจะได้รับประโยชน์มากมายจากการทำกิจกรรมของชุมชนหลายประการ

ทีมวิจัยชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่ก็เจอสภาพปัญหาเรื่องดังกล่าวเช่นกัน แม้กระทั่งคนที่เป็นทีมวิจัยชาวบ้านเองก็ตาม แนวทางการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้พยายามเน้นการสร้าง ความเข้าใจในงานวิจัย ให้ความสำคัญกับทุกคนที่เป็นทีมวิจัยชาวบ้าน เพื่อร่วมกันปรับแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ ทีมวิจัยได้พยายามพูดเชิงสร้างสรรค์ว่า “ เราเป็นคนในพื้นที่ ใช้ประโยชน์จากพื้นที่มากมายมหาศาลแล้ว ถึงเวลาที่เราจะให้ประโยชน์กับพื้นที่ที่เราอยู่บ้าง ” เป็นคำที่ทีมวิจัยได้พยายามพูดให้ชุมชนได้มองเห็นภาพเป้าหมายของชุมชน ที่มุ่งหวังให้คนในชุมชนมองอนาคตชุมชนให้ไกลๆ อย่างมองเพียงแค่ผลประโยชน์เล็กน้อยที่ได้รับ ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับเป้าหมายของชุมชนในการจัดการ

ท้องถิ่นที่จะเกิดในวันข้างหน้า มีมูลค่ามากมาย หลายพันเท่า สิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจไปพร้อมกันคือจิตใจ ต้องมีความมองเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว (ในบางโอกาส) เท่านั้นชุมชนก็น่าจะมองภาพอนาคตของแก่งเกาะใหญ่ออกได้ และเข้าใจ

ผลกระทบจากการเมืองท้องถิ่น

ภายใต้ระบบการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลโดยตรง พบว่าระบบการเลือกตั้งแบบใหม่จะทำให้ประชาชนได้นายกองค์การบริหารส่วนตำบลตามที่ต้องการ สามารถเลือกทีมงานได้ด้วยตนเอง มีประสิทธิภาพการทำงานมากขึ้น มีเสถียรภาพทางการเมืองไม่ถูกรวบงำจากสภาองค์การบริหารส่วนตำบล แต่เมื่อฝ่ายบริหาร หรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบลใช้อำนาจมากเกินไป จนกระทบต่อการทำหน้าที่ของสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้วยความมั่นใจว่าตนเองมาจากการเลือกตั้งโดยตรง หากผู้นำท้องถิ่นได้ผู้นำที่มีภาวะความเป็นผู้นำสูง มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เคารพในสิทธิของประชาชน และที่สำคัญคือการยอมรับฟังเสียงของประชาชนเป็นที่ตั้ง เชื่อได้ว่าพื้นที่ตำบลนั้นถือว่าโชคดีที่เลือกคนทำงานเป็น แต่ในทางกลับกันหากชุมชนใดได้ผู้นำท้องถิ่นที่ไม่มีภาวะความเป็นผู้นำ ไม่เคารพสิทธิของประชาชน เอาตัวเองเป็นที่ตั้ง และไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เชื่อได้ว่าการพัฒนาทางด้านคุณภาพชีวิตของชุมชนคงจะย่นหลังไประดับหนึ่ง บางครั้งผู้นำที่มีความมั่นใจในตนเองหรือรู้มากเกินไป มีผลทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาไม่เป็นที่ไปตามความต้องการของชุมชน

โครงการศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ได้เจอสภาพปัญหาความขัดแย้งทางความคิดและอุดมการณ์ในการเมืองระดับท้องถิ่น เนื่องจากช่วงที่โครงการวิจัยกำลังขับเคลื่อนตามแผนงาน (ระยะที่ 2 ช่วง 6 เดือนหลัง) สภาองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่าได้จัดให้มีการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า ซึ่งห้วงวาระลงต้องจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ ในวันที่ 7 สิงหาคม 2550

การหาเสียงของผู้สมัครในการเลือกตั้งสภาท้องถิ่น ต้องมีการนำเสนอนโยบายและวิสัยทัศน์ของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งต่างฝ่ายต่างคนก็มีเจตนาที่มุ่งพัฒนาตำบลให้ครอบคลุมในทุกเรื่องในเขตตำบล มีการวางตัวผู้สมัครในกลุ่มของตนเอง เพื่อจะให้ผู้สมัครที่เป็นพวกพ้องของตนเองได้รับชัยชนะมากที่สุด โดยใช้กลยุทธ์และวิธีการที่จะทำให้ตนเองได้รับเลือกตั้ง

ผลจากการใช้กลยุทธ์และวิธีการเพื่อให้มาด้วยชัยชนะทำคนในตำบลแบ่งแยกเป็นกลุ่มๆ ในการที่จะช่วยผู้สมัครในการหาเสียง ยิ่งใกล้วันเลือกตั้งความสัมพันธ์ที่เคยมีต่อกันระหว่าง

กันเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ไม่มีการชวนคุยในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เนื่องกระแสการเลือกตั้งการเมืองท้องถิ่น มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของชุมชนด้วยส่วนหนึ่งที่ชุมชนจะต้องเข้าไปทำหน้าที่ในการเลือกตั้งคนที่มีอุดมการณ์ทางการเมือง และตั้งใจทำงานเพื่อส่วนรวม

ผลกระทบที่มีผลต่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ประกาศให้มีการเลือกตั้งผู้นำท้องถิ่น จากเหตุผลที่กล่าวในเบื้องต้นว่า ชาวบ้านมีการแบ่งกลุ่มกันอย่างชัดเจน มุ่งเน้นจะให้คู่แข่งทางการเมืองท้องถิ่นฝ่ายตรงข้ามพ่ายแพ้ไป การทำงานที่เป็นสาธารณะประโยชน์ หรือกิจกรรมการมีส่วนร่วมจึงทำงานได้ค่อนข้างยากพอสมควร จากสภาพปัญหาดังกล่าวทำให้หัวหน้าโครงการวิจัย ชะลอการดำเนินงานตามแผนงานหรือกิจกรรมที่วางไว้ออกไปก่อน เนื่องจากทีมวิจัยผู้สถานการณ์ในชุมชนเป็นอย่างไรดี ซึ่งทีมวิจัยทั้งหมดก็รับทราบถึงผลกระทบที่จะทำให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นขยายระยะเวลาเพิ่มไปอีกหลายเดือน

จึงพอที่จะสรุปได้ว่า การเมืองในระดับท้องถิ่น หรือระดับชาติ มีผลทำในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนขาดช่วงไประยะหนึ่ง ประสานความร่วมมือในเวลานั้นทำได้ค่อนข้างยาก บางคนอาจจะมองว่า การเมืองทำให้คนในชุมชนเกิดการแตกแยก ไม่มีความสามัคคีปรองดองซึ่งกันและกัน แต่หากมองในอีกมิติหนึ่ง คือ ความชอบธรรมทางความคิดของแต่ละคนไม่เท่ากัน ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการที่จะเลือกในสิ่งที่ตนเองคิดว่าตรงใจที่สุด อุดมการณ์ทางการเมืองก็เหมือนกัน เป็นการวางแผนทางการพัฒนาท้องถิ่นของอนาคต เพื่อให้ชุมชนได้เห็นภาพและคล้อยตามนโยบายที่ผู้นำวางแผนการไว้ เป็นหลักการระบอบประชาธิปไตย ทิศทางของการพัฒนาตำบลจะมีมากเพียงใด องค์ประกอบหนึ่งคือ ผู้บริหารต้องมีความจริงใจและให้ความสำคัญกับบทบาทของตนเองที่จะเข้ามาบริหารพัฒนาตำบลให้มีการพัฒนาครอบคลุมทุกด้าน สร้างเสถียรภาพตำบลให้มั่นคง จากคำที่ได้ยินจากชาวบ้านว่า “ ผู้นำท้องถิ่น จะต้องนั่งในใจของชาวบ้าน ไม่ใช่ นั่งอยู่บนหัวของชาวบ้าน ”

3. การเปลี่ยนแปลง / บทเรียนหลังจากงานวิจัย

จากการประชุมสรุปบทเรียน ทีมวิจัยได้แสดงความคิดเห็นจากบทเรียนที่ผ่านมาในการดำเนินงานของโครงการวิจัยฯ ในการสร้าง กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ชาวบ้านแก่เกาใหญ่มีความตื่นตัวมากขึ้น
2. คนในชุมชนทำงานร่วมกันมากขึ้น / เข้าใจมากขึ้น
3. มีแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากขึ้น
4. รู้สึกตนเองมีค่าทางสังคมมากขึ้น

5. ชุมชนมีความรู้ เข้าใจในสิ่งต่างๆ
6. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน
7. สร้างความเข้มแข็งในกับชุมชน
8. มีความกล้าที่จะแสดงออก
9. เกิดความรู้สึกหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมากขึ้น
10. มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากเป็นผู้ทำลาย เป็นการอนุรักษ์
11. มีความรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น

จากการพูดคุยกัน จัดเวทีประชุมสรุปงานระยะที่ 2 ทีมวิจัย ได้แสดงความคิดเห็นจากบทเรียนที่ผ่านมาในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ชาวบ้านแก่เกาะใหญ่ให้การต้อนรับ และเข้าใจกระบวนการทำงานของงานวิจัยมากยิ่งขึ้น
2. ชาวบ้านร่วมแสดงแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
3. ชาวบ้านตระหนัก และเห็นคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ได้ระดับหนึ่ง
4. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่า
5. เกิดแนวร่วมเป็นกลุ่มเยาวชนคนรักป่า ในพื้นที่แก่เกาะใหญ่
6. ชาวบ้านมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากเป็นผู้ทำลาย เป็นการอนุรักษ์

การเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนภาคภูมิใจ

การสร้างแนวร่วมในการสืบสานงาน เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นให้บังเกิดนับว่าเป็นเรื่องที่ดี การเปลี่ยนแปลงสิ่งหนึ่งที่ทีมวิจัยและชาวบ้านภูมิใจมากที่สุด คือ โรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์ได้เล็งเห็นความสำคัญของการร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยให้โอกาสเด็กและเยาวชนในโรงเรียนได้ร่วมเรียนรู้ในกระบวนการวิจัยของชุมชนในเรื่องการจัดการท่องเที่ยว กิจกรรมหนึ่งของโครงการวิจัยมีกิจกรรมการสร้างทักษะการเป็นนักสื่อความหมายท้องถิ่น (มัคคุเทศก์น้อย) กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่ ได้มีโอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และสถานที่จริง ตลอดจนสามารถพัฒนาทักษะตนเองในการเป็นนักสื่อความหมายได้ดี กลุ่มเยาวชนดังกล่าวได้ร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้ง 2 ครั้ง

ผลที่จากกิจกรรมนำไปสู่การขยายผลที่ได้จากกิจกรรมโรงเรียน มีการจัดตั้ง **ชมรมมัคคุเทศก์น้อย** ของโรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์ มีสมาชิกในชมรมจำนวน 30 คน เป็นเด็กและเยาวชนอยู่ในระดับมัธยมต้น โดยมีคุณครูที่ปรึกษาและทีมวิจัย เป็นผู้ให้ความรู้เพิ่มเติม สิ่งที่เกิดขึ้น

ถือว่ากระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสามารถเชื่อมการทำงานวิจัยได้หลากหลาย กระบวนการวิจัยทำให้ข้อมูลของชุมชนมีการขยายผลสู่คนรุ่นต่อไป นอกเหนือจากนั้นเด็กและเยาวชนในพื้นที่ก็ได้มองเห็นกระบวนการมีส่วนร่วมของรุ่นพี่ การซึมซาบในความคิดความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น จะยังคงก่อเกิดสืบสานต่อไปได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 136 กลุ่มเยาวชน ชุมชนุมักคฤเทศก์น้อย
โรงเรียนบ้านเกาะแก้วอนุสรณ์

ภาพที่ 137 การเรียนรู้จากสถานที่จริงของพื้นที่

หลังจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โครงการศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่สิ้นสุดลง ผลได้ก็คือ ชุมชนได้รู้จักตนเองมากขึ้น ชุมชนมีการพัฒนา

ทักษะในด้านต่างๆ ได้ระดับหนึ่ง ชุมชนได้รู้จักการนำทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มาใช้ประโยชน์แก่ชุมชน ชุมชนได้แนวร่วมในการร่วมกันกำหนดทิศทางการทำงานกับหน่วยงานของรัฐบาลในพื้นที่ ชุมชนได้มรดการบูรณาการการเรียนการสอนให้แก่โรงเรียน ในการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของชุมชน ชุมชนได้กลุ่มคนในชุมชนที่จะเข้ามาบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ และที่สำคัญคือ ชุมชนส่วนใหญ่เริ่มมีจิตสำนึกในการร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ให้คงอยู่ได้ และเห็นคุณค่าทรัพยากรป่าไม้มากขึ้น ตลอดจนให้ความภาคภูมิใจกับผลงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ ทีมวิจัย และชาวบ้านที่เกี่ยวข้องร่วมกันดำเนินกิจกรรมมาตลอดจนถึงสิ้นสุดโครงการวิจัย

ถึงแม้ว่า ชมรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ เพิ่งจะเริ่มดำเนินการดำเนินงาน ในการรองรับนักท่องเที่ยวจริง เพื่อเป็นพัฒนาตนเองและรายได้เสริม แต่ทีมวิจัยและชาวบ้านไม่ได้คิดว่าชุมชนเราเพิ่งจะเริ่มต้น ชาวบ้านทุกคนคิดว่า เราเริ่มต้นมานานแล้ว ก่อนที่งานวิจัยจะเข้ามาในพื้นที่ เพียงแต่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้ามาเพื่อจัดกระบวนการทำงานของชุมชนให้เป็นระบบ นำไปสู่การจัดการที่ยั่งยืน ตามเป้าหมายของชุมชนได้เร็วขึ้น และเกิดความมั่นใจในการทำงานมากขึ้น เพราะกระบวนการวิวนทำให้ชาวบ้านรู้ขั้นตอนการทำงาน เป็นเรื่องที่ชุมชนให้ความสำคัญ

จึงเชื่อได้ว่า ชุมชนมีความพร้อมที่จะรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ระดับหนึ่ง หากหน่วยงานที่รับผิดชอบให้การสนับสนุนกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ให้โอกาสชุมชนในการดำเนินงาน ได้นำเสนอข้อมูลการท่องเที่ยวของพื้นที่และการบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเอง เชื่อได้ว่าชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่สามารถบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เป็นอย่างดี หากได้รับโอกาสจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

สรุปได้ว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สร้างกระบวนการทางความคิด การทำงานร่วมกัน การรู้จักการใช้ในสิ่งที่ชุมชนขาดไม่ถึง ในการที่จะนำเอาสิ่งเหล่านั้นมาทำให้เกิดประโยชน์กับชุมชนสูงสุด และสำคัญที่สุดคือ ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ได้ให้โอกาสทีมวิจัยชาวบ้าน และชาวบ้านแก่งเกาะใหญ่ ที่ได้ประสบการณ์ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ อย่างยั่งยืน

รายชื่อชมรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่

นาย ประเสริฐ แจ่มไทย	ประธานชมรม
นาย สมจิตร พรหมคง	รองประธาน
นาย แทน คล้ายการจ้าง	เหรัญญิก
นางสาว สายพิน โภคทรัพย์	เลขานุการ
นาย สำรวัย ทวีทรัพย์	ฝ่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน
นาย บุญ พุทธเสน	ฝ่ายยานพาหนะ
นาย เค่นชัย สุวรรณ	ฝ่ายยานพาหนะ
นาย ฟ้า พึ่งพา	ฝ่ายนักท่องเที่ยว
นาย จำนงค์ นามสุโข	ฝ่ายนักท่องเที่ยว
นาย พยอม สมีเพชร	ฝ่ายนักท่องเที่ยว
นางสาว ตึกตา อ่อนนวล	ฝ่ายอาหาร
นางสาว สมหมาย บุญมา	ฝ่ายอาหาร
นาย มนต์ สมีเพชร	ฝ่ายรักษาความปลอดภัย
นาย สุชีพ บุญเกิด	ฝ่ายรักษาความปลอดภัย
นาย สุนทร อินสำโรง	ที่ปรึกษาชมรม
นาย ชาตรี ชูจิตร	ผู้ประสานงาน / การตลาด

ทางชมรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ได้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ทำงานได้อย่างชัดเจน เพื่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น กลุ่มดังกล่าวอาจเรียกได้ว่าเป็นกลุ่มแนวหน้าของชุมชน ในการที่จะเป็นศูนย์กลางการประสานงานของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่

วัตถุประสงค์ของชมรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่

1. เพื่อเป็นการสร้างองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็ง
2. เพื่อเป็นศูนย์กลางของฐานข้อมูลชุมชน ในด้านการท่องเที่ยว
3. เพื่อเป็นประสานงานระหว่างองค์กรภาครัฐและชุมชน

4. ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะจากการสรุปบทเรียนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จากส่วนราชการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในด้านการจัดการท่องเที่ยว

- 1) ควรมีการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มากขึ้น
- 2) ต้องมีการวิเคราะห์ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวในเชิงระบบนิเวศและสังคมวัฒนธรรม
- 3) กลุ่มองค์กรชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องมีเป้าหมายและทิศทางที่ชัดเจนในเรื่องของการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อม และใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในกลุ่มในชุมชน
- 4) ควรมีคณะกรรมการของชุมชนที่มาจากหลายๆ กลุ่มร่วมรับผิดชอบดูแลและบริหารการจัดการท่องเที่ยวเชิงโดยชุมชน
- 5) การบริหารจัดการต้องให้ทุกกลุ่มในชุมชนมีส่วนร่วม กระจายผลประโยชน์ รายได้ ความรับผิดชอบที่เหมาะสมแก่ทุกกลุ่มในชุมชน
- 6) การพัฒนากลไกการบริหารจัดการภายในของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 7) การพัฒนาที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นการพักแบบโฮมสเตย์
- 8) การเชื่อมโยงความร่วมมือกับชุมชนใกล้เคียงที่จัดกิจกรรมเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 9) ควรมีการสร้างกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชนและชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ข้อเสนอแนะของทีมีวิจัยชาวบ้าน

- 1) อยากให้มีการประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยให้เป็นที่รู้จักมากกว่านี้
- 2) อยากเชิญชวนเยาวชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น
- 3) จัดการประชุมพูดคุยกันให้มากขึ้น
- 4) มีการจัดการงานให้มีระบบมากกว่านี้
- 5) การเชื่อมโยงการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างกัน
- 6) การศึกษาดูงานเพื่อการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว
- 7) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจมากกว่านี้

ส่วนที่ 7

ภาคผนวก

ผลจากการประมวลแบบสอบถาม ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวจากการจัดกิจกรรมทดลองท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์กิจกรรมทัวร์นำร่อง
บ้านแก่งเกาะใหญ่ จังหวัดกำแพงเพชร ครั้งที่ 1

ส่วนที่ 1 ความพึงพอใจต่อกิจกรรมทดลองท่องเที่ยว

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมต่อกิจกรรมทดลองท่องเที่ยว

หัวข้อการประเมิน	ระดับความสำคัญ					รวม
	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	ดี	ดีมาก	
1. ด้านสถานที่ท่องเที่ยว						
- ความเหมาะสมของเส้นทาง	0 (0.0)	0 (0.0)	6 (42.9)	8 (57.1)	0 (0.0)	14 (100.00)
- ความน่าสนใจของสถานที่	0 (0.0)	0 (0.0)	3 (21.4)	7 (50.0)	4 (28.6)	14 (100.00)
- การเดินทางและเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	0 (0.0)	0 (0.0)	3 (21.4)	8 (57.1)	3 (21.4)	14 (100.00)
2. ด้านมัคคุเทศก์						
- ความเป็นกันเองของมัคคุเทศก์	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	4 (28.6)	10 (71.4)	14 (100.00)
- วิธีการสื่อความหมาย	0 (0.0)	0 (0.0)	3 (21.4)	6 (42.9)	5 (35.7)	14 (100.00)
- ข้อมูลที่ได้รับจากมัคคุเทศก์	0 (0.0)	0 (0.0)	3 (21.4)	6 (42.9)	5 (35.7)	14 (100.00)
3. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว						
- ความเหมาะสมของกิจกรรม	0 (0.0)	0 (0.0)	4 (28.6)	8 (57.1)	2 (14.3)	14 (100.00)

- ระยะเวลาในการทำกิจกรรม	0 (0.0)	1 (7.1)	1 (7.1)	9 (64.3)	3 (21.4)	14 (100.0)
- ความน่าสนใจของกิจกรรม	0 (0.0)	0 (0.0)	3 (21.4)	6 (42.9)	5 (35.7)	14 (100.0)
- การได้มีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวใน การทำกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟู สิ่งแวดล้อม	0 (0.0)	1 (7.1)	3 (21.4)	3 (21.4)	7 (50.0)	14 (100.0)

หัวข้อการประเมิน	ระดับความสำคัญ					รวม
	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	ดี	ดีมาก	
4. ด้านอาหารเครื่องดื่ม						
- อาหารพื้นบ้าน เอกลักษ์ณ์ท้องถิ่น	0 (0.0)	1 (7.1)	1 (7.1)	8 (57.1)	4 (28.6)	14 (100.0)
- สถานที่เตรียม / ปรุงอาหารถูก สุขลักษณะ	0 (0.0)	0 (0.0)	5 (35.7)	6 (42.9)	3 (21.4)	14 (100.0)
- อาหารมีความสะอาด ถูกสุขลักษณะ	0 (0.0)	0 (0.0)	2 (14.3)	8 (57.1)	4 (28.6)	14 (100.0)
- น้ำดื่มสะอาด ถูกสุขลักษณะ	0 (0.0)	0 (0.0)	2 (14.3)	5 (35.7)	7 (50.0)	14 (100.0)
5. ด้านความปลอดภัย						
- ระบบการดูแลความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว	0 (0.0)	0 (0.0)	2 (14.3)	6 (42.9)	6 (42.9)	14 (100.0)
- ความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาล เบื้องต้นในกรณีที่นักท่องเที่ยวเจ็บป่วย	0 (0.0)	0 (0.0)	4 (28.6)	5 (35.7)	5 (35.7)	14 (100.0)
6. การจัดการโดยชุมชน						
- การกำหนด ข้อปฏิบัติสำหรับ นักท่องเที่ยวเพื่อมิให้ขัดต่อจารีต ประเพณี	0 (0.0)	0 (0.0)	3 (21.4)	7 (50.0)	4 (28.6)	14 (100.0)
- ขนาดของกลุ่มและจำนวน นักท่องเที่ยวที่ไม่ก่อผลกระทบต่อชีวิต และสิ่งแวดล้อม	0 (0.0)	0 (0.0)	6 (42.9)	4 (28.6)	4 (28.6)	14 (100.0)
- ระบบการจองล่วงหน้า	0	0	5	7	1	14

	(0.0)	(0.0)	(38.5)	(53.8)	(7.7)	(100.00)
7. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน						
- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่	0 (0.0)	1 (7.1)	3 (21.4)	2 (14.3)	8 (57.1)	14 (100.00)
- ชุมชนกระจายแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน	0 (0.0)	1 (7.1)	2 (14.3)	5 (35.7)	6 (42.9)	14 (100.00)
8. ด้านผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก						
- รูปแบบและความเหมาะสม	0 (0.0)	0 (0.0)	4 (28.6)	7 (50.0)	3 (21.4)	14 (100.00)
- คุณภาพของผลิตภัณฑ์	0 (0.0)	0 (0.0)	2 (14.3)	10 (71.4)	2 (14.3)	14 (100.00)
หัวข้อการประเมิน	ระดับความสำคัญ					รวม
	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	ดี	ดีมาก	
9. ด้านผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก						
- ราคาของผลิตภัณฑ์	0 (0.0)	0 (0.0)	2 (14.3)	9 (64.3)	3 (21.4)	14 (100.00)
- ความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น	0 (0.0)	0 (0.0)	4 (28.6)	4 (28.6)	6 (42.9)	14 (100.00)

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความพึงพอใจต่อการจัดทัวร์นำร่องของบ้านแก่งเกาะใหญ่ มีประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความพึงพอใจในระดับดีมากที่สุด มี 8 ประเด็น คือ

- ด้านมัคคุเทศก์ ความเป็นกันเองของมัคคุเทศก์ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 71.4
- ด้านการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการทำกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0
- น้ำดื่มถูกสุขลักษณะ จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0
- ระบบการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 42.9
- ความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้นในกรณีที่นักท่องเที่ยวเจ็บป่วยจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 35.7
- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 57.1
- ชุมชนกระจายแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 42.9

- ความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 42.9

ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในระดับดี มี 18 ประเด็น คือ

- ความเหมาะสมของเส้นทาง จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 57.1
- ความน่าสนใจของสถานที่ จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0
- การเดินทางและเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 57.1
- วิธีกาสื่อความหมาย จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 42.9
- ข้อมูลที่ได้รับจากมัคคุเทศก์ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 42.9
- ความเหมาะสมของกิจกรรม จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 57.1
- ระยะเวลาในการทำกิจกรรม จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 64.3
- ความน่าสนใจของกิจกรรม จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 42.9
- อาหารพื้นบ้านเอกลักษณ์ ท้องถิ่น จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 57.1
- สถานที่เตรียมปรุงอาหาร ถูกสุขลักษณะ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 42.9
- อาหารมีความถูกสุขลักษณะ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 57.1
- ระบบการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 42.9
- ความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้นในกรณีที่นักท่องเที่ยวเจ็บป่วย จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 35.7
- การกำหนด ข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อมิให้ขัดต่อจารีตประเพณี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0
- ระบบการจูงล่องหน้า จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 53.8
- รูปแบบและความเหมาะสม จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0
- คุณภาพของผลิตภัณฑ์ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 71.4
- ราคาของผลิตภัณฑ์ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 64.3

ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในระดับปานกลาง มี 1 ประเด็น คือ

- ขนาดของกลุ่มและจำนวนนักท่องเที่ยวที่ไม่ก่อผลกระทบต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 42.9

ส่วนที่ 2 มุมมองความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

1. ชุมชนใช้ประโยชน์จากการจัดการ และดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติและฟื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชน ได้จริงหรือไม่ อย่างไรบ้าง

-ได้ เพราะอย่างน้อยก็เป็นการรวบรวมกลุ่มจากกลุ่มน้อยๆในการสอน หรือแนะนำให้ผู้จัดการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือวัฒนธรรมในท้องถิ่น ไปถึงการรวมกลุ่มใหญ่ยิ่งขึ้น

-จริง การท่องเที่ยวช่วยกระจายรายได้ให้กับชุมชนเป็นจำนวนมาก ถ้าทุกคนในชุมชนมีการแบ่งงานอย่างมีระบบแล้วจะทำให้คนในชุมชนเกิดการอนุรักษ์ พัฒนาธรรมชาติ ให้คงอยู่ตลอดไป

-ได้จริง เพราะทุกคนได้มีส่วนร่วมและทำหน้าที่อนุรักษ์ป่าได้อย่างดี

-จริง สอนให้รู้คุณค่าของธรรมชาติและรักธรรมชาติมากขึ้น

-ผลเสียต่อสัตว์ป่า หนีเข้าป่าลึก

**2. การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเลือกในการเพิ่มพูนรายได้ (รายได้เสริม) และเป็นกองทุนในการพัฒนาชุมชน
อย่างไรบ้าง**

- ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เกิดความสามัคคี
- เป็นตัวอย่างที่ดีให้คน ในชุมชนหรือลูกหลานปฏิบัติตามต่อไป
- ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น
- เวลารว่างจากงานประจำก็สามารถหารายได้พิเศษจากการนำเที่ยวได้
- การซื้อของที่ระลึกเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน

**3. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในลักษณะนี้ ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความรู้ ความเข้าใจ ระหว่างผู้มาเยือน
กับชุมชนเจ้าของบ้าน อย่างไรบ้าง**

- เป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน และเป็นการเรียนรู้
- เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน
- นักท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิตคนในชุมชน
- ผู้มาเยือนได้ประสบการณ์จริง ความรู้ นอกเหนือจากการเรียนในห้องเรียน

4. ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนทั้งดีและไม่ดีเป็นอย่างไร

- ไม่ดี การใช้ยานพาหนะในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวไม่เหมาะสม เพราะเสียงของยานพาหนะทำให้สัตว์แตกตื่น
- ดี มีรายได้เพิ่มขึ้น
- ดี คนภายนอกได้รู้จักสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น
- ไม่ดี แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมหากไม่ได้รับการดูแล
- ข้อเสีย มีการนำอาหารปศุสัตว์ในท้องถิ่นมาใช้ในการท่องเที่ยว

5. ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อการปรับปรุงการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

- ยานพาหนะเป็นจักรยานจะดีกว่า
- เพิ่มที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพัก
- อยากให้มีส่วนที่ที่น่าสนใจ และดึงดูดมากกว่านี้ มีกิจกรรมเยอะกว่านี้ และอยากให้มีการร้องรำทำเพลงขนาดพักเบรก
- ควรมีกิจกรรมนันทนาการที่เป็นเอกลักษณ์
- ควรมีร้านค้า เหม็น
- ข้อมูลของนักท่องเที่ยวควรละเอียดกว่านี้
- สถานที่ไม่ค่อยสะอาด
- มีสถานที่จัดขายน้ำมันมินต์ และส้มโอเป็นหลักแหล่ง ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปซื้อได้

ผลการวิเคราะห์กิจกรรมตัวร่นำร่อง
บ้านแก่งเกาะใหญ่ จังหวัดกำแพงเพชร ครั้งที่ 2

ส่วนที่ 1   ความพึงพอใจต่อกิจกรรมทดลองท่องเที่ยว

ตารางที่ 1   จำนวนและร้อยละความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมต่อกิจกรรมทดลองท่องเที่ยว

หัวข้อการประเมิน	ระดับความสำคัญ					รวม
	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	ดี	ดีมาก	
1. ด้านสถานที่ท่องเที่ยว						
- ความเหมาะสมของเส้นทาง	0 (0.0)	1 (4.5)	7 (29.2)	13 (59.1)	1 (4.5)	22 (100.00)
- ความน่าสนใจของสถานที่	0 (0.0)	1 (4.3)	10 (43.5)	11 (47.8)	1 (4.3)	23 (100.00)
- การเดินทางและเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	0 (0.0)	1 (4.3)	8 (34.8)	11 (47.8)	3 (13.0)	23 (100.00)
2. ด้านมัคคุเทศก์						
- ความเป็นกันเองของมัคคุเทศก์	0 (0.0)	0 (0.0)	2 (8.3)	11 (45.8)	11 (45.8)	24 (100.00)
- วิธีการสื่อความหมาย	0 (0.0)	2 (8.3)	7 (29.2)	12 (50.0)	3 (12.5)	24 (100.00)
- ข้อมูลที่ได้รับจากมัคคุเทศก์	0 (0.0)	3 (12.5)	7 (29.2)	12 (50.0)	3 (12.5)	24 (100.00)
3. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว						
- ความเหมาะสมของกิจกรรม	0 (0.0)	1 (4.2)	6 (25.0)	14 (58.3)	3 (12.5)	24 (100.00)
- ระยะเวลาในการทำกิจกรรม	1 (4.2)	2 (8.3)	11 (45.8)	3 (33.3)	2 (8.3)	24 (100.00)
- ความน่าสนใจของกิจกรรม	0 (0.0)	1 (4.2)	9 (37.5)	13 (54.2)	1 (4.2)	24 (100.00)
- การได้มีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวใน	0	2	7	15	0	24

การทำกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม	(0.0)	(8.3)	(29.2)	(62.5)	(0.0)	(100.00)
--	-------	-------	--------	--------	-------	----------

หัวข้อการประเมิน	ระดับความสำคัญ					รวม
	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	ดี	ดีมาก	
4. ด้านอาหารเครื่องดื่ม						
- อาหารพื้นบ้าน เอกลักษ์ณ์ท้องถิ่น	0 (0.0)	0 (0.0)	7 (29.2)	9 (37.5)	8 (33.3)	24 (100.00)
- สถานที่เตรียม / ปรุงอาหารถูกสุขลักษณะ	1 (4.2)	0 (0.0)	10 (41.7)	12 (50.0)	1 (4.2)	24 (100.00)
- อาหารมีความสะอาด ถูกสุขลักษณะ	0 (0.0)	0 (0.0)	12 (50.0)	9 (37.5)	3 (12.5)	24 (100.00)
- น้ำดื่มสะอาด ถูกสุขลักษณะ	0 (0.0)	0 (0.0)	6 (25.5)	10 (41.7)	8 (33.3)	24 (100.00)
5. ด้านความปลอดภัย						
- ระบบการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว	0 (0.0)	1 (4.2)	4 (16.7)	13 (54.2)	6 (25.0)	24 (100.00)
- ความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้นในกรณีที่นักท่องเที่ยวเจ็บป่วย	0 (0.0)	1 (4.2)	10 (41.7)	8 (33.3)	5 (20.8)	24 (100.00)
6. การจัดการโดยชุมชน						
- การกำหนด ข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อมิให้ขัดต่อจารีตประเพณี	0 (0.0)	1 (8.3)	7 (29.2)	13 (54.2)	2 (8.3)	24 (100.00)
- ขนาดของกลุ่มและจำนวนนักท่องเที่ยวที่ไม่ก่อผลกระทบต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม	0 (0.0)	1 (4.2)	9 (37.5)	13 (54.2)	1 (4.2)	24 (100.00)
- ระบบการจองลวงหน้า	1 (4.3)	1 (4.3)	8 (34.8)	9 (39.1)	4 (17.4)	24 (100.00)
7. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน						
- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่	0 (0.0)	1 (4.3)	4 (17.4)	9 (39.1)	9 (39.1)	24 (100.00)
- ชุมชนกระจายแบ่งบทบาทหน้าที่ใน	0	1	4	11	7	24

การทำงาน	(0.0)	(4.3)	(17.4)	(47.8)	(30.4)	(100.00)
8. ด้านผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก						
- รูปแบบและความเหมาะสม	0 (0.0)	1 (4.3)	6 (26.1)	11 (47.8)	5 (21.7)	24 (100.00)
- คุณภาพของผลิตภัณฑ์	0 (0.0)	1 (4.3)	5 (21.7)	11 (47.8)	6 (26.1)	24 (100.00)
หัวข้อการประเมิน	ระดับความสำคัญ					รวม
	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	ดี	ดีมาก	
9. ด้านผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก						
- ราคาของผลิตภัณฑ์	0 (0.0)	1 (4.3)	4 (17.4)	11 (47.8)	7 (30.4)	24 (100.00)
- ความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น	0 (0.0)	1 (4.3)	6 (26.1)	9 (39.1)	7 (30.4)	24 (100.00)

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความสนใจ ต่อการจัดทัวร์นำร่องของบ้านแก่งเกาะใหญ่ มีประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความสนใจในระดับดีมากที่สุด มี 2 ประเด็น คือ

- ด้านมัคคุเทศก์ ความเป็นกันเองของมัคคุเทศก์ จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 45.8
- ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 39.1

ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในระดับดี มี 22 ประเด็น คือ

- ความเหมาะสมของเส้นทาง จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 59.1
- ความน่าสนใจของสถานที่ จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 47.8
- การเดินทางและเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 47.8
- ความเป็นกันเองของมัคคุเทศก์ จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 45.8
- วิธีสื่อความหมาย จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0
- ข้อมูลที่ได้รับจากมัคคุเทศก์ จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0
- ความเหมาะสมของกิจกรรม จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 58.3
- ความน่าสนใจของกิจกรรม จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 54.2
- การได้มีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว ในการทำกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 62.5
- อาหารพื้นบ้านเอกลักษณ์ท้องถิ่น จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5
- สถานที่เตรียม / ปรุงอาหารถูกสุขลักษณะ จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0

- น้ำดื่มสะอาด ถูกสุขลักษณะ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 41.7
  - ระบบการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 54.2
  - การกำหนด ข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อมิให้ขัดต่อจารีตประเพณี จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 54.2
  - ขนาดของกลุ่มและจำนวนนักท่องเที่ยวที่ไม่ก่อผลกระทบต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 54.2
  - ระบบการจองล่วงหน้า จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 39.1
  - การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 39.1
  - ชุมชนกระจายแบ่ง บทบาทหน้าที่ในการทำงาน จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 47.8
  - รูปแบบและความเหมาะสม จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 47.8
  - คุณภาพของผลิตภัณฑ์ จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 47.8
  - ราคาของผลิตภัณฑ์ จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 47.8
  - ความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 39.1
- ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในระดับปานกลาง มี 3 ประเด็น คือ
- ระยะเวลาในการทำกิจกรรม จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 45.8
  - อาหารมีความถูกสุขลักษณะ จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0
  - ความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้นในกรณีที่นักท่องเที่ยวเจ็บป่วย จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 41.7

ส่วนที่ 2 มุมมองความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

6. ชุมชนใช้ประโยชน์จากการจัดการ และดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติและฟื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชน ได้จริงหรือไม่ อย่างไรบ้าง

- การจัดการเช่นนี้ ทำให้ชาวบ้านคนพื้นเมือง รู้จักรักป่า รักต้นไม้ นอกจากนี้ ก็ทำให้เยาวชนมีความรู้มากขึ้น และมีการรวมตัวกัน ซึ่งดีกว่าในอดีต ที่ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างอยู่
- ชุมชนต้องทำอย่างต่อเนื่อง จะเกิดผลดีแก่ชุมชน และการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำต่อไปจะเป็นวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชนอย่างแน่นอน
- สนับสนุนกระบวนการอย่างยิ่ง ควรจัดทำให้ต่อเนื่อง เพื่อให้การท่องเที่ยวช่วยนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม สืบสานวัฒนธรรม และสร้างการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน
- จริง ชุมชนเกิดการเรียนรู้ที่จะตอบสนองต่อกิจกรรมท่องเที่ยว มีความตื่นตัว กระตือรือร้นที่จะนำเสนอสิ่งที่มีอยู่อย่างถูกวิธีและเป็นระบบ ถ้ามีการแนะนำที่ถูกต้องมากขึ้น จะสามารถรักษาเอกลักษณ์ วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมอย่างยั่งยืน
- ได้ เกิดการช่วยเหลือดูแลธรรมชาติ ป่าไม้ เกิดรายได้แก่ท้องถิ่น
- ได้จริง เพราะมีการจัดระบบการท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
- ถ้ามีการจัดการที่ดี เป็นระเบียบ ช่วยกันอนุรักษ์ธรรมชาติและฟื้นฟูธรรมชาติให้ดี จะดีมาก ๆ
- ได้จริง เพราะเป็นการช่วยอนุรักษ์ป่าชุมชนได้

- ได้เพราะคนในชุมชนยอมมีวิถีชีวิตผูกพันใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อม และซึมซับวัฒนธรรมในท้องถิ่นการได้การเสนอแนะจัดการที่ถูกรู้ สามารถสร้างงานสร้างรายได้
- ได้จริง การมีคฤหาสน์น้อย ทำให้เด็กมีจิตสำนึกในการรักถิ่นฐานบ้านเกิด
- น่าจะใช้ได้จริง เพราะเท่าที่เห็น ชุมชน ชาวบ้าน มีความรู้มีข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวเป็นอย่างดี แต่ต้องมีการพัฒนา รูปแบบและวิธีการให้เหมาะสมมากกว่านี้
- ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ และสร้างจิตสำนึกการวางแผนถิ่นกำเนิดตนเองได้ เพราะชุมชนได้เรียนรู้ตนเองในเชิงลึก และได้สัมผัสสิ่งดีๆ ของชุมชน
- ท่านต้องรู้จักชุมชนของท่านให้ดี แล้ว จะรู้ว่า ชุมชนคุณมีผลิตภัณฑ์อะไรที่ดีมีคุณภาพ และก็นำออกมาขายแก่นักท่องเที่ยว เพราะขณะนี้มันนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในพื้นที่คุณแล้ว คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มาท่องเที่ยวเพื่อผ่อนคลาย กลุ่มนี้เป็นกลุ่มผู้ซื้อขั้นดี เป็นกลุ่มที่ต้องการของที่ระลึก คุณไม่ต้องเหนื่อยที่จะต้องเอาของไปขาย ดังนั้น ต้องหาว่าพื้นที่เรามีอะไรดี อะไรเด่น แล้วนำมาเสนอขายแก่เขา

7. การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเลือกในการเพิ่มพูนรายได้ (รายได้เสริม) และเป็นกองทุนในการพัฒนาชุมชนอย่างไรบ้าง

- มีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น รายได้ก็ต้องตามมา จึงขอเสนอให้มีศูนย์สินค้าพื้นเมืองในหมู่บ้าน โดยให้ชาวบ้านเข้ามาจองบู๊ตขายของ ห้ามนรถยนต์ผ่านเข้าไปในป่า แต่ให้อุรุรักษ์ไว้ โดยการเดินทางใช้รถอีแต๊ก จะน่าสนใจมาก
- การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเลือกที่ชุมชน เพิ่มพูนรายได้ และเป็นกองทุนในการพัฒนาสังคม
- เป็นไปได้แน่นอน ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงผลที่จะตามมา เช่นเรื่องผลประโยชน์ ไม่เช่นนั้นอาจก่อให้เกิดความแตกแยก กลายเป็นการทำลายชุมชนในที่สุด
- ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว ขายของที่ระลึก ที่พัก อาหาร การให้บริการขนส่ง ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
- โดยการระมัดระวังในท้องถิ่น ที่มีอยู่มาประยุกต์ให้เกิดรายได้
- ทำดี ชัดเจน มีต่อเนื่อง สร้างเครือข่าย กระจายรายได้ ดูแลความสะอาด ใครทำอะไร ให้มีการกระจายรายได้เสริมได้ เป็นยิ่งดี
- ชาวบ้านหารรายได้จากทักษะที่มี สินค้าพื้นบ้านที่ชาวบ้านทำกันเองในชุมชน
- ถ้ามีการจัดการที่ดีและเหมาะสม ชุมชนจะสามารถใช้การท่องเที่ยวเป็นรายได้เสริม โดยใช้เอกลักษณ์ของชุมชน และทรัพยากรท่องเที่ยว ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ แต่เกิดผลกระทบน้อยที่สุด
- แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาได้ มีรายได้ ใช้ในการพัฒนาการบริหารภายในชุมชนได้
- ของท้องถิ่น Otop สามารถนำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้
- เป็นการกระจายรายได้เสริม ถึงแทบทุกส่วนของชุมชนอย่าสงแท้จริง ไม่ใช่เพียงกลุ่มหนึ่ง
- ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการมากกว่านี้ โดยชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยว ให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจ
- เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ย่อมมีรายได้เกิดขึ้นอย่างแน่นอน ทั้งที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์ข้อมูล เป็นต้น

8. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในลักษณะนี้ ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความรู้ ความเข้าใจ ระหว่างผู้มาเยือนกับชุมชนเจ้าของบ้าน อย่างไรบ้าง

- ผู้ที่มาเยือนจะได้รับความรู้จากท้องถิ่น ที่น่าสนใจคือ ผลิตภัณฑ์น้ำมันมินต์
- การมีประสบการณ์ของแต่ละพื้นที่ มีความรู้แตกต่างกันออกไป ร่วมมือกันทำ เป็นความเจริญของกิจกรรมอย่างหนึ่ง
- จะมีหลักว่า นักท่องเที่ยวคือผู้ที่เข้ามาเรียนรู้ โดยยึดหลักว่า ต้องไม่ขายวัฒนธรรมหรือธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยว ไม่เช่นนั้น กิจกรรมทุกอย่างถูกกำหนดให้เป็นไปตามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ
- การเปลี่ยนความคิดมุมมอง ใน การปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยว
- เป็นการสัมผัสกับชีวิตชุมชนอย่างใกล้ชิด ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจซึ่งกันและกัน เกิดมิตรภาพ ซึ่งจะให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มในอนาคต
- ได้มีการเปลี่ยนแปลงความคิดที่มาประยุกต์ใช้ในท้องถิ่น
- เป็นการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ซึ่งกันและกัน หาประสบการณ์ใหม่ๆ
- ทำให้รู้จักแหล่งมรดกทางธรรมชาติมากขึ้น
- ถ้าชุมชนมีรูปแบบการท่องเที่ยวคล้ายกัน น่าจะมีข้อมูลและข้อเสนอแนะที่ติดต่อกันได้ เช่นปัญหา อุปสรรค อาจจะมีการถ่ายทอดเรื่องราว ทางด้านวัฒนธรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น
- เกิดการแลกเปลี่ยนเป็นอย่างดี เพราะใช้เวลาอยู่ด้วยกันมาก
- ทำให้เกิดแลกเปลี่ยน ทั้งในเรื่องของรายละเอียดในชุมชนว่าเป็นอย่างไรบ้าง ซึ่งปกติทั่วไป เราจะหาข้อมูลเหล่านี้ได้ไม่เพียงพอ

9. ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนทั้งดีและไม่ดีเป็นอย่างไร

- อาจจะทำให้ชุมชนเจริญขึ้น วัฒนธรรมท้องถิ่นอาจเปลี่ยนแปลง
- อาจจะมีผลกระทบบ้างสำหรับผู้ที่ไม่มีจิตในเชิงอนุรักษ์ แต่หากผู้จัดมีจิตสำนึกที่ดี จะไม่ส่งผลเสียเท่าไร
- ขยะ จงระวัง สร้างกฎที่ดีเรื่องขยะ
- สินค้า จงระวัง ทรัพยากรธรรมชาติจะถูกนำมาแปรรูปเพื่อจำหน่าย
- การแต่งกาย จงระวัง อย่าให้นักท่องเที่ยวแสดงกริยาไม่ดีไม่งาม
- ธุรกิจ จงระวัง คนในชุมชนจะแสวงหาแต่รายได้ จนลืมความสัมพันธ์ของชุมชนในอดีต
- ผลดี ชุมชนได้เรียนรู้ทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่มาจากที่ต่างๆ ซึ่งอาจจะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน
- มีรายได้เพิ่มขึ้น
- ผลเสีย อาจเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีด้านอื่นๆ เช่นการแต่งกาย การแสดงออก เพิ่มมลภาวะ ขยะ น้ำเสีย
- ดี เกิดการดูแลธรรมชาติจากชุมชนมากขึ้น
- ไม่ดี เมื่อชุมชนยังไม่เข้าในการท่องเที่ยว
- ชาวบ้านได้พัฒนาทักษะและศักยภาพของตนเองหลายๆด้าน

10. ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อการปรับปรุงการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

- เรื่องการจัดการของศาลเจ้าแม่เลย์ เจ้าแม่वंงษ์
- สิ่งที่น่าใจบนยอดคอยเขาจากกบ
- สนับสนุนให้มีกิจกรรมคุณก
- มอบประกาศนียบัตรแก่ผู้พิชิตเขาจากกบ

- ควรเสริมเรื่องราวเรื่องเล่าให้น่าสนใจ
- การแนะนำอุปกรณ์ของคนทำลายป่าไม้ น่าสนใจ
- ล่องแพลำน้ำ
- Trekking ประมาณ 2 ชั่วโมง
- ขอให้จัดต่อเนื่อง ขอเป็นกำลังใจให้
- ทุกคนต่างรับรู้ รับทราบในกิจกรรม ไม่ใช่กลุ่มสนใจเฉพาะ
- จะมีกรรมการฝ่ายท่องเที่ยวของชุมชน ต้องยอมรับทั้งชุมชน
- จงปรับปรุงสถานที่บ้านเรือน ภาพลักษณ์ ให้สะอาดงามตา เชี่ยวชุม
- จงรู้จักประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยน ระบุปัญหา ผลกระทบแล้วแก้ไข
- จงรู้จักประชาสัมพันธ์เผยแพร่ การท่องเที่ยวสู่ตลาดผู้ประกอบการธุรกิจ
- ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ควรมีการไปดูงานตามจังหวัดต่างๆที่มีความสำเร็จด้านการท่องเที่ยว เช่น เชียงใหม่ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในภาพรวมชัดเจน
- มีคฤเทศ์ ต้องกล้าพูดกล้าอธิบายมากกว่านี้
- ควรมีข่าวสารเนื้อหาให้มากกว่านี้
- แนะนำนักท่องเที่ยวก่อน แต่ละโปรแกรมว่าจะพบอะไร ยากง่ายลำบากอย่างไร ควรจะเตรียมอะไร ราคาค่าบริการเท่าไร และเวลาแต่ละจุดต้องกระชับ การนำเสนอข้อมูล ต้องมีความน่าสนใจ
- อยากเห็นการท่องเที่ยวที่ถาวร
- ควรสม่ำเสมอในเรื่องของการดำเนินงาน
- ทางเดินเขา ทางชันและมีใบไม้แห้งมาก ทำให้ลื่นอาจเกิดอันตรายได้
- จัก ทริป ง่าย สั้น น่าสนใจ ใช้เวลาไม่มาก
- จัดโปรแกรมท่องเที่ยวให้เหมาะกับนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย
- ตามทางควรมีการตัดหนาม หรือกิ่งไม้ข้างทาง เพราะอาจเกิดอันตรายแก่นักท่องเที่ยวได้
- ควรมีที่พักระหว่างทางและเวลาเดินขึ้นดอย
- ควรมีเจ้าหน้าที่ปิดท้ายทีม เพื่อดูแลนักท่องเที่ยวที่เดินช้า หรือไม่ค่อยแข็งแรง
- รถอีแต๋น ควรมีที่นั่งเหมือนรถสองแถว เพราะนั่งกับพื้นทำให้เหนื่อยมาก
- สถานที่ดึงดูดความสนใจค่อนข้างน้อย และระยะทางในการท่องเที่ยวค่อนข้างไกล ทำให้เหนื่อยกับการเดินทาง แต่ในการให้ข้อมูลและการบริการต่างๆ ยังมีคฤเทศ์น้อย และเจ้าหน้าที่ดีมาก ประทับใจ
- ต้องพรีเซนต์ขายผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพราะคนในพื้นที่มีรายได้ มีประโยชน์ มีส่วนร่วม เขาจะเกิดความรักชุมชนไม่ออกไปหางานนอกพื้นที่ (แต่ต้องให้เกิดความรักที่ตัวชุมชน ไม่ใช่ตัวเงิน)